

HASAN TAHSİN

Selanik, İstanbul, Paris ve İzmir şehirlerinin yarattığı özgürlük savaşçısı

İZMİR BASIN MÜZESİ

Basının tozlu sayfaları

BOMBACI HALİL KİRAZ

O, tepeden tırnağa Göztepeli

200 YILLIK PAROHETLER

Yahudi kültürel mirası

HIDIRELLEZ

Binlerce yıldır süren gelenek

KNK

İLKBAHAR 2016/27

KONAK BELEDİYESİ ADINA SAHİBİ

Sema PEKDAŞ
Konak Belediye Başkanı

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Işık TEOMAN
(Sorumlu Yazı İşleri Müdürü)

YAYIN DANIŞMANLARI

Ozan YAYMAN - Fırat SOYLU

HUKUK DANIŞMANI

Mine GENÇ

KNK GÖRSEL

Reha ALAN

KÜLTÜR SANAT

M. Salim ÇETİN

HALKLA İLİŞKİLER

Emine KALABALIK

KATKIDA BULUNANLAR

Fatih ABACIOĞLU - Gökhan AKÇURA
Yaşar AKSOY - Tufan ATAKIŞI
Orhan BEŞİKÇİ - Muzaffer CELLEK
Hürol DAĞDELEN - Lütfü DAĞTAŞ
Hüseyin ERCİYAS - Saadet ERCİYAS
Mehmet ERDÜL - Gürkan ERTAÇ
Tayfur GÖÇMENOĞLU - Ahmet GÜREL
Nalan KOLAĞASI İMRE - Selda İNCE
Sonay KAPLAN - Hakan KOCAHAL
Sancar MARUFLU - Metin ÖZER
Neslihan PERŞEMBE - İlhan PINAR
Umur SÖNMEZDAĞ - Elif AYDOĞDU TAN
Engin TATLIBAL - Ayşe TEOMAN
Atilla ÖZDEMİR - Tayyar ÖZDEMİR
Aygül UÇAR - Hüdai ÜLKER
Osman ÜLKÜ - Hanzade ÜNUZ
Yaşar ÜRÜK - Mazlum VESEK
Alper YAĞLIDERE - Burcu YAPRAK
Engin YAVUZ - Okan YÜKSEL

EDİTÖR

Ayşe TEOMAN

GRAFİK

Bahattin ARVAS

BASKI TARİHİ

NİSAN 2016

YÖNETİM YERİ

İzmir Konak Belediyesi
Dokuz Eylül Meydanı No:6 **Basmane/İZMİR**

Tel: +90 (232) 484 53 00/1590

İnternet: www.konak.bel.tr

BASILDIĞI YER:

İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.

Tel: +90 (212) 454 30 00

YAYIN TÜRÜ:

Yerel-Sürelili-Üç ayda bir yayınlanır
para ile satılmaz.

Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.

Merhaba,

Mayıs ayının beşi... Dinlerin mitolojisinde ölümsüz olduklarına inanılan Hızır ve İlyas peygamberlerin buluşma zamanıdır... Hıdırellez... Ve bu gelenek binlerce yıldır sürüyor... "İzmir'de düşmana ilk kurşunu atan Hasan Tahsin'i Selanik, İstanbul, Paris ve İzmir şehirlerinin yarattığı özgürlük savaşçısı" diye anlatıyor Yaşar Aksoy... İzmir'de ilk medeni nikahın 21 Ekim 1926 yılında kıyıldığını Oktay Gökdemir'den öğreniyoruz. 1907-1929 yılları arasında altın devrini yaşayan halı dokumacılığı ve İzmir'den dünyaya açılan şirket Şark Halı Kumpanyası'nı Umur Sönmezdağ kaleme aldı. Almanya'da yaşamını sürdüren araştırmacı yazar Hüdayi Ülker İzmir'in kayıp efsane planını buldu. Metin Özer ülkemizde ilk modern at yarışlarının başladığı o günlerin İzmir'ini yazdı. Eski yapılarda zeminlere hiç göz gezdirdiniz mi? Karosimanlar... İşte o karoların öyküsünü Dr. Aygül Uçar hatırlattı. Antikacı Cem Üsküp ile antika üzerine sohbet eden Ayşe Teoman'ın 'Geçmişin İzleri' röportajını keyifle okuyacaksınız. Orhan Beşikçi Kemeraltı'nın ünlü Hisar Camisi'nde asırlık saatlerin izini sürdürdü. İzmir Basın Müzesi... Müzede, "Öldürülen Gazeteciler Odası" da yer alıyor. Bu odada, Uğur Mumcu'nun bilgisayarı, Metin Göktepe'nin öldürüldüğü an üzerinde bulunan kazağı, Abdi İpekçi'nin dolma kalem ve daktilosu, Çetin Emeç'in basın kartı, daktilosu, kravatı, mendili ve dolma kalem yer alıyor... Turan Dursun'un kol saati ve Ümit Kaftanoğlu'nun çantası, Kutlu Adalı'nın ceketi, şapkası, defterleri ve fotoğraf makinesi de müzede sergilenen eşyalar arasında dikkat çekiyor. Emre Döker'in duygusal anlatımıyla sayfalarımızda... Usta gazeteci Okan Yüksel'in gözüyle Kral Metin... Araştırmacı yazar Gökhan Akçura 'Dana Bayramı'nı yazdı... 1940'lı

yıllardan başlayan arşivciliği nedeniyle bir apartman dairesini bu işlere adadı. Süha Tarman'la Nalan İmre Kolağası konuştu. İzmir'in Frenk sosyetesini yazan Tayfur Göçmenoglu, "Biz, onlara "Levanten" adını verdik. Kendilerine has kültürlerini İzmir'in geleneksel kültürüyle harmanlamakta hiç de zorlanmadılar ve kocaman bir yaşam biçimi oluşturdular. İzmir'in o doyumsuz doğasında mutlu, müreffeh ve huzur içinde yaşadılar" diye anlatıyor. Atletico Madrid'e attığı ağları delen golüyle ünlenen 'Bombacı Halil'i ve Göztepe'nin 3-0'lık galibiyetini usta kalem Atilla Köprülüoğlu anımsattı. Yaşar Ürük'ün 'Opera ve Bale Sanatlarının İzmir Serüveni' KNK sayfalarında... Sokağa adını veren "Havralar" Burcu Yaprak'ın kaleminden... İzmir'in Nemesisler'i, Nemesisler'in İzmir'i... İlhan Pınar, bu efsaneyle kurulan Smyrna'nın 2300 yıldır aynı yerde kesintisiz varlığını sürdürdüğünü araştırdı. Ahmet Gürel İzmir'in eğitim çınarı okullarını anlatmaya devam ediyor. İzmir'in saatlerinin nerede olduklarını Muzaffer Cellek yazdı. Tufan Atakişi yine bilinmeyen konulara parmak bastı. Smyrna incirinin 1785 yılında Boston'da satıldığı günleri anlattı. "200 yıllık parohetler Yahudi kültür mirasıdır" diyor Saadet Erciyas... Ve son olarak buradan haklı bir zaferi duyurmak şart oldu. Türkiye Kadınlar Futbol 1'nci Ligi'nde İzmirli kızlar dördüncü kez şampiyonluk ipini göğüsledi ve kırılması güç bir rekora imza attı. Konak Belediyesi Kadın Futbol Takımı bu yıl da ülkemizi UEFA Kadınlar Şampiyonlar Ligi'nde temsil edecek... Keyifli okumalar...

Işık Teoman

Mualla USTA

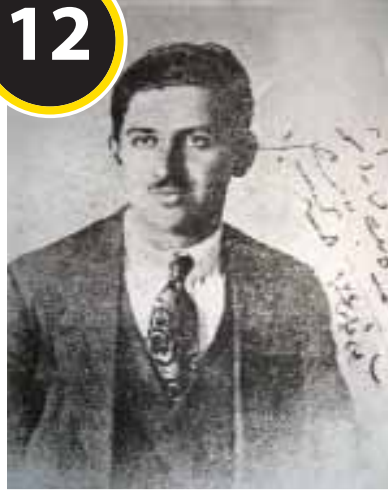
KNK içindekiler

6

Binlerce yıldır süren gelenek Hıdırellez

12

Hasan Tahsin

18

İzmir'de ilk medeni nikah nasıl kıyıldı?

20

Şark Halı Kumpanyası

26

İzmir'in kayıp efsane planı

28

İlk modern at yarışları İzmir'de başlamıştı.

32

Konak'ta karosimanlar

34

Geçmişin İzleri

38

Hisar Camisi'nin asırlık saatleri

40

İzmir Basın Müzesi

44

Kral Metin

46

Dana Bayramı

50

Yok böyle bir arşiv

52

Frenk sosyetesı

56

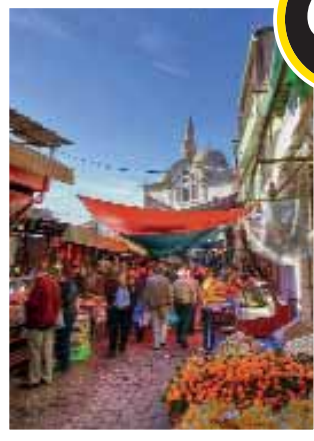
Bombacı Halil

58

Opera ve bale sanatlarının
İzmir serüveni

64

Bir
sokağın
barındır-
dıkları

66

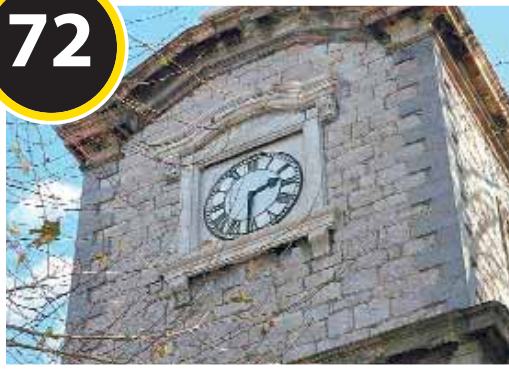
İzmir'in Nemesisler'i,
Nemesisler'in İzmir'i

70

İzmir'in eğitim çınarı okulları

72

"Saat" deyip de geçmemek
lazım...

74

İzmir incirinin Boston'da
satılması

76

Parohetler 200 yıllık kültür
mirası

78

İzmirli kızların dördüncü
zaferi

Dinlerin mitolojisinde ölümsüz olduklarına inanılan Hızır ve İlyas peygamberlerin buluşma zamanıdır Hıdırellez...

Yaşasın Hıdırellez

Bazı yörelerde Hıdırellez gecesi ateş yakılır ve ateşin üzerinden atlarken dilek tutulur. Türk mitolojisinde ateşin kutsallığı vardır ve insanları kötü ruhlardan koruduğuna inanılır. Bu inanış zaman içerisinde Hıdırellez ile de bütünleşmiştir.

■ Işık TEOMAN

Günler öncesinden depolamaya başladık; odun parçası, tahta olarak ne bulduysak, kasalar, kurumuş ağaçlar ve dalları, eski ve terk edilmiş evlerden ne sökebildiysek, kapı, pencere, pervaz, taban ve tavan tahtaları, çatıdan düşen malzemeler, eski gazete ve dergiler... Tüm topladıklarımızı terk edilmiş bir evin bahçesinde biriktirdik... Dağ gibi yığılırdı, mahallenin ne kadar çocuğu varsa çalışırdı, sokak sokak gezenler bile

olurdu yakacak toplamak için. Topladıklarımız ısınma amaçlı değil Hıdırellez akşamı semtin en büyük boyuttaki ateşini yakmak içindi...

Günler öncesinden toplanan yakacaklar o akşam bir araya getirilir sokağın tam ortasına yığılırdı... Hava kararmaya başladığında mahallenin tüm gençleri etrafında toplanır, yakma saatinin gelmesini beklerdik. Şu anda gıda çarşısının bulun-

duğu bölge tarım alanlarıyla doluydu. İzmir'in dışında çevre il ve ilçelere roka, nane, maydanoz, dereotu, taze soğan ve turp gibi yeşillikler giderdi kamyonetler ile... Tarlaların kenarında o kadar çok ısırgan otu yetişirdi ki, Hıdırellezin olmazsa olmazları arasındaydı çocukların birbirlerini dalamaları... Hemen herkes ellerinde ısırgan otları dolaşır özellikle kısa pantolon ile gezen çocukların korkulu rüyaları olurdu...

Hıdırellez bir başka olurdu Tepecik'te, Ege Mahallesi'nde, Boğaziçi'nde, Tenekeli Mahalle'de ve Hilal'de...

Tepecik ve çevresi eğlenceli bir bölgedi... Romanlar ile iç içe yaşadık ve onların neşeli yaşamı bu bölgede yaşayanları da etkilemişti. Özellikle yaz aylarında art arda gelen düğünlerde oynarlar yetmezmiş gibi gelin ve damadı uğurladıktan sonra sokakta devam ederdi müzikli, çengili eğlenceler... Ama Hıdırellez bir başka olurdu Tepecik'te, Ege Mahallesi'nde, Boğaziçi'nde, Tenekeli Mahalle'de ve Hilal'de... Ateşlerin yükselmesiyle birlikte ilerleyen saatlerde rengarenk elbiseleriyle, ağır makyajlarıyla Roman kızları önlerinde davul, zurna ve teflerin eşliğinde oynaya oynaya dolaşıp dururlardı sokak aralarında... Neşe kaynağıydı Romanlar... Her sokak başında dururlar, oynarlar, ateşten atlarlar ve bir başka sokağa giderlerdi... O sırada ayıcılar gelip geçerdi. Ellerinde tef çalarak bir yandan da sopa ile ayıyı dürtükleyerek ateşin çevresine gelirler ayı oynatırlar sonra tefi izleyenlere gezdirir bozuk para toplardı... Ve zaman geldiğinde bir kibrit ile tutuşturulan kağıt par-

çasıyla topladıklarımız ateşe verilir, önce ortalığı simsiyah bir duman bulutu kaplar, ardından alevler göğe yükselirdi. Dut ağaçlarıyla kaplı olan sokaklarda ağaç dallarının tutuşmaması için çaba harcardık. Ateşe o kadar çok odun ve tahta parçası atardık ki gökyüzü kızıla bürünür, çevre mahallelerden onlarca insan bizim sokağa akın ederdi ateşin heybetini görmek için. Üstünden atlamak ise mümkün değildi... Ancak kendince cesaretli ve yürekli olduğunu düşünenler o devasa ateşin üzerinden atlar paçalar tutuşur, eli yüzü yanar simsiyah olurdu. Ama kendince yürekli olduğunu ispat ederdi onu izleyen genç kızlara karşı... Her yıl böyle karşılardık, keyifle kutlardık o geceyi... Çocukluk yılları anılarda kaldı, ancak her yıl mayıs ayının beşinde benzer kutlamaları yaşayınca okuyucular ile bu güzel geleneği paylaşmak istedim.

Binlerce yıl ötesinden gelen bu keyifli gelenek hakkında gazeteci yazar A.Nedim Atilla, Hıdırellez keyfinin Ege'de bir başka yaşandığını anlatıyor. Atilla şöyle yazıyor: Türkiye'nin hemen her yerinde Hıdırellez kutlanır ama Ege'de çok farklıdır bu kutlamalar... Biliyorum ki, Basmane'den geçerken İzmirliğin akın akın Kültürpark'ın yeşilliklerine girip yer kapmaya çalıştıklarını görünce şaşırırmayacağım. Ertesi gece Kordon'da, Güzelyalı'da, Karşıyaka'da İnciraltı'nda neredeyse üç bin yıllık bir geleneğin yaşatıldığına yine tanık olacağız. Dinlerin mitolojisinde ölümsüz olduklarına inanılan Hızır ve İlyas peygamberlerin buluşma zamanıdır Hıdırellez... Hızır denizlerde, İlyas karada yaşar ve her yıl 5 Mayıs gecesi buluşurlar; kendilerini bekleyen insanlara

şans, iyilik, şifa ve zenginlik dağıtmak üzere... Bizim çocukluğumuzda Hıdırellez şenlikleri, bütün mahalleyle birlikte kutlanırdı. Hep birlikte kocaman bir ateş yakılır; sonra yaşlı-geç güle oynaya üzerinden atlanır, dilekler kağıtlara yazılıp gül dallarına asılırdı ertesi sabah suya bırakılmak üzere... Bir de insanlar ev ya da araba gibi hayalini kurdukları şeyin resmini çizer ya da onun çerden çöpten uyduruk bir maketini yapar; bunlar da yine gül ağaçlarının altına bırakılırdı. Çünkü böylece hayallerin gerçek olacağına inanılırdı. Öykücü Ahmet Büke'nin dediği gibi, 'O zamanlar şimdiki gibi herkes kibrit kutusu evinde yandaki komşusundan habersiz

yaşamadığı içindi belki de... Nasıl düğünlerde hep beraber göbek atıyor, cenazelerde birbirimizin gözyaşlarını siliyorsak, Hıdırellez'e de hep beraber hazırlanılır, hep cümbür cemaat gidilirdi! Eskiden Hıdırellez'in bir adının da Isırgan Bayramı olmasının nedeni, 5-6 yaşındaki çocukların ısırganın dalmasına aldırılmadan otların arasında yuvarlanması imiş. Bunun çocuğun bağışıklığını geliştireceğine inanılmış. Burada hemen bir düzeltme yapalım... "Bir zamanlar Mısır'da kraliyet sülalesini oluşturan" Roman yurttaşlar Hıdırellez'de de en çok eğlenen, en keyif alan grubu oluşturur ama Hıdırellez'e sadece "Roman Bayramı" muamelesi yapmak haksızlık olur. Bu pagan etkiler taşıyan gelenek, toplumsal bütünlüğün parçalarından biridir ve herkese aittir...

Martaval çömleği...

Martaval çömleğini de yazar Yaşar Ürük'ten dinleyelim: Hıdırellez'den bir gece önce evlilik adayları kızlar bu işi yönetecek olan yaşlı kadının bahçesinde bir araya gelerek üzerlerinde bulunan iğne, yüzük, küpe ya da para, boncuk, anahtar benzeri şeyleri bir çömlek ya da küpün içine atmak için avuçlarının içinde tutarlar. Küpün içinde o gün toplanmış çok sayıda türde ot bulunmaktadır. Yönetici kadın elinde tuttuğu kalın bir zincir ile asma kilitle ortaya gelir ve kızların yaşı en geçkinini karşısına alarak asma kilidi kızın boynunun çevresinde üç kez çevirir. Sonra tüm kızlar avuçlarında gizledikleri şeyleri yarısına kadar su doldurulmuş çömlek ya da küpün içine atarlar. Geçkin kızın boynundaki kilit bu kez çömleğin ağzına asılır ve bu çömlek bir gül fidanının dibine yerleştirilir. İnanca göre gece yarısı gelecek olan Hızır baba ya da İlyas peygamber çömleğin içine herkesin kısmetini koyacaktır. Hıdırellez sabahı güneş doğumunda kızlar gülün yanında toplanır. Bu işi idare edecek olan bir yaşlı kadın çömleği kızların başları üstünde dolaştırıp şanslarının açık olmasını diledikten sonra kızlardan biri elini çömleğe sokar ve içinden birini tutar. Bir başka kadın bu sırada ezbere bildiği manilerden birini okur. Mani bitince eli çömleğin içinde olan kız tuttuğu yüzük ya da küpeyi dışarıya çıkarır. O şey hangi kıza aitse mani de onun dileği için söylenmiş sayılır.

Bir hikaye...

Geçen yüzyılda özellikle evlenme çağını geçirmiş ya da halk ağzındaki deyişle 'evlenememiş' kızlar, Hıdırellez sabahları çıplak soyunup bir çarşafa sarındıktan sonra

evlerindeki ocak bacalarının altına geçer ve 'açıl bahtım açıl' diye İlyas Peygamber'e yalvararak kendilerine kısmet dilerlermiş. Zamanın çapkın delikanlıları da bu adeti bildikleri için Hıdırellez sabahları 'deniz kıyısına

iniyorum' diyerek evden çıkar sonra mahallelerinde hangi evde böyle geçince kız varsa o evin damına kimseye görünmeden çıkar ve bacalardan içerisini gözetlemeye çalışırlarmış.

Bir Hıdırellez sabahı Dibekbaşı semtinin tarife uygun kızlarından biri sabah erkenden bacanın altına gelir, hemencecik soyunur ve kısmetinin açılması için yalvarmaya başlar. Ancak damdaki davetsiz

konuktan habersizdir. Bacadan gelen kızın sesini duyan çapkın genç sesin sahibini de görebilmek amacıyla yüzünü kocaman bacanın deliklerine adeta yapıştırır. Aşağıyı görmeyi yine de başaramayınca bu kez bacanın büyük deliğine başını sokarak aşağıya bakmak ister. Ancak zaten eğreti duran baca bu kadar harekete dayanamaz ve dibinden yıkılarak bizim çapkın gençle birlikte içeriye, ocağın üstüne düşer. Bu olay delikanlı için kötü olur. Bir bacağının kırılması ve çeşitli yerlerinden yaralanmakla kalmaz iş namus meselesine döndüğü için postu kurtarmak uğruna o kıza evlenmek zorunda kalır. Kız ise sevinçten havalara uçmaktadır. İlyas Peygamber daha duası bitmeden dileğini kabul etmiş ve acele postuyla kendisine bir koca göndermiştir.

Anadolu'dan Hıdırellez Gelenekleri

Hıdırellez geleneğinin Anadolu'da yarattığı oldukça ilginç sofralık alışkanlıkları var:

- Hızır geldiğinde atının karnı doysun diye kapı önlerine arpa-buğday serpilir.
- Bazı yörelerde Hıdırellez gecesi ateş yakılır ve ateşin üzerinden atlarken dilek tutulur. Türk mitolojisinde ateşin kutsallığı vardır ve insanları kötü ruhlardan koruduğuna inanılır. Bu inanış zaman içerisinde Hıdırellez ile de bütünleşmiştir.
- 5 Mayıs gecesi delikanlıların özel yapılmış tuzlu bir çörekten yiyip yattıklarında o gece rüyalarında evlenecekleri kızı göreceklerine inanılır. Genç kızlar ise tuzlu çöreğin yarısını yer, kalan yarısını da dam ya da duvar üstüne bırakırlar. Kargalar çöreği hangi evin damına taşırırsa genç kız o eve gelin gidecek demektir. Şayet kargalar çöreği uzaklara götürürse genç kızın kısmeti de gurbette demektir.
- Hıdırellez günü önceden pişirilmiş ekmeğin bütün halde sofraya konulur. Bu ekmeğin asla parçalanmaz ki ailenin birliği o yıl da kalıcı olsun.
- 6 Mayıs sabahı, seher vakti bir akarsu kenarında çamurdan ev maketi yapılarak içine buğday konulursa, o yıl tarlalarda mahsulün bol olacağına inanılır. Hıdırellez günü çocuklara şifa olması için soğan suyunda kaynatılmış yumurta yedirilir. Yayıklar yıl boyu iyi ürün versinler diye

yeşil dallar ve yapraklarla süslenir.

- Bazı yörelerde Hızır haftasında yani 5-6-7 Mayıs günleri üç gün boyunca oruç tutulur. İftara doğru kesilen kurban etleri fakirlerle paylaşılır. Orucun son günü ise tuzlu çörek pişirilip dağıtılır. Ayrıca komşular birbirlerini ziyaret edip 'Hızır Lokması' ikram ederler.
- Makedonya Türkleri de un, arpa ve buğday ambarlarına bereket taşı koyarlar.
- Azerbaycan'da 'Hızır-Nebi' adıyla kutlanan bayram için hazırlıklara Şubat ayından itibaren başlanır. Hızır-Nebi zamanında bütün evlerde 'haşıl' (yoğurtlu buğday çorbası) ve pilav pişirilir. Bu güne özel olarak da yeşertilmiş buğdaydan 'semeni' adında bir tatlı yapılır.
- Kazdağları'nda Hıdırellez gecesi Hızır için pilav pişirilir. Urla ve Karaburun'da da şifa olsun diye kır çiçekleri kaynatılıp suyu içilir ve yeni sağılmış süt Hızır'ın eli değsin diye bir köşeye bırakılır.
- Hıdırellez günü 'Hristiyan-Türk' olan Gagavuzlar kurban keserler. Rahip tarafından kurbanın dili tuzlanır ve hayvanın iki boynuzunun arasına iki tane mum yerleştirilip yakılır. Kurban edilen kuzunun kanı da herkesin alınına sürülür ve kuzu eti parçalanmadan bütün olarak pişirilir. Kurban eti kilise avlusunda haç damgalı buğday ekmeğiyle beraber fakirlere dağıtılır.

Beslenme kültüründe Hıdırellez...

Bu eğlenceli süreç, beslenme kültürü açısından da hayli ilginç geleneklere sahiptir. Örneğin; Kütahya'nın Tavşanlı İlçesi'nde yaşayan Karakeçili Yörükleri, bu Hıdırellez'de de buğday tarlalarından topladıkları çiy taneciklerle sütlerini mayalayacaklar ve binlerce yıldır olduğu gibi yine şaşmayacak ve sütleri yoğurt olacak. Bolu'nun Seben İlçesi'nde, Balıkesir Susurluk'ta ve Göynük'te de yaşıyor bu gelenek. Tahmin edeceğimiz gibi, işin bilimsel bir yanı da var. Mayıs ayının ilk haftasında, bitkilerin yapraklarındaki çiy damlalarında oluşan mantarlar bu mayanın kaynağı... Göynük'te

salatalar yapılıyor. Mayıs ayı ile birlikte diğer otlar yavaş yavaş tükenirken temmuzda istifno (stifno) çıkıncaya kadar, ot-severlerin yegane malzemesidir ısırgan... Bez torbada kalan son pişirimlik tarhana çorbanızı ısırganla tatlandırabilirsiniz; taze lorla karıştırıp salata yapabilir ya da kışın bal ile karıştırmak için tohumlarını kurutabilirsiniz. ısırgan otu Anadolu'nun her yerinde başka bir adla anılıyor. Ege'de 'dalğan' ya da 'dalagan' derler ısırgan... Doğu Anadolu'da 'gezgeç' ya da 'geznik'; Karadeniz'de ise 'cızlağan' ya da 'cızgan'.. Ayrıca Artvin'de 'cincar', Isparta'da 'ısırgandalak', Van'da 'gezgezok' dendiğini de biliyoruz. Latince adı ise 'urtica'; 'uro'dan geliyor; anlamı da 'yakan' demek... ■

Alıntı: A. Nedim Atilla (www.egedesonsoz.com)

Hıdırellez'in beyazperdedeki görkemi: Çingenerler Zamanı

Hıdırellez şüphesiz ki, sinema filmlerinde de karşımıza çıkan bir bayram. Ancak hiçbir film, Emir Kusturica'nın yönettiği Çingenerler Zamanı filmi kadar hafızalarda yer almıştır. Film kadar müzik de sinema tarihine adını yazmıştır. Filmdeki "Ederlezi" şarkısı Hıdırellez Bayramını anlatır. 1998 yılında çekilen ve dünyada tamamı Çingene dilinde çekilen ilk film olma özelliği de taşıyan Çingenerler Zamanı, telekinezik güçlere de sahip olan Perhan adında bir Çingene'nin hikayesini konu ediniyor. Perhan, genç yaşta Yugoslavya'nın küçük bir köyünden çıkıp Milano'da bir suç şebekesine dahil olur, Azra ile yaşadığı aşk

ve kız kardeşi Danira'ya uzun süre sonra tekrar kavuşmak için gösterdiği çabalar etrafında gelişir hikaye. Filmdeki en masalsı ve destansı sahne bir nehir veya göl kıyısında büyük bir kalabalık halinde toplanan Çingenerlerin bayram kutlamasıdır. Aslında bir düştür Hıdırellez... Perhan'ın gelecek düşü... Aşkın, ekmeğin gelecekte yaralanmadan kazanılabilmesinin düşü. Ancak, annenin yaşlı gözleri bu düşün ucundaki kederi anlatır bize. Çingenerler ellerinde meşalelerle nehirde yıkanır. Bir bahar serinliği gibidir hayalleri. Asıl mesesle öteki kalmak değildir, zira beklenen yeni gündür bahara selamdır.

süt yoğurt olursa, bu yoğurttan birer parmak alınarak diğer yiyeceklere de sürülüyor. Eğer ki maya tutarsa, Hızır oraya uğramış sayılıyor ve tüm yılın bolluk içinde geçeceğine inanılıyor.

Kekik ve ısırgan

Hıdırellez ile ilişkili iki ot ise kekik ve ısırgan. Kekik, Hıdırellez'den önce toplanmıyor çünkü sonrasında toplanırsa daha şifalı olacağına inanılıyor. Yine Hıdırellez'de evlerin kapılarına asılan ısırgan otunun da bereket getireceğine inanılıyor. Günümüzde faydalarını saya saya bitiremediğimiz ısırgan otu ile Anadolu'nun birçok yerinde Hıdırellez günü börekler pişiriliyor,

Hasan Tahsin Bey (1888 - 1919)

Selanik, İstanbul, Paris, İzmir Şehirlerinin Yarattığı Özgürlük Savaşçısı...

Hasan Tahsin Bey, gerçekte "Osman Nevres" isimli, Selanik doğumlu, 31 yaşında bir genç adamdı. 1887 yılında bu kentte doğduktan sonra Balkanlar'ın ihtilalci, devrimci ve ayrılıkçı akımlarının tam ortasında yetişmişti.

Hasan Tahsin 1908 Meşrutiyet Devrimi sonrasında Paris'e giderek önce Büyük Lui Lisesi'nde daha sonra Sorbonne Üniversitesi'nde sosyoloji dalında öğrenim gördü.

Hasan Tahsin...

İşgal birlikleri Kordon'da...

Yaşar AKSOY

Uluslararası İzmir Araştırmaları Merkezi
Genel Yönetmeni

İzmir'de 15 Mayıs 1919'da işgal kuvvetlerin ilk kurşunu sıkarak şehit olan gazeteci Hasan Tahsin Osmanlının çok kültürlü ve ilerici şehri olan **Selanik** doğumludur. Şehir Yunanlıların eline geçince onun yüreğinde kalıcı yangınlar yaratmış ve geldiği **İstanbul**'da bir İttihat ve Terakki militanı olmuştur. Daha sonra öğrenim için gittiği **Paris**'te evrensel düşünce akımları ile tanışmış ve işgalden önce **İzmir**'e gelerek, gazete çıkararak direnişe geçmiş ve işgal günü ilk kurşunu atarak şehit olmuştur; dolayısı ile **dört önemli kadim Osmanlı şehrinin yarattığı** bir portre ile karşı karşıyayız.

Hasan Tahsin'in Paris'te yaşadığı Monge Sokağı.

Hasan Tahsin, 1908 Meşrutiyet Devrimi sonrasında Paris'e giderek önce Büyük Lui Lisesi'nde daha sonra Sorbon Üniversitesi'nde sosyoloji dalında öğrenim gördü. Val de Grace Askeri Tıp Akademisi'nde Osmanlı devleti bursu ile eğitim gören Meşrutiyet kahramanlarından **Selanikli Mazlum Bey** ile birlikte bir pansiyonda yaşadı. Sevgi büyüğüm ve eli öpülesi dostum rahmetli emekli General Dr. Mazlum Boysan o günleri 1970'lerden itibaren Karşıyaka'da evini her ziyaret ettiğim zamanlar boyunca bana anlatmıştı. Hatta 1996'da Paris'te Quartier Latin Mahallesi Monge Sokağı 51 numaralı o adrese gidip iki arkadaşın birlikte kaldıkları pansiyonu da buldum. O anda Hasan Tahsin'i yetiştiren kaldırımlarda yürümüşüm.

Hasan Tahsin hakkındaki kesinleşmiş düşüncelerim Mazlum Paşa'nın heyecanla bana anlattığı ve daha sonra evine getirdiğim TRT kanalına aktardığı birebir anıların gerçekliğinden oluşmuştur.

Şimdi bir önemli bildiri okuyarak konumuza girelim:

«Ey Bedbaht Türk!..

Wilson Prensipleri unvan-insanîyet kariyesi altında senin hakkın gasp ediliyor ve namusun hiçe sayılıyor... Buralarda Rum'un çok olduğu ve Türklerin Yunan'a iltihakını memnuniyetle kabul edeceği söylendi ve bunun neticesi olarak güzel memleket Yunan'a verildi.

Şimdi sana soruyoruz:

Rum, senden daha mı çoktur?..

Yunan hakimiyetini kabule taraftar mısın?..

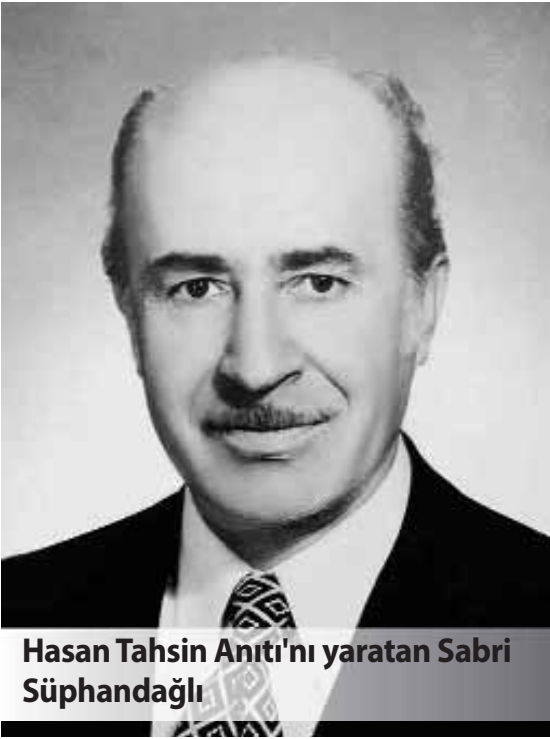
Artık kendini göster. Tekmil kardeşlerin Maşatlık'tadır. Oraya yüz binlerle toplan. Ve kahir ekseriyetini orada bütün dün-

İzmir'i işgal eden Efzon Birlikleri...

Hasan Tahsin Anıtı. (1974)

Hasan Tahsin Anıtı'nı yaratan Sabri Süphandağlı

yaya göster. İlan ve ispat et. Burada zengin, fakir, alim, cahil yok. Fakat Yunan hakimiyetini istemeyen kütle-i kahire var.

Bu sana düşen en büyük vazifedir. Geri kalma. Hüsrân ve nekbet faide vermez. Binlerle, yüz binlerle Maşatlık'a koş ve Heyeti Milliye'nin emrine itaat et...

İmza: İlhakı Red Heyeti Milliyesi..."

14 Mayıs 1919 günü İzmirli Müslüman Türklerin hazırladığı ve Türk Ocağı Matbaası'nda basılarak Kemeraltı sokak aralarından İzmir'in kadim derinliklerine kadar Sultani öğrencileri tarafından dağıtılan bu bildiri, artık İzmir'in Yunanistan'a verildiğini net biçimde halkın yaralı vicdanına açıklıyor ve gece karanlığı çöktükten sonra Maşatlık Tepesi'nde (yani **şimdiki Bahri Baba Parkı'nın bulunduğu ağaçlıklı eski Yahudi Mezarlığı'nda**), işgali reddedecek kitlelerin toplanmasını ve çığlıklı protestosunu yükseltmesini istiyordu... Çünkü ertesi sabah denizin ötelelerinden donanmalarla gelen Yunan ordusu karaya çıkacaktı...

Babialı'den yani Osmanlı yönetiminden gönderilip İzmir Valiliği'ne (Kambur İzzet Paşa'ya), İzmir Kolordu Komutanlığı'na (Ali Nadir Paşa'ya) ve Belediye Başkanlığı'na (Hacı Hasan Paşa'ya) ulaştırılan sert telgraf- lar 15 Mayıs 1919 sabahı körfeze girecek ve karaya çıkacak olan İtilaf Devletleri orduları ile Yunan birliklerine mukavemet edilmemesi ve gayet misafirperverlikle karşılanması gerektiğini ısrarla tebliğ ediyordu.

Yani Yunan İzmir'e güle oynaya giriyordu...

Ve asla direniş yapılmamalıydı...

Maşatlık mitingi

İzmirliilerin önde gelenleri ve gözü yaşlı halk 14 Mayıs'ı 15 Mayıs'a bağlayan gece binlerle Maşatlık'ta toplandılar. İçlerinde Namazgah İptidai Mektebi hocası dedem Güzelyalılı Hilmi Efendi'nin de (**daha sonra Namazgah Misaki Milli İlkokulu Başöğretmeni**) yer aldığı müderrisler, emekli veya sivil giyinmiş zabıtlar, cami hocaları, esnaf liderlerinin bulunduğu yaşını başını almış kişiler, öbek öbek ateşlerin

yakıldığı onlarca tepelik üzerine çıkararak heyecan içindeki halka kimi sükunet kimi mukavemet telkin eden konuşmalar yaptılar. O esnada Körfezdeki öncü İngiliz savaş gemilerinin projektörleri ağızlarından alev kusan ejderha nefesleri gibi tepeli sürekli tanyordu...

Bu konuşmacılar içinde en ateşli konuşmayı yapan İzmir'de yayınlanmakta olan «**Hukuk-u Beşer**» gazetesinin başyazarı **Hasan Tahsin Bey**'di... Yaklaşmakta olan donanmanın vahşi bir düşman donanması olduğunu, Çanakkale'yi geçemeyen bu donanmanın şimdi İzmir'i işgal etmek için geldiğini ve bu muazzam güce karşı mutlaka silahla mukavemet edilmesi gerektiğini haykırıyordu.

Sevgili **Samim Kocagöz**'ün "**Kalpakkıllar**" romanı bu hadiseyi ne güzel anlatarak romana giriş yapar. Hatırlayalım... Maşatlık Tepesi'nde miting esnasında gazeteci Hasan Tahsin Bey ile daha sonra Kurtuluş Savaşı'na katılacak olan genç Yusuf'un konuşmaları romanın ilk adımlarıdır...

Yine Nurdoğan Taçalan "**Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**", sevgili ağabeyim Zeynel Kozanoğlu "**Anıt Adam**", Prof. Bilge Umar "**Ege'de Yunanlıların Son Günleri**", Türkmen Parlak "**Yunan Ege'ye Nasıl Geldi?**" ve Aydoğan Yavaşlı "**Ben Hasan Tahsin**" isimli kitaplarıyla ve üniversitemizin genç tarihçileri **Ahmet Mehmetefendioğlu** ve **Oktay Gökdemir** son 40 yıl boyunca Hasan Tahsin'i kitlelere tanıtmakta başrolü oynadılar. Ben de 1970 – 2012 arası sürekli araştırma ve yazılarım ile şehit gazetecinin adına düzenlediğim yarışmalar ve sergiler ile (Hasan Tahsin Belgeseli Sergileri, Hasan Tahsin Resim Sergileri, Hasan Tahsin Şiir ve Resim yarışmaları) ve Hasan Tahsin'i Yaşatma Derneği başkanlıklarım ile hayran olduğum bu büyük vatansevire görevimi yerine getirmeye çalıştım. Bu süreci yürütürken en başta büyük katkılarından faydalandığım rahmetli dostum Kültür Bakanı **Prof. Ahmet Taner Kışlalı** ve **Prof. Emre Kongar**'a teşekkürü bir borç bilirim. İzmir Gazeteciler Cemiyeti'nin merhum sevgili başkanı **Sabri Süphandağlı** 15 Mayıs 1974 tarihinde muhteşem bir kampanya sonucunda İzmir'in Konak Meydanı'na Hasan Tahsin'i sembolize eden "**İlk Kurşun Anıtı**"nı dik-tirmekle yine en büyük ve kalıcı tarihi bir görevi yerine getirmiştir. Cumhurbaşkanımız Fahri Korutürk'ün törenle açtığı bu anıt sonsuza kadar milletimizin bağımsızlık aşkını belgeleyecektir.

Mazlum Bey ve Hasan Tahsin Paris'te. (1912)

Bir Osmanlı yurtseveri

Hasan Tahsin Bey gerçekte **"Osman Nevres"** isimli, Selanik doğumlu, 31 yaşında bir genç adamdı. 1887 yılında bu kentte doğduktan sonra Balkanlar'ın ihtilalci, devrimci ve ayrılıkçı akımlarının tam ortasında yetişmişti. Yüreği Türklük ve Müslümanlıktan yana ancak halka istibdat (zulüm içeren yönetim) uyguladığı gerekçesiyle Abdülhamit rejimine ve Türk'ü arkadan vurdukları için Osmanlı mikro milliyetçiliklerinin Balkanlar'da azgınlaşmış ayrılıkçı akımlarına şiddetle karşıydı.

Hasan Tahsin bir Osmanlı milliyetçisiydi... Gençlik ateşi onu İttihat ve Terakki saflarına savurmuştu... Paris'te Sorbonne'da

sosyoloji okurken çağdaş batılı düşünce sistemlerini kavramış ancak Türk düşmanlığının Batı'nın kanında nasıl yer ettiğini yerinde incelemiş ve bazı vatani işlerin silahla sonuçlanmasından başka çare olmadığını inandığı için fedai olmayı, mücahit olmayı gerekli görmüştü... Bu yüzden de Osmanlı Gizli Servisi demek olan **"Teşkilatı Mahsusa"** saflarına gönüllü katıldı. (40-30 yıl kadar önce, 1970'lerde Hasan Tahsin'in Teşkilatı Mahsusa'dan yakın arkadaşları Hürriyet Kahramanı Tıbbiyeli Mazlum (Em.Tabib General Mazlum Boysan), Fahri Can, Osman Süavi Kökmen, Hamza Osman, Kudret Sandalcı gibi yaşı çok ilerlemiş bilge kişilere ulaşıp, yüz yüze konuşmuş, anılarını kaydetmiş hayatta olan tek kişiyim.)

O, bir Teşkilatı Mahsusa fedaisi idi... Trablusgarp Savaşı esnasında İsviçre'de Türkler aleyhine oynatılan bir filmde sahneye kurşun yağdırması, Birinci Dünya Savaşı başlarında 15 Ekim 1914 günü Bükreş'te İngiliz ajan kardeşlere yani Noel ve Charles Buxton kardeşlere suikast gerçekleştirmesi hatta karanlıkta kalan gizemli bir rivayete göre (**Cemal Kutay'ın ısrarlı iddiaları ve İngiliz Casus Lawrence'in bu rivayeti teyit eden beyanları önemlidir.**) İngiliz Avam Kamarası'nı havaya uçurmaya teşebbüs etmesi bu yüzdendi. Balkan kökenli Osmanlı yurtseverliği onu, İttihat ve Terakki militanı ve Teşkilatı Mahsusa fedaisi yapmıştı.

Şimdilerde Hasan Tahsin olarak tanıdığımız Osman Nevres'e, Buxton Kardeşler'e suikast yapmak için yola çıkarken kendisine "Hasan Tahsin" isimli bir hüviyet verilmişti. Bundan sonra böyle anılacaktı. Gerçek Hasan Tahsin ise, Selanik'te "Silah" isimli bir anarşist gazete çıkaran eski bir Osmanlı Bahriye zabiti idi. Silahçı Tahsin İs-

tanbul'a çağrılmış ve İttihatçılar tarafından öldürülerek hüviyeti Osman Nevres isimli bir genç yurtsever gence monte edilmişti. Cephelerde boğaz boğaza savaş devam ederken geri planda korkunç bir istihbarat ve yeraltı savaşı da sürüp gidiyordu...

İlk kurşun emperyalizme atıldı

İşte 15 Mayıs 1919 sabahı Yunan Ordusu İzmir'e çıktıktan sonra yürüyüş kolu olarak en önde sancaklarıyla birlikte Konak'a geldiklerinde silahına sarılan ve kurşunlarını sancaktar ve yanındaki evzon askerlerine yönelten ve büyük bir Yunan paniğine sebep olup kurşunları bittikten sonra yayılım ateşi ile şehit edilen kişi Hasan Tahsin sahte ismiyle biliniyordu ancak gerek ismi **"Osman Nevres"** idi.

Hasan Tahsin şehit edildikten sonra vahşi bir katliam gerçekleşti; ilk anda **Miralay Süleyman Fethi Bey, Kaymakam Doktor Şükrü Bey, Kolağası Hüseyin Necati Bey, Yüzbaşı Nazım Bey, Yüzbaşı Ahmet Bey, Doktor Fehmi Bey, Mümeyyiz Nadir Bey, Mümeyyiz Ahmet Hamdi Bey** de süngülenerek şehit edildiler... Miralay Süleyman Fethi Bey göğsüne dayanan Yunan süngülerine baş eğmemiş, kendisine "Zito Venizelos" (Yaşa Venizelos) demesi için ısrar edilmesine rağmen boyun eğmediği için vahşice süngülenmiş, Konak Meydanı yakınındaki Guraba-i Müslimin Hastanesi'ne, Sarıkışla telgraf çavuşu küçük dayım İzzet (Altinkalem) Efendi tarafından taşınarak doktorlara teslim edilmiş ancak 3 gün sonra hastanede vefat etmişti.

Şimdi soralım...

Hasan Tahsin'in ilk kurşunu ne anlama gelir?

1-Hasan Tahsin'in ilk kurşunu önce bir İslam savaşçısının kurşunudur.

İzmir'i işgale gelen Haçlı emperyalizmi'ne karşı İslam ümmetinin bir silahlı direniş hareketi Hasan Tahsin'in ilk kurşunlarıyla ateşlenmiştir.

2-Hasan Tahsin'in ilk kurşunu aynı zamanda bir Türklük savaşçısının kurşunudur.

Hasan Tahsin'in Paris'te pansiyonda birlikte kaldıkları yakın arkadaşı Val de Grace Askeri Tıp Akademisi'nde Osmanlı devleti adına okuyan meşhur hürriyet kahramanı **Tıbbiyeli Mazlum**'un yaşlılığında Hasan Tahsin'i bana anlattığı günlerin üzerinden tam 45 yıl geçti. Konuşmaları teybimde

Yaşar Aksoy evindeki Hasan Tahsin tabloları ile. Üstte İhsan Arman'ın, altta Hasret Nurdağ'ın tablosu

E.General Mazlum Paşa, Hasan Tahsin hatıralarını Yaşar Aksoy'a anlatıyor (1971)

hala duruyor. Beynimde ise aynen yankılanıyor. Eşi Nimet Teyze'nin getirdiği demli çaylarımızı içtiğimiz bir gün Mazlum Boy-san Paşa (emekli Askeri Doktor Tümgeneral, Atatürk'ün doktorlarından) Paris'te hafta sonlarında Hasan Tahsin ile birlikte müzeleri gezdiklerini anlatmıştı. Bir gün Fransız Ordusunun yaptığı savaşta yenilip geri çekilen ordunun önüne doğru atılan elinde bayraklı bir Fransız gencini bir büyük tabloda Louvre Müzesi'nde uzun uzun inceleyen Hasan Tahsin, arkadaşı Mazlum'a dönerek "Allah bana milletim için şehit olmayı nasip etsin" demiş ve ağlamıştı.

Yine başka bir hatıra... 2009 yılı Mayıs sayısında Hasan Tahsin'i konu eden "Toplumsal Tarih" dergisine göz atalım. Ve günümüzde Hasan Tahsin üzerine yapılan araştırmaların sürdürücüsü, bu yönde emek veren sevgili tarihçi kardeşim Yrd. Doç. Dr. Ahmet Efendioğlu'nun yayınladığı bir belgeyi inceleyelim.

Hasan Tahsin tarafından vurulan İngiliz Ajanı Noel Buxton iyileştikten sonra Bükreş Hapishanesi'ne gider ve Hasan Tahsin ile görüşür. İşte o görüşmenin bir bölümünü Noel Buxton'un hatıralarından sunalım.

Buxton: - Neden bizi öldürmeye çalıştın?

Mahkum: - Amacım bir ders vermek ve cezalandırmaktı. Türklerin boyun eğmeyeceklerini göstermek istedim. Türklerin düşmanlarını başışlamayacağını gösterdim.

Buxton: - Ülkene bizi öldürmekle nasıl faydan olacaktı?

Mahkum: - Türk halkını cesaretlendirecektim. Onları mukavemet için teşvik edecektim. Ve bu hareket nesiller boyu hatırlanacaktı.

Görüldüğü gibi Hasan Tahsin kendini bir Türklük fedaisi olmaya çoktan hazırlamıştı...

3-Hasan Tahsin'in ilk kurşunu aynı zamanda bir insan hakları savaşçısının kurşunudur.

Onun gazetesi "Hukuk-u Beşer" ne anlama geliyor?.. Aynen gazetesinin ismini günümüze uyarlarsak "İnsan Hakları" demektir. Başlığın altında "İnsan hukukunun savunucusu, gerçeklerden ayrılmayan, hür bağımsız gazetedir. Genç idealistlere sayfeleri açıktır" yazmaktadır. Hasan Tahsin bu gazetede yazılarında daima insanlığın sömürgecilere, zalimlere, despotlara karşı mücadelesini desteklemiş ve sahiplenmiştir.

4-Hasan Tahsin'in ilk kurşunu son olarak tam bir sosyalist direniş kurşunudur.

Çünkü Hasan Tahsin kendini bir "Osmanlı Sosyalisti" olarak tarif etmiş, bu yönde yazılar yazmıştır. Eşitlikçi, halkçı, haktan yana, mazlumdan yana yanardağ gibi yanan yüreğinin ateşini coşkulu yazılarında kağıda dökmemiş midir?

İşte 22 Mart 1919 tarihli "Alt Tabaka" yazısını aynen okuyalım:

«- Biz ki Osmanlı sosyalistleriyiz... Bizim iki amamız (emelimiz) vardır. Biri sınıfı zalimiyeyi hak vermeye icbar etmek, ötekisi sınıfı mazlumiyeği istihsal hakkına muktedir kılmak...»

Hasan Tahsin sınıf kelimesini 1919'larda kullanmakta ve zalim sınıfların hak vermeye zorlanmasını, mazlum sınıfların ise üretim hakkına kavuşmasını arzulamaktadır. Bu yazdıkları sosyalizmin alfabesidir.

Neden bunları yazmıştır?

Çünkü 2. Meşrutiyet'ten sonra gönderildiği Paris'te Belçikalı sosyalist lider Van Der Velde'nin Sorbonne'daki kurslarına katılmış, büyük Fransız sosyalisti Jean Jaures'e hayranlık duymuş ve onunla tanışarak ilişki kurmuştur. Yine Hukuk'u Beşer gazetesinde yazdığı demokratik sosyalist ama "Anti-Bolşevik" ifadeleri özellikle dikkatle incelenmelidir.

Yine Troçki üzerine çözümlenmeleri ilginçtir. Bu yazıları yazarken İzmir'de ona "Bolşevik" suçlaması yapılmıştır. Köylü gazetesi bunda başrolü oynadı. Köylü başyazarı Mehmet Refet'e göre (**daha sonra vatan haini 150'liklerden oldu**) Hasan Tahsin kız kardeşi Melek hanımı başı açık olarak Frenk sinemasına götürdüğü için alenen Bolşeviklik propagandası (!) yapmakta idi... Hasan Tahsin tüm bu suçlamalara gazetesinde verdiği yanıtta; "**Biz Osmanlı vatansveriyiz, bu yüzden 1917'de kuzey komşumuz Bolşevik Rusya'da gerçekleşen devrimle bir gönül bağımlı olamaz, biz hürriyetçi sosyalizmden yanayız**" diyerek bugünlere adeta anlamlı mesajlar göndermiştir. Okuyalım ve O'nu anlayalım. Tüm yazıları İzmir Milli Kütüphanesi'nde Hukuk-u Beşer Gazetesi koleksiyonu içinde bizi bekliyor.

Bu yüzden Hasan Tahsin'in ilk kurşunları;

Hem İslam için...

Hem Türklük için...

Hem insan hakları için...

Hem de sosyalizm için atılmış kurşunlardır...

Toplam olarak anti-emperyalist kurşunlardır...

Bu kurşunlar Yunan'a değil, öncelikle Yunan'ın arkasındaki "Emperyalizm" in tam alınına sıkılmış ve mazlum halkların emperyalizme karşı dünyada zafere ulaşan ilk şanlı kurtuluş savaşının ilk kıvılcımı olmuştur. Bu bakımdan bu kurşunlar, hem milli hem evrenseldir... Mazlum halkların milli kurtuluş savaşları çağının ilk umut verici çığlıklarıdır..

Hasan Tahsin'i savunalım

İzmir'i, emperyalizm işgal etmiştir...

Neden?.. Anlatalım...

İzmir'i Yunanistan'a veren **"Paris Barış Konferansı"** 5 Mayıs 1919'da toplanmıştır. Masanın başına **ABD Başkanı Wilson** karşısına **İngiltere Başbakanı Lloyd George** oturmuş, yanlarına ise **Fransa Başbakanı Clemencau** ve **İtalya Başbakanı Orlando** yerleşmiştir... Birkaç gün tartıştıktan sonra 12 Mayıs günü Yunanlılara İzmir'i verdiklerini açıklamışlardır.

Selanik ve Pire'den hareket eden 16 asker taşıma şilebi dahil olmak üzere 30 savaş gemilik, toplam 46 parçalık işgal donanmasında yer alan 4-3 bacalı büyük zırhlı ve 2-1 bacalı muhriplerin ve dretnotların isimleri şunlardır (donanma İzmir açıklarında hilal şekline bürünmüş ve şu şekilde bir yerleşim oluşturmuştur):

a) En sağda Amerikan savaş gemileri: Dylar, Manley, Arizona zırhlıları

b) ABD'nin hemen yanında İngiliz savaş gemileri: M.29, M.22, Iron Duke, Adventure, Mimosa, Centour, Victoria zırhlı ve muhripleri...

c) En solda Fransız savaş gemileri: France, Paris, Lorraine ve Ernest Renan zırhlı ve muhripleri...

d) Fransa donanmasının yanı başında İtalyan savaş gemileri: Artigliera, Duilo, Emanuela, Vittoria zırhlı ve muhripleri.

e) Tam ortada ileriye doğru Yunan savaş gemileri: Neagenes, Thetis, Lemnos, Aeler, Leon, Kilkis, Patris, Temistokles, Antronitos ve meşhur amiral gemisi Averoff başta olmak üzere zırhlı ve muhripler...

İşte bu emperyalist donanmanın desteklediği Yunan Orduları 15 Mayıs 1919 sabahı karaya çıkmışlardır.

Bu bakımdan Yunan sancaktarı ve yanı başındaki iki askere Hasan Tahsin Bey tarafın-

dan sıkılan kurşunlar gerçekte bu donanmaya yani temsil ettiği emperyalizme karşı sıkılmıştır.

Emperyalizme karşı zafere ulaşan ilk şanlı kurtuluş savaşı 15 Mayıs sabahı İzmir'de başlamıştır... Biz İzmirli, işgal edilmekle ve ilk kurşunu sıkmakla bir evrensel kurtuluş savaşını başlatmış, 9 Eylül 1922'de emperyalizmden kurtulmakla da o kurtuluş savaşını sona erdirmiş bir kentin çocuklarıyız... İzmir olarak **"15 Mayıs"** ile **"9 Eylül"** tarihleri kimliğimizi perçinleyen en önemli tarihi simgelerdir.

Hasan Tahsin böylesine anti-emperyalist ve yurtsever bir gazetecidir. Prof. Salih Özbaran 1 Şubat 2009 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde yazdığı "Medya Tarihçiliği" yazısında ulusal devletimizi ve tarihi kimliğimizi kemiren ve yok etmek isteyen bir medya tarihçiliğinin ortaya çıktığının, çok etkin ve saldırgan olduğunun altını çizmişti. Sağ olsun... Haklıdır.

Türk Devrimi'ne karşı konuşlanan emperyalizmin hizmetindeki bir Ermenici, Megalo İdea'cı, Avrupacı, bölücü, etnikçi, anti Kemalist, sahte dinci bir kozmopolit tarih anlayışı, tüm ulusal değerlerimize saldırdığı gibi Hasan Tahsin'e karşı da, "Bolşevik, Yahudi dönmesi, ilk kurşunu atmadı, anarşist, terörist..." gibi suçlamalar getirerek O'nu ulusal tarihin ve halkın gözünden düşürmeye çalışmaktadır. Aynı tarih anlayışı 9 Eylül'den sonra İzmir'i Mustafa Kemal Paşa'nın yaktırdığını, bu yüzden yeni bir soykırım suçlamasının Türklerle yöneltilmesi gerektiğini savunuyor.

İzmir'i Ermeni İhtilal Komiteleri'nin yaktığına dair tüm uluslararası raporlar (öncelikle İzmir İtfaiye Müdürü Pol Greskoviç Raporu, ABD Ortadoğu'ya Yardım Konsorsiyumu Başkanı Mark Prentiss Raporu, Fransız Amiral Dumesmill Raporu) hasıraltı edilerek suç, Türk milletinin üzerine atılıyor... Kale gibi sağlam ilk iki rapor Washington Kongre Kütüphanesi Amiral Bristol Koleksiyonu Genel Yazışmalar Dosyası içinde duruyor, internette herkese açıktır; üçüncü rapor İzmir APİKAM-Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi'nde bulunmaktadır.

Ama bütün bunlara rağmen, vahşi Ermeni terör çetelerinin hıyaneti örtbas edilerek özellikle İzmir'de kenti Türklerin yaktığına dair Batı ajanlarınca kaleme alınmış şık kitaplar yayınlanıyor (örneğin, İzmirli ünlü işadamı Bülent Şenocak'ın sahibi olduğu Şenocak Yayınları'ndan basılan İngiliz Gazeteci (!) Giles Milton'un "Kayıp Cennet, Smyrna 1922 - Hoşgörü Kentinin Yıkılışı" kitabı ve daha niceleri). Tüm Batı Anadolu'yu ve İzmir'i yakıp yıkacak olan zalim Yunan Ordusunu ve işbirlikçisi Ermeni çetelerini, 15 Mayıs 1919'da İzmir-Kordonboyu'nda takdis ederek karşılayan tahrikçi ve azıllı Türk düşmanı Ortodoks Rum Metropoliti Hrisostomos'u bile ustaca öven kitaplar, yine aynı çevre tarafından İzmir'de bastırılıp kaymak tabakaya reklamı yapılabiliyor.

Cepheler artık apaçık bellidir... Tıpkı 1919'daki gibi...

Biz, Hasan Tahsin'i şanlı bir anti-emperyalist olarak görüyoruz. Bizim yüreğimizde O, Sütçü İmamlar, Karayılanlar, Şahinbeyler, Yörük Ali Efeler, Gökçen Efeler ve Topal Osmanlar ve Mustafa Kemal'in isimsiz kahraman halk savaşçıları ile yan yanadır. Hasan Tahsin, Kuvayı Milliye'nin şanlı ve de hüznün verici bir sembolüdür...

Onu eleştirenlere sorarız... Anti-emperyalist misiniz?.. "Evet..." dersiniz oturup konuşuruz, belgeleri tartışırız. Yanlışımız varsa düzeltiriz. Peki ya, "Hayır!.." dersiniz?.. Yani, "Emperyalizm'e karşı değilim!.." dersiniz?.. O zaman, İşgal Donanması'na bindiniz demektir...

O zaman... Ya Ali Kemal'siniz ya da Hasan Tahsin!..

İşler sizin açınızdan rast giderse... Yine bir kara gün İşgal Donanması ile Anadolu'ya yeniden adım attığınızda İzmir'in Kordonboyu'nda yeniden bir "İlk Kurşun" da buluşmak üzere!.. Sözümüz söz!.. Destek Allah'tan... İman Kuvayı Milliye'den... Rehber, Müdafaa-i Hukuk'tan... Dua milletten olsun!..

Monge Sokağı 51 numaralı pansiyon binası. (Fotoğraf Yaşar Aksoy, 1996)

İşgali alkışlayan İzmirli Rumlar.

İzmir'in işgalinde Fransız Ernest Renan Zırhlısı

İzmir'in işgali

Hasan Tahsin'e saldırılar

Hasan Tahsin; Türk oğlu Türk, Müslüman oğlu Müslümandır... Türk ve Müslüman Recep Ağa ile Türk ve Müslüman Rabia Hanım'ın oğludur.

Hasan Tahsin'e "Bolşevik" diye saldıranlar olmuştur Köylü Gazetesi sahibi Mehmet Refet gibi. Neymiş?.. Kız kardeşini başı açık olduğu halde Frenk mahallesinde sinemaya götürüyormuş, işte bu Bolşevik olduğunun ispatıymış... Bunu yazan Mehmet Refet Yunan işgalini desteklediği ve kurtuluş savaşımıza karşı çıktığı için 150'liklere dahil edilmiş ve vatanımızdan kovulmuştur.

Yok efendim... Hasan Tahsin anarşistmiş ve teröristmiş... Bunu da yazan ve savunan marksist-liberal tarihçi Prof. Mete Tunçay'dır... Vatansızlara anarşist veya terörist demek eski solcu liberal Avrupalı-Amerikalı-Ermenici aydınların fiyakasıdır. Geçiniz...

Yine bir iddia... Hasan Tahsin Sabetaycı'dır... Şunu iddia ediyorlar: "Hasan Tahsin Selanik doğumlu olduğu için İbrani kökenlidir yani Yahudi asıllıdır, Yahudi dönmesidir, Mesih Sabetay Sevi'nin izleyicisidir..." Bu iddiaların kaynağı da örneğin Prof. Ertuğrul Düzdağ gibi sağ-muhafazakar tandanslı kişiler ve sol-ulusalcı etiketli Prof. Yalçın Küçük'tür. Tümü yalandır, iftiradır, Atatürk gibi Hasan Tahsin de Selanikli olduğu için güya doğum yerlerine atıfta bulunarak bu Türk vatansızlarına gizli Yahudilik karalaması sıçratarak gerçekte ırkçılık yapmaktadırlar. Yalçın Küçük'ün "Emperyalist Türkiye" kitabında Atatürk hakkında yazdıklarını ibretle okuyunuz, Hasan Tahsin'e ırk suçlaması yaparken iltifat etmiştir bile diyebilirsiniz.

Bu tür suçlamalar emperyalizmin işine yarar, ulusal tarih bilincini içinden çökertmeye yarar. Bir vatansız, Yahudi diyerek aşağılamak ve böylece karanlık niyetli olduğunu ima etmek, kapkaranlık amaçlara hizmet etmez mi?.. O kişi, velev ki öz be öz Yahudidir... Peki ilk kurşunun atıldığı gün şehit edildi mi, edilmedi mi?.. Vatani için kanını döktü mü?.. Yahudi olsa ne yazar?..

Mütarekenin en acılı günlerinde emperyalist kumandanların gözü önünde Kramer Palas'ta dalgalanan Yunan bayrağını indirip parçaladığı için idama mahkum edilen İzmirli Musevi (Bergamalı) Nesim Navaro'yu tarihin neresine yazacağız bu durumda?.. 9 Eylül 1922'de İzmir'i kurtaran 1.Ordu'nun Kumandanı Sakallı Nurettin Paşa'nın ölüm cezasından sağ olarak kurtulmayı başaran Nesim Navaro'ya gönderdiği mektubu milli tarihimiz bağrında saklamaktadır: "Azizim Nesim Navaro Efendi, Bidayeti mütarekede, en zayıf zamanımızda Amiral Dixon'un İzmir'e geldiği gün, İzmirli Yunanlı-Rum palikaryaların Amiral'e bir cemile olarak Kramer Palas'a çektikleri Yunan bayrağını yerinden koparıp yırtmak suretiyle gösterdiğiniz cesaret-i vataniye ve cesaret-i medeniyeti takdir eder, gözlerinizden öperim. İzmir Kumandanı Nurettin Paşa..." (Nesim Navaro olayı için bakınız: Celal Bayar - Ben de Yazdım, Cilt 5, Sayfa:128, Sabah Kitapları,1997, İstanbul)

Tarih, işte budur... Tokadını bazen tam vurur!..

Burada bir parantez açıyorum: **Milliyetçilik, ulusalcılık, yurtseverlik veya vatansızlık; ulus devletle, ırkla veya dinle alakalı değildir. Vatani ve halkını, emperyalizme karşı savunmakla ya da tam tersine halkına ihanet etmekle alakalıdır...**

İddialara devam edelim... "İlk kurşunu Hasan Tahsin atmadı" diyenler de oldu. Başta İzmir Barosu eski Başkanı rahmetli Av. Necdet Öklem gibi... Yok efendim evinde kalpten ölmüş, sonra kahraman şehit ilan edilmiş... Bunların hepsi yalandır. **Prof. Dr. Bilge Umar**'ın Bilgi Yayınevi'nden çıkan "**Yunanlıların Ege'de Son Günleri**" kitabını okuyunuz. İbretle okuyunuz. Bir hukuk profesörünün (halen Yeditepe Üniversitesi öğretim üyesi) bir hukukçu titizliği ile ilk kurşunu kimin attığını adım adım ispatlayışı karşısında tüm şüpheleriniz kaybolur. Tamamen tatmin olursunuz. Yalanların bir bir nasıl çürütüldüğünü görürsünüz.

Hasan Tahsin hakkında en son ultra-iftira ise 1915 Ermeni Soykırımı'nı şehit edilmeden önceki yazılarında lanetlediği şeklindedir. Böylece günümüzdeki Ermeni sözde soykırım savlarına dayanak yapılmak istenmektedir. Bu tarih çarpıtmasının yaratıcısı da Prof.Halil Berktaş'dır; 25-26-28 Nisan ve 2-5 Mayıs 2012 tarihlerinde Taraf gazetesinde yazdığı 5 makale ve Talat Ulusoy isimli bir yazarın 20 ve 30 Nisan 2012 tarihlerinde (izmirizmir.net) sitesinde yayınladığı iki yazı da aynı doğrultuda; Hasan Tahsin'i, Ermeni soykırımı taaruzuna dayanak yapma amaçlı kampanyanın belgeleridir. Hasan Tahsin'in, devleti savaşa sokan ve milleti kırıp geçiren İttihat ve Terakki eski yönetimine karşı binlerce kez haklı olarak mütareke döneminde kaleme aldığı vatansızca eleştiri yazıları içinden cimbrizle bazı cümleleri çıkarıp, cılabayıp Ermeni iddialarına dayanak yapmak istemektedirler.

Şunu anlayamazlar... Hasan Tahsin, Alman denizaltısına binip kaçan İttihatçı kodamanları da kıyasıya eleştirir... Aynı zamanda birkaç yıl sonra İngiliz savaş gemilerine binip aynı Boğaziçi'nden rezil biçimde kaçacak olan Padişah Vahdettin'i de eleştirir... Bu padişahın onayı ile İzmir'e çıkan Emperyalizm'in ordularına karşı ilk kurşunu da kahramanca sıkar... İşte yurtseverlik budur... (Hasan Tahsin'in tüm yazıları yakın zamanda kitap olarak yayımlandı, büyük bir hizmet gerçekleştirildi, alın ibretle okuyun... Dr. Oktay Gökdemir "Hukuk-u Beşer", İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2012)

Son sözümüz...

Hasan Tahsin! Seni daima savunacağız... Çünkü Mustafa Kemal Ordusu'nun isimsiz neferleriyiz... Sen, Haçlı emperyalizmine karşı direnişçi öncü kahramanımızsın... Dün de öyleydin, bugün de öylesin!..

Bizce mübarek Sütçü İmam'dan, şehit Gökçen Efe'den bir farkın yoktur!.. Sen, Mustafa Kemal Paşa'nın hemşehrisi, bir cefakafar kardeşisin... İşte bunun için, Hasan Tahsin'i yüreklerde yaşatmanın tam zamanıdır. ■

İşgalinde İngiliz Iron Duke Zırhlısı

İzmir'in İşgalinde Yunan Averof Zırhlısı

Ömer Sami Coşar'ın İstiklal Harbi gazetesinden bir hatıra.

İzmir'de ilk **Medeni** **Nikah** Nasıl Kıyıldı?

İzmir, Türk Medeni Kanunu'nu büyük bir sevinçle karşıladı. Zira İzmir; Cumhuriyetin ve devrimlerin öncü kentiydi. Bu bağlamda İzmir'de ilk resmi nikah 21 Ekim 1926 yılında kıyıldı. Yani kanun yürürlüğe girdikten tam on yedi gün sonra İzmir'de Cumhuriyetin ilk medeni nikâhı gerçekleştirildi

■ Oktay GÖKDEMİR

Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın askeri yönü 9 Eylül 1922'de zaferle sonuçlandığında 10 Eylül günü İzmir'e gelen Mustafa Kemal Paşa asıl savaşın yeni başladığını söylüyordu. Bu savaş Türkiye'yi çağdaş bir ülke ve toplum haline getirme savaşıydı. Bir imparatorluğun enkazından modern bir ulus-devlet ve toplum yaratabilmek adına ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanda girilen devrimler bu savaşın özneleriydi. Ümmetten ulus, tebaadan yurttaş, kuldan birey ve monarşiden Cumhuriyet bu devrimler sayesinde yaratılabildi. Türk insanı bu devrimlerle kamusal alan ve özel alanda Cumhuriyetin eşit ve özgür yurttaşları haline geldiler.

Hiç kuşkusuz bu devrimlerin içinde en önemlilerinden birisi hukuk devrimiydi. İmparatorluğun şer'i hukuk ve örfi hukukla sınırlarını çizdiği, toplumsal yaşamı buna göre düzenlediği hukuk sistemi modern Türkiye Cumhuriyeti'nde artık geçerli olamazdı. 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı reformcuları da bu durumu gözlemişler Mecelle ile birlikte soruna geçici bir çözüm bulmuşlardı. Mustafa

Kemal daha 1923 yılında Bursa'da yapmış olduğu bir konuşmada "...yeni Türkiye, ne zamana ne de ihtiyaca uymayan Mecellenin hükümlerine bağlı kalamaz. En uygar uluslar derecesinde hukuk kurallarımızı da iyileştireceğiz. Yüz sene, beş yüz sene, bin sene evvel yaşayan bir toplum için yapılan yasalarla bugünkü

toplumu yönetmeye kalkışmak gaflettir, cehalettir." sözleriyle yeni bir hukuk sistemine duyulan gereksinimi bütün açıklığıyla ortaya koymuştu. Bu amaçla 1923 yılından itibaren Adalet Bakanlığı bünyesinde Mecelle başta olmak üzere hukuk alanında bazı temel yasaları yeniden oluşturabilmek amacıyla komisyonlar kuruldu. Dönemin Adalet Bakanı bir İzmirli ve Türk devriminin teorisyenlerinden Mahmut Esat Bozkurt'tu.

"Bozkurt-Lotus Davası"

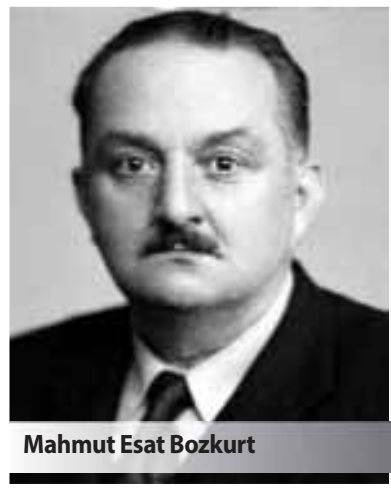
Mahmut Esat; engin bilgi birikimi, uluslararası düzeyde hukuk bilgisi ve o dönemde emekten, üreticiden yana düşünceleriyle Türk Devrimi'nin önderi Mustafa Kemal'in ilgisini ve beğenisini kazandı. Mahmut Esat'a 1934'te Soyadı Kanunu gereğince Atatürk tarafından Bozkurt soyadı verildi. O'nun bu soyadını alması da 1927 yılında Türkiye'yi Lahey Uluslararası Adalet Divanı'nda temsil ettiği bir dava ile ilintiliydi. Cumhuriyet tarihimize "Bozkurt-Lotus Davası" olarak geçen bu olayda 2 Ağustos 1926'da Ege Denizi'nde Bozkurt adlı Türk gemisiyle Lotus adlı Fransız gemisi çarpışmıştı. Çarpışma sonucunda her iki ülke arasında hukuki anlaşmazlık çıkmıştı. Mahmut Esat, Uluslararası Adalet Divanı'nda Türkiye'nin tezini başarıyla savunmuştu.

Medeni Kanun kabul edildi

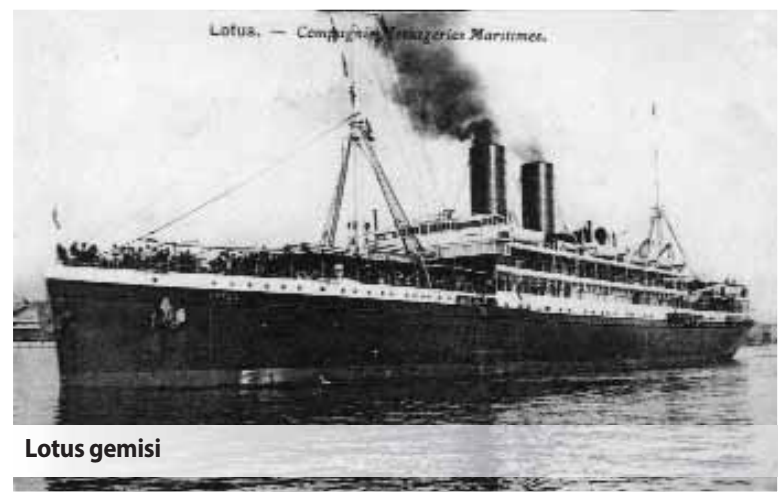
Mahmut Esat Bozkurt hukuk sisteminin, batıdaki örneklerinden yararlanarak tamamen yenilenmesi gerektiği düşüncesindeydi. Yapılan çalışmalar sonucunda Batı ülkelerinin medeni kanunları incelenmiş ve İsviçre Medeni

Kanunu Türkiye için en uygun medeni kanun bulunmuştur. Türk Medeni Kanunu'nu hazırlayabilmek amacıyla milletvekili, öğretim üyesi, yargıç ve avukatlardan oluşan 26 kişilik bir komisyon çalışmalarına başlayarak İsviçre Medeni Kanunu'nu Türkçeye çevirmişler ve yeni bir metin oluşturmuşlardır. İsviçre Medeni Kanunu'nun tercih edilmesinde öne çıkan etkenler ise dilinin basitliği ve kadın erkek eşitliğine dayalı bir aile düzeni içermesi olmuştur. Türk Medeni Kanunu'nun

gerekçesini o günlerin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt şu sözlerle temellendirmiştir. "Türkiye halkı, adaletin uygulanmasında kuralsızlık ve sürekli kargaşa karşısındadır. Halkın kaderi belli ve yerleşmiş bir adalet esasına değil, rastlantı ve talihe bağlı birbiriyle çelişkili Ortaçağ dinsel hukukunun kurallarına bağlı bulunmaktadır. Cumhuriyet, Türk adaletinin bu karışıklık-

Mahmut Esat Bozkurt

Lotus gemisi

tan, yokluktan ve pek ilkel durumdan kurtarılmasını Devrimin ve yüzyılımız uygarlığının gereklerine uyan yeni bir Türk Medeni Kanunu'nu hızla vücuda getirilmesini ve uygulamaya konulmasını zorunlu kılmıştır." Bu gelişmeler sonucunda medeni kanun 17 Şubat 1926'da kabul edildi. 4 Nisan 1926'da Resmi Gazete'de yayımlandıktan 6 ay sonra 4 Ekim 1926'da yürürlüğe girdi.

İlk resmi nikah İzmir'de kıyıldı

İzmir Türk Medeni Kanunu'nu büyük bir sevinçle karşıladı. Zira İzmir; Cumhuriyetin ve devrimlerin öncü kentiydi. Bu bağlamda İzmir'de ilk resmi nikah 21 Ekim 1926'da kıyıldı. Yani kanun yürürlüğe girdikten tam on yedi gün sonra İzmir'de Cumhuriyetin ilk medeni nikâhı gerçekleştirildi.

Nikâh için kentte büyük hazırlıklar yapıldı. Nikah yeri İzmir Belediyesi bünyesinde hazırlanmış Beyler Sokağı'ndaki Medeni Nikah Dairesi'ydi. Nikah saati olarak da saat 11.00 tespit edilmişti. Nikaha başta İzmir Belediye Reisi Aziz Akyürek olmak üzere Dr. Mustafa Enver Bey, Belediye Nikah-ı Medeni Memuru Necati Bey, Başkâtip Şükrü Bey ve Medeni Nikah Dairesi Müdürü Celal Bey katılmışlardı.

Hizmet gazetesi

"Dün şehrimizde de ilk medeni nikâh kıyılmıştır. Kanuni müddetleri hitam bulan iki çiftin nikâhlarının akdi mukarrer olduğu için belediyenin Beyler Sokağı'ndaki Medeni Nikâh Dairesi'nde bazı hazırlıklar yapılmıştı. Saat on bire gelirken merdivenler halılarıyla tefriş edilmiş ve davetlilerin vüruduna intizar edilmiştir. Muazzam inkılâbın yüksek eserlerinden Medeni Kanun'umuzun nikâh faslındaki feyiz ilk defa olarak idrak edileceği için birçok zevat nikâh dairelerine meduv bulunuyorlardı. Vali Paşa ile daha bazı zevat da davet edilmişlerse de gelmemişlerdir. Yalnız Şeyhül etibba Doktor Mustafa Enver Bey davete icabet etmişti. Saat on birde gelmişti. Be-

lediye Reisi Aziz Bey ilk nikâhı bizzat akdetmek istediği için frak labis bulunuyorlardı. Müracaat itibariyle birinciliği alan Alaşehirli Aliye Hanım'la İzmirli Abdülhafız nikâh odasına dâhil oldular şahitleri de beraberlerinde

İzmir'in ilk nikahı Belediye Başkanı Aziz Akyürek tarafından kıyıldı. İzmir'de Medeni Nikahla evlenen ilk çift ise Alaşehirli Aliye Hanım ile İzmirli Abdülhafız Bey'di. Onların nikahları kıyıldıktan sonra aynı törenle ikinci bir nikah daha kıyılmış ve bu kez İzmirli Saime Hanım ile Osmanoğlu Ramiz Efendi'nin nikahları akdedilmişti. Dönemin Hizmet Gazetesi ertesi günü bu olayı "şehrimizde ilk medeni nikah kıyıldı" başlığıyla duyurmuştu. O günlerin bütün coşkusunu ve heyecanını yansıması açısından İzmir'de yayımlanan Hizmet Gazetesi'nin 22 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1926 tarihli bu haberini günümüz Türkçesiyle aynen vermekte yarar var.

idi. Merasimin icrasında Belediye Reisi Aziz, Nikâh-ı Medeni Memuru Necati, Doktor Mustafa Enver, Başkâtip Şükrü, Daire Müdürü Celal Beyler hazır bulunmuşur.

Taliplerle şahitler kaim bir vaziyette oldukları halde Reis Aziz Bey evvela Hayriye Hanım'a hitap etti:

-Talibiniz Abdülhafız Efendi'ye birrıza akd-i nikâh eylemenizi arzu ediyor musunuz?

Aliye Hanım:

-Birrıza akdimizin icrasını istiyorum.

Bu sual Hafız Efendi'ye tekrar edilmiş ve mumaileyh de aynı cevabı verdikten sonra hazır bulunan şahitlerden talipleri tanıyıp tanımadıkları sorulmuştur. Tanıdıkları anlaşılınca Aziz Bey, Hükümet-i Cumhuriyet namına nikâhın akdedildiğini söylemiş ve tarafeyne saadetler temenni eylemiştir. Müteakiben Abdülhafız Efendi tarafından celp olunan pasta, şeker ve sigaralar meduvine ikram edilmiştir.

Bundan sonra diğer talipler Saime Hanım'la Osmanoğlu Ramiz Efendi'nin akdleri de aynı merasimle icra edilmiştir."

Evlenme Cüzdanı

Medeni nikah; Cumhuriyetin Türk kadınına özel alanda tanıdığı en önemli haklardan birisi olmuştur. Bu bağlamda Türk kadını; Meşrutiyet Dönemi'nden itibaren sürdüğü hak ve özgürlük mücadelesini Cumhuriyet'le birlikte somuta taşımıştır. Böylelikle Nezihe Muhiddin, Suat Derviş, Fatma Aliye, Halide Edip ve daha nicelerinin büyük bir özveriyle yıllarca sürdürdükleri kadın özgürlüğü ve eşitliği savaşımı; Cumhuriyet'in kamusal ve özel alanda eşit yurttaşlık projesiyle önemli bir aşamaya ulaşmıştı. ■

Medeni kanunu hazırlayan heyet

Oriental Carpet Manufacturers Şark Halı Kumpanyası (1907-1929)

Umur SÖNMEZDAĞ

Anadolu'ya halı Büyük Selçuklular tarafından getirilmiş, Anadolu Selçukluları zamanında da yayılmıştır. Avrupa halıyı Haçlı Seferleri sırasında görmüş ve özellikle Rönesans'tan sonra artan zenginlikle saraylarında, malikânelerinde, kiliselerinde kullanmaya başlamışlardır. 16. yüzyıldan itibaren de Osmanlı İmparatorluğu'ndan alınan kapitülasyonlar sonrasında gelişen ticaretle birlikte Levant'ın önemli limanlarından İzmir (Smyrna), yabancıların uğrak yeri olmuştur. Osmanlı egemenliğinde olmasına rağmen, Türklerin arasına karışmış Ermeni, Rum, Yahudilerle birlikte Levanten denilen Hollandalı, Fransız, İngiliz ve İtalyan

kökenli olan Frenklerle bir Avrupa kenti gibiydi. İzmir limanı, bereketli hinterlanda yetişen pamuk, ipek, palamut, meyan kökü, tütün, zeytin, kuru üzüm ve incirle beraber denizlerimizden çıkartılan sünger ve tezgâhlarda dokunan halının ihraç edildiği önemli bir limandı. İstanbul'un siyasi çalkantısından uzakta, pek fazla hükümet müdahalesi olmadan ticaretle gelişmiştir. Levantenler kurdukları şirketlerle verilmiş olan imtiyazların güvencesiyle Osmanlı hassasiyetlerini göz önüne almadan çoğu zaman kendi çıkarları doğrultusunda davranışlarda bulunuyordu. Madenlerin, tarım ürünlerinin ve kurdukları demiryolu şebekesinin ka-

zançlarıyla maddi imkânlarını her geçen yıl arttırmışlardır. Levanten aileler zamanla birbirleriyle evlilikler yoluyla ailelerini de genişletmişlerdir. Giraud, Whittalls, La Fontaines, Aliotti, Andrea ve Bakers gibi köklü aileler İzmir'de iz bırakmıştır.

İzmir'de yapılan geniş hacimli ticaret sırasında Avrupa'ya en çok satılan mallar arasında halı yer alıyordu. Batı Anadolu'da Uşak, Kula, Isparta, Gördes, Demirci, Eşme, Takmak ve Milas gibi değişik yerleşim merkezlerinde genellikle köylü kadınların el tezgâhlarında ev sanayi tipinde dokunan kaliteli halılar, seccadeler ve kilimler iz-

1909 yılında OCM hesabına Batı ve Orta Anadolu'daki 27 şehirde 20,000 tezgah -100,000 dokumacı şirket için çalışıyordu.

İzmir yangınından önce 1. Kordon'daki OCM binası...

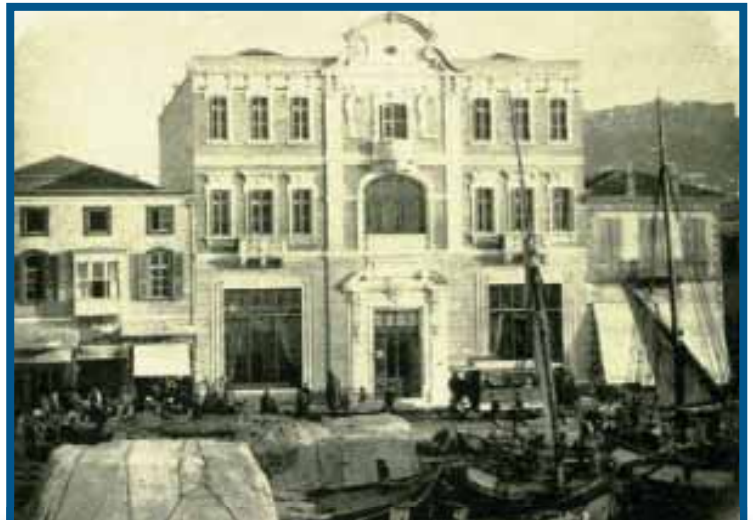
mir'den ihraç edildiği için Avrupa'da hep-sine birden "İzmir Halıları" denilmekteydi. 1860'lı yılları başına kadar köylülere malzeme verip sipariş üzerine iş yaptıran Osmanlı tüccarların denetiminde gelişen Batı Anadolu ticari halıcılığına, 1772 yılından itibaren İngiliz şirketler de girmeye başlamıştı. Avrupa'da aranan Batı Anadolu halıları ticareti için az sayıda Türk tüccar çalışıyordu. Bunlardan biri olan Aydınlı Hacı Ali Efendi yaklaşık 3.000 evde yılda 84.000 m² halı dokutuyordu. Halı dokutup ihraç etmek amacıyla kurulan ilk yabancı ticaret evi, 1836 yılında İzmir'de kurulan P. de Andrea & Co'dir. Daha sonra yine aynı amaçla İzmir'de 1840 yılında Habif & Polako, 1842 yılında ise T. A. Spartali & Co. isimli ticaret evleri kurulmuştur. 1830'lı yıllarda Partridge şirketinde yer alan Amerikan Blackler ailesi de halı ticareti yapıyordu. 1840 yılında İzmir'den Amerika'ya ihraç edilen mallar arasında halının da yer aldığı görülmektedir. Batı Anadolu'da mevcut halıcılığın gelişmesi için Padişah tarafından 1852 yılında bir irade çıkartılmış ve bu irade ile 1840 yılından beri halı dokutan Uşaklı Mehmet Ağa'ya 800, Gördesli Ahmet Ağa'ya 500 kese para verilmesi gibi bazı teşvik yardımları yapılmıştır. Bu yıllarda yalnız 15.000 nüfuslu Uşak'ta 2.000 tezgâhta yaklaşık 8.000 kadar kadın çalışıyordu. Avrupa halkı 1851 ve 1862'de Londra'da, 1855 ve 1867 Paris'te, 1863 İstanbul'da, 1873 Viyana'da açılan uluslararası sergiler sayesinde daha detaylı bir şekilde Anadolu halıları ile tanışma fırsatı bulmuştu. Atatürk'ün eşi Latife Hanım'ın dedesi olan İzmirli tüccarlardan Uşaklı Sadık Bey, 1867 yılında Paris Sergisi'ne katılmıştır. Sadık Bey'in, Sultan Aziz'in de ziyaret ettiği bu Paris Fuarı'nda sergilediği ürünlerden kırmızı bir Uşak halısı altın madalya ödü-

lüne layık bulunmuştur. Takdir edilmesi üzerine halıyı imparatorluğunu ilan eden III. Napolyon'un eşi İmparatoriçe Eugénie'ye hediye etmiştir. Bir başka Uşak halısı da yine Paris'te 1900 yılında açılan halı sergisinde birincilik elde etmiştir.

Avrupa'da sanayi devriminden sonra ortaya çıkan eve iş verme sistemi, Batı Anadolu'da bu sektöre uyum sağlayan bir sistem olmuş, büyük ve sürekli yatırıma gerek göstermeyerek, yüksek kârlar sağlamıştı. Bu cazip ticareti yakından takip eden İngiliz halı şirketleri Avrupalıların talepleri doğrultusunda 1864 yılından başlayarak, iplik ve model vererek özellikle çeşitli Türkmen boylarının yerleşim alanı olan Uşak ve çevresinde halı dokutmuşlardır. Mevcut İngiliz şirketlere ilaveten 1878 yılında merkezi Londra'da bulunan G. P. & J. Baker Limited isimli firma, 1880 yılında İzmir'de Sydney La Fontaine ve 1902 yılında da yine İzmir'de Sykes & Co. isimli İngiliz firmaları da kurulmuştur. Sydney La Fontaine, Uşak'ta 80 işçinin çalıştığı ve yılda 12.000 m² halı dokuyacak bir fabrika kurmuştur. George Baker da onun en önemli müşterilerinden olmuştur. Önceleri yavaş işleyen ev sanayi tipi üretim 1880 yılından itibaren Avrupa'dan getirilen buharlı makinelerle artmaya başladı. O yıllarda 60 ton yün işlenen Uşak'ta bu miktar 1906 yılında 2.900 tona ulaşacaktır. Bu rakam, Anadolu'da elde edilen 5.100 ton yünün %80'ninin halı dokumacılığında kullanıldığını göstermektedir. 1880 yılında önemli

bir gelişme de yaşanmıştır. Halıcılıkta adı duyulmamış Demirci kasabası yangınla yerle bir oldu. 20.000'den fazla kişiden oluşan kasaba halkı evsiz, barksız kalmıştı. Yüzlerce kişi köklü halıcılık dokuması yapılan Gördes'e gitti. Bu kişiler halıcılık zanaatını öğrenerek bir müddet sonra Demirci'ye döndüler. Böylece Demirci de halı sektörüne adını yazdırdı.

1892 Haziranında George Baker, kardeşi Sydney La Fontaine'in baldızıyla evlenmiş olan Harry Giraud ile birlikte Uşak'a çok yakın olan Kula'ya bir ziyaret gerçekleştirdi. La Fontaine'in burada da 300 tezgâhı bulunuyordu. Bu kişilerin yanı sıra küçük çapta 15 Türk, Rum, Ermeni ve Yahudi firması da kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. İngilizlerin tezgâh kurmak, boya, yün iplik gibi gerekli konularda yardımcı olması ve çalışanlara ücretlerinden avanslar vermesi sonucu Batı Anadolu'da üretim de artmaya başlamıştır. Şüphesiz bu gelişmede Rum ve Ermeni komisyoncuların da rolü olmuştur. 1884 yılında toplam 155.000 m² olan üretim, 1893

1922 İzmir yangınında şirketin binası ve depoları yandı.

yılında 367.876 m² ye çıkmıştır. İhracatın %70'e yakın kısmı da İngiltere'ye yapılıyordu. Eve iş verme "putting-out" sistemini yerleştiren İngiliz şirketler, sürekli yatırıma gerek olmadan yüksek kârlar elde ediyorlardı. 1888'den itibaren İngiliz tüccarlar bitki boyaları yerine daha ucuz ve pratik olan Belçika ve Almanya'dan getirttikleri kimyasal anilin boyaları kullanmaya başladılar. Kaliteyi bozan bu boyaların kullanılmasına Aydın Valisi Ramazanoğlu Hüseyin Rıza Paşa izin vermemiş, bitki boyasına devam edilmesini istemiştir. Ancak İzmir'deki yabancı tüccarların baskısıyla bu yasak kaldırılmıştır. 1894'de çok büyük bir yangın geçiren Uşak'ta beş binden fazla evin beşte dördü yandı. Bu evlerin bazılarında birer ikişer, bazılarında dörder beşer tezgâh bulunuyordu. Yangın haberi Londra'ya ulaştığı zaman Uşak halılarının fiyatları dört misli artmış ve İngiliz halı ithalatçıları üretimin hemen başlaması için avans parayla birlikte mühendislerini de yollamışlardı.

1897 yılında İzmir'in Uşak'la demiryolu bağlantısı kurulana kadar fabrika kurmak için gerekli ağır makinelerin develerle getirilmesinin ve günde 30 km yol alabilen develerle yaklaşık 140 kg. ağırlığında balyalar halinde sarılan halıların kervanlarla İzmir'e götürülmesinin zorlukları vardı. Demiryolu ile taşımacılıktaki problemler azalınca çalışmalar artmıştır. Halı üretiminde İngiliz şirketlerin tekeline hisseden Osmanlı hükümeti de "kurulacak sanayi tesislerine 10 yıl süreyle vergi muafiyeti" uygulamasını getirmişti. Demiryolunun faaliyete geçmesiyle Uşak kasabasında fabrika kurma girişiminde bulunan ilk eşraf ailesi

Yılcıncı adelerdi. Yılcıncı Osman Efendi 1898 yılında başvurduğu fabrika iznini maalesef 1902 yılında alabildi. Aynı yıllarda Tiritzade Mehmet Paşa, Hamzazade Hüseyin Hüsnü Efendi, Hamzazade Ahmet Ağa, Hacı Gedikzade, Hacı Hafız Mustafa Efendiler birlikte hem halı ipliği, hem de kaba dokunan kumaş (şayak) imal etmek üzere 1898 yılında 50.000 lira sermaye ile buhar gücü ile çalışan bir fabrika kurdular (Société Ottomane de Tapis Ouchak - Uşak Osmanlı Halı Ticarethanesi). Arkasından 1902 yılında Bacakzade Ali Rıza Efendi bir iplik fabrikası açtı. 1905'te ise Bıçakçızade Biraderler ve Mehmet Zeki Halı Şirketi kuruldu. Bölge halıcılığındaki yüksek kâr oranını gören Avusturya firması Keun & Co. da Uşak'ta bir halı dokuma fabrikası açtı. Bu fabrikada 80 kadar işçi çalışıyor ve yılda ortalama 12.000 m² halı dokuyordu. Son 10 yılda Uşak'taki halı üretimi 75.000 m² den 250.000m² ye çıktı ve elle ip eğirenler bu talep artışını karşılayamıyordu.

Yeni fabrikalar, kuşkusuz halı imalatı için evlerinde iplik eğirerek geçinen insanların işlerini ellerinden almıştı. Yeni fabrikaların üretimi artınca bağımsız olarak halı ticareti yapan altı Levanten aile gerek kendi şirketleri, gerekse Türk şirketleri arasındaki rekabet üzerine birleştiler. T. A. Spartalı ticaret şirketinin müdürü Albert Aliotti ile P. de Andrea şirketinin müdürü Herman de Andrea'nın başlattığı görüşmeler sonucunda kentin uzun zamandır taşıdığı çok milletli karakterine uygun olarak merkezi İzmir'de olan P. de Andrea & Co., T. A. Spartalı & Co., Sydney La Fontaine, Sykes & Co., Habif & Polako ve merkezi Londra'da bulunan G. P. & J. Baker Ltd. güçlerini birleş-

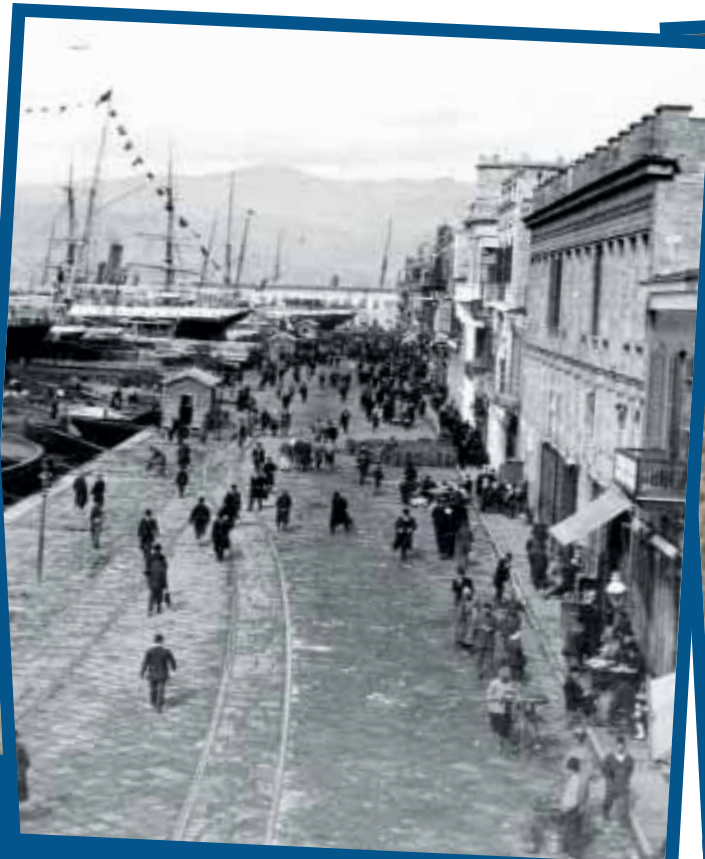
tirme kararı aldılar ve 25 Şubat 1907 tarihinde merkezi İzmir olan, İngiliz hukukuna göre Londra tescilli bir İngiliz şirketi "The Oriental Carpet Manufacturers Ltd." (Şark Halı Kumpanyası) kuruldu. Amaçları rekabetten kaçınmak, halıların desen ve renklerini geliştirmek ve kârlarını arttırmaktı. Uzun vadeli hedefleri de şark halısında dünya pazarlarını ele geçirmektir. Nitekim kısa zamanda İstanbul, Kahire, İskenderiye, Moskova, Viyana, Paris, Londra, New York, Buenos Aires ve Sydney'de satış yerleri açtılar. Anadolu'nun bu önemli sanayisine sağlanan Avrupalı enerjisi ve sermayesi sayesinde, üretimin daha önce üretim yapılan dört önemli bölgede iki misli arttığı, ayrıca 12 değişik bölgede daha halı üretimine başlandığı görülmektedir. Şirket daha kurulma aşamasında iplik fiyatlarını %80 arttırırken, işçilik fiyatını ise %15 düşürmüştür. 1913 yılına kadar Türkiye halıları üretiminin yüzde doksanını ve İran halılarının da üçte birini kontrol altına aldılar.

Bu şirketi kuran ailelerin İzmir'deki yaşamları ve çalışmaları çok eskilere dayanmaktaydı. Levanten ailelerin evlilikler nedeniyle birbirleriyle yakın akrabalıkları olduğundan, kurulan OCM şirketinde diğer kurucu olmayan Levanten ailelerin fertleriyle birlikte çalışmışlardır. Şirkette görev alabilmek için kibar olmak ve en az Fransızca bilmek gerekiyordu.

La Fontaine ailesi 1786'da İzmir'e gelmişti. Buharlı taşımacılık, bankacılık ve madencilığe el atmışlardı. 1846 doğumlu Sydney La Fontaine, İzmir'de 1880 yılında bir halı firması kurmuştur. Firma, halılarını Uşak, Kula ve Demirci'de yaptırıyordu. Uşak'ta ise iplik

İzmir yangınından önce
I. Kordon'daki OCM binası...

Halı taşıyan hamal...

Sermaye £ 1.000,000 olduktan sonraki hisse senedi örneği

Halı taşıyan üç deve şirketin amblemi olmuştur

boyama fabrikası bulunmaktaydı. Bu yüzden şirket ortaklarından La Fontaine'lerin uzmanlığı tasarım ve boyamayıdı.

George Baker, 1822'de Londra'da bir bahçıvanın oğlu olarak doğmuştu. 1847'de İngiliz Büyükelçiliği'nin Tarabya'da yapılan yazlık konutunun bahçelerinden birini düzenlemek için getirilen bir grubun içinde İstanbul'a geldi. Sarayın ilgisini çekerek Dolmabahçe Sarayı'nın bahçelerinde çalışmak için davet edildi. Muhteşem güzellikteki Türk halıları ve tekstil ürünleriyle sarayda tanıştı. O sıralarda Türk halıları İngiltere'de nadir görülen şeylerdi ve Baker bunu bir fırsat olarak gördü ve topladığı halıları Londra'da oğulları vasıtasıyla sattı. Şirketini de 1878 yılında Londra'da kurdu.

1902 yılında İngiliz Sykes, Bandırma'da Bosnalılar ile yün iplik hazırlayan ve boyahaneleri olan "Sykes & Co." şirketini kurdu. 1907 yılında Anadolu'daki en büyüklerden biri olan bu fabrika, Uşak haricindeki Batı ve Orta Anadolu'daki 14 dokuma merkezinin %84'nün ihtiyacını karşılıyordu.

Marsilya Ticaret Odasına kayıtlı olan Pierre de Andrea & Co. Şirketi 1836 yılında İzmir'de kurulmuştur. Özellikle Uşak halıları ile Viyana, Philadelphia, Milano ve Chicago'daki sergilerde madalyalar kazanmıştı. İstanbul, Londra, Tahran ve Paris'te İzmir halılarını satıyorlardı.

Ortaklardan Habif & Polako Co. Şirketi, 1840 yılında İzmir'de kurulan bir Yahudi şirkettir. Brüksel ve Anvers'te şubeleri bulunuyordu. Çeşitli Batı Anadolu ürünlerinin ihracatıyla birlikte halı satışları da vardı.

1863'te Philadelphia'da doğan Charles B. Fritz, Osmanlı sarayı ile arası iyi olduğu için

kendisine verilen irade ile tüm Anadolu'nun yün tekeli elinde bulundurmaktaydı. Bu nedenle şirkete alınarak OCM'nin yönetim kurulu üyesi yapıldı. Kendisi New York'ta OCM ve İran halılarını satan Fritz & La Rue şirketinin sahibi oldu.

Michael Spartali (1818-1914) ticaret ile uğraşırken 1866-1882 yılları arasında Yunanistan'ın İngiltere konsoloslğunu yapmıştır. Kurduğu geniş ticari alanın içinde bulunan Osmanlı topraklarında yer alan eski Mezopotamya'daki Babil şehri kalıntılarından çıkartılan çivi yazılı belgeleri

OCM Tebriz müdürü Andrea Aliotti bir "Heriz" halısı satın alırken... (İran'ın kuzeybatısında yer alan ve Türkçe konuşulan Azeri bir köyün adıdır.)

British Museum'a satmıştır. Michael Spartali 1884 yılında İngiltere'deki ticari şubelerini kapatmış ve 1900 yılından itibaren İzmir'de önemli olan Spartali & Co. halı firmasını kurmuştur. Firmayı İtalyan Albert Aliotti işletiyordu. OCM kurulunca Aliotti de şirketin genel müdürü oldu. Çocuğu olmadığı için yeğenlerini şirketin değişik şubelerinde önemli mevkilere getirdi. Adrienne Aliotti (1884-1921) şube müdürü olarak Paris'te, Edoardo Aliotti (1891-1967) İzmir merkezde, Pilippo Enrico Aliotti (1893-1939) önce Moskova'da daha sonra New York'ta görev aldılar. En küçük yeğeni Edmondo Giorgio "Andrea" Aliotti (1896-1957)de 17 yıl Tebriz'de görev yapmıştır.

Kurulan kartel şirket, 01 Ocak 1908 günü faaliyete geçti. Her biri £5 olan 80.000 hisse senediyle £400.000 sermaye yapıldı. Hisselerin büyük kısmını kurucu aileler ve yakınları aldı. Kuruluştan itibaren beş yıl boyunca sermaye artırımını, her yıl katlayarak yapıldı. 1912 yılında şirketin £12.000.000 sermayesi olmuştur. OCM, halı imalatındaki eski sistemi değiştirmiş, ilk olarak yün ipliği üretimi ve boyanmasını merkezileştirmiştir. Dokuma için gerekli ham maddeyi elde etmek için İzmir'de 2 yün iplik ve 2 yün boyama fabrikası kuruldu. Makine ve teknik personeli Avusturya ve Almanya'dan getirdiler. Ayrıca Avrupalıların beğenisini kazanacak desenleri hazırlamak için de İngiltere'den desinatörler geldi. Bunun sonucu olarak, OCM dokuyucuları Bandırma'daki kendi iplik fabrikasında üretilen ve İzmir'deki yeni boyahanesinde boyanan iplikleri kullanmaya mecbur etmeye başlamıştı. Bu da ip eğiriciler gibi boyacıları da işsiz bırakmıştı. Genç Türklerden olan Kaymakam İshak Tevfik Bey, fabrikaların kapatılması ve Uşak'a dışarıdan

OCM şirketinin binlerce halısı çok kötü koşullarda az ücretle çalışan çoğu çocuk olan işçiler tarafından dokunuyordu. Günlük ücretler atılan düğüm sayısı ile tespit ediliyordu. Ustalar 12 bin, çıraklar 5 bin düğüm atabiliyordu.

iplik getirilmesinin yasaklanması talebinde bulundu. İşçilik ücretlerinin Uşak'tan daha düşük olduğu bazı Anadolu şehirleri de halı imalatına başlamış ve İzmir'den yapılan halı ihracatında Uşak'ın payı %77'den %23'e düşmüştü.

1908 II. Meşrutiyet devrimiyle birlikte sosyal liberalleşmenin bir etkeni olarak ülke çapındaki iş gücünün dörtte üçü greve girmişti. Özellikle ünlü olan bir direniş de Uşak'ta yün iplik fabrikalarına karşı 13 Mart 1908 Cuma günü kadınların gösterdiği direniştir. Bir biri ardına açılan iplik fabrikaları yüzünden işsiz kalan yünü elde eğiren kadınlar,

değişik köylerden gelerek Uşak çarşısında zararsız olacak gibi görünen bir protesto gösterisi başlattılar. Haklı sebeplerle başlamış yürüyüş şiddet olaylarına dönüşmüştür. Kadın ve çocuklardan oluşan kalabalık bir grup, üç mekanik ve buharlı yün eğirme fabrikasını bastı, fabrikalarda bulunan yün iplikleri yağmaladı, fabrikalarda bulunan makineleri de tahrip etti. Olaylar karşısında göstericilere karşı yeterli tedbir almadığı gerekçesiyle Uşak Kaymakamı Tefik Bey görevden alındı. İplik fabrikalarına halk arasında tarak denildiği için bu olay tarihe "Tarak İsyanı" olarak geçmiştir. OCM, direniş nedeniyle Mayıs ayına kadar hemen hemen

hiçbir şey satamadı. Ama yılın, kriz söndükten sonraki sekiz ayında ise bu kötü başlangıcı fazlasıyla telâfi edecek kadar güzel iş yaparak yılı £45.231 kâr ile kapatmayı başardılar. Bu da sermayenin %12'si gibi müthiş bir kârıydı. Kârın %8'i kâr payı olarak dağıtıldı. Hissedarlar ve bankerler durumdan çok memnundu. İkinci senesinde OCM'nin elindeki siparişler %40 artmıştı.

Çok gözde olan şark halıları talep eden turistler için OCM, İstanbul'un en merkezi yeri olan ve demiryoluyla gelen seyyahlar için özel olarak yapılmış bulunan Pera Palas'a çok yakın bir mesafede, İstiklâl Caddesi (o zamanki adıyla Grand Rue de Péra) 327 numarada bir mağaza açtı. Yüksek sermaye harcamalarına rağmen ikinci yılın sonunda OCM'in faaliyet kârı £106.642 oldu. Dokunan halıların yanı sıra şirketin Batı Anadolu'daki atölyelerde bulunan tezgâhlarının değeri de £100.000 olmuştur.

OCM, üretimi olabildiğince artırabilmek için Batı Anadolu'da kasaba ve köylere adamlar gönderip evlerde bile kendi adına halı dokunmasını sağlamaya çalıştı. OCM üretim aşamasında halıları kontrol etmekte ısrar ediyordu ama Müslüman kadınların çalıştıkları yere erkeklerin sokulmasına pek razı olunmuyordu. Bu yüzden yeni tezgâhlar bu konuda bir çekiince göstermeyen Hıristiyan Rum ve Ermeni evlerine kuruluyordu. Batı Anadolu'da halıcılığı bilmeyen yörelere de yayılma politikası gütmüşlerdi. OCM, Avrupa'da beğenilen fakat pahalı olan İran halılarına alternatif halılar üretmek üzere halı desenlerini, boyama ve yıkama tekniklerini Isparta'ya götürmüş ve bölgede halıcılığı teşvik etmiştir. Bu teşviklerle 1910-13 yılları arasında OCM adına Isparta'da 2.160 tezgâhta, 6.481 işçi çalışarak

OCM ortaklarından La Fontaine'lerin uzmanlığı tasarım ve boyamayı.

Yaklaşık 140 Kg'lık balyalar halinde sarılan halılar kervanlarla İzmir'e getiriliyordu. Şirketin başkanı Nelson'd Andrea bir kervanı Kordon'daki merkez binası önünde karşıyor.

117 bin m² halı imal etmiştir. Şirket bu yıllar arasında Batı Anadolu'da on bir fabrika daha açarak Türkiye'deki fabrikalarının sayısını on yediye çıkardı. Bu fabrikaların başında birer kadın yönetici bulunuyordu. Bu kadınlar da kendi gözetimlerinde çalışacak kadınları ve kızları görevlendiriyordu. 1913 yılı OCM'nin üretimde en üst noktaya geldiği yıl olmuştur.

OCM'nin baştan beri amacı Türk halı ihracatı tekelini ele geçirmek ve böylece hem alış, hem de Avrupa'daki satış fiyatının kontrolünü elinde tutmaktı. Bu tekelden kurtulmak ve Avrupa pazarlarına ulaşmak için büyük gayret sarf eden yerli şirketlerin tümü iflâs etmiş, hatta Hamzazade Ali Bey intihar etmiştir. Çünkü OCM onların fiyatlarının altında satış yapabiliyordu. Bu konuda acımasız kararlarla 1910'da ihracatın %90'ını ele geçirmişlerdi. Tek ayakta kalabilen İzmir ve Kula'daki Çolakzadeler Şirketi olmuştur.

Sonuç olarak İngilizler çağdaş şirket anlayışı, düzenli ve disiplinli iş akışı, kalifiye eleman kullanımı ve milimetrik kâğıdın sağladığı kolaylıklar ile Batı Anadolu halıcılığında üretim patlaması yaşanmasına yol açmalarına rağmen geleneksel halıcılık, 1890 yılından itibaren çok derin yaralar almıştır. İngilizlerin hızlı üretim hedefi, halıların desimetre karedeki düğüm sayısını düşürmüş ve kalitesini bozmuştur. Eskiden daha yüksek kalitede dokunan halılar düşük kalitede dokununca motiflerde bozulmalar meydana gelmiştir. Önceleri hasılları yüksek doğal kök boylarla boyanan iplikler, sentetik boyarmaddelerle boyanmış ve bir süre sonra solmalar meydana gelmiştir. Dokuyucunun ait olduğu toplumun kültürel değerleri ile birlikte kişisel duygu ve düşünceleri ifade eden sembolleri yansıttığı geleneksel motifler yerine kullanılan yabancı desenler, geleneksel halılarda büyük bir yozlaşmaya neden olmuştur.

1911 yılında başlayan Trablusgarp Savaşı ve arkasından Balkan Savaşları üretimin durmasına, binlerce kişinin işsiz kalmasına neden oldu. 1914 yılında da I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla kapitülasyonları kaldırılmamız üzerine şirket kendini "Türk Şirketi" olarak tescil ettirdi. Bu sefer OCM'den yün fabrikalarında ordunun kumaş ihtiyacının karşılanması istendi. Halı üretiminden, Osmanlı ordusu için haki uniformalar üretmeye geçtiler. Levantenlere dostça davranan İzmir Valisi Rahmi Bey'in müdahalesiyle şehri terk etmemişler, hatta iflâsın eşliğindeki Osmanlı hükümetinden alacaklarını da tahsil etmişlerdi. Almanlarla müttefik olmalarına rağmen hükümet, İzmir'de

İttifak devletleri kökenli firmalara iyi davrandı. 1918'de OCM, kendi adına Osmanlı Savaş İstikrazı'na (borç verme) bile katıldı. Savaş sırasında İttihat ve Terakki üyesi Rahmi Bey, İngilizler tarafından Malta Adası'na sürgün olarak gönderildikten sonra İzmir'e dönüşünde, geçmişte Levantenlere yardımcı olduğu için OCM'nin müdürü yapıldı.

1922 yılına gelindiğinde Yunanlılar, Dumlupınar'da kesin yenilgiye uğrayınca İzmir'e doğru çekildiler. Bu çekilme esnasında Uşak, Gördes, Kula, Demirci gibi halı dokuma merkezlerinde çıkarttıkları yangın ve tahriplerle dokuma tezgâhları ile malzemesini de yok ettiler. İzmir'deki büyük yangın ile Kordon'da bulunan ana binadaki yüzlerce ihracata hazır halı tamamen yandı. Şirket çok büyük maddi zarara uğradı. Yangından sonra sigortalı olan mal ve mülklerinin ödenmesi için gerek Türkiye'de, gerekse Avrupa'da açılan davalardan bir sonuç elde edilemedi. Sigorta şirketleri mevcut poliçelerinde "savaş riski" maddesinin olmayışını bahane olarak ileri sürmüş ve hukuken de bir şey yapılamamıştır. Ancak şirketin yurt dışı şubelerindeki malların satılması için çalışılmışsa da, bu sefer yaralarını saran Avrupa'da alıcı bulmakta zorlanmışlardı. Üstelik 1929 Dünya Ekonomik Krizi lüks sayılan halı alım gücünü de zayıflatmıştır. Bağlantılar nedeniyle şirket yöredeki varlığını 1934 yılına kadar sürdürmüştür. 1935'ten sonra şirket, halı bölümü Şark Halı T.A.Ş. yün ipliği ve kumaş bölümü ise İzmir Yün Mensucat T.A.Ş. adı altında üretime devam etmiştir. Dış ülkelerdeki firmalar OCM adıyla çalışmalarını bir müddet devam ettirmişlerdi. Bugün hala Londra'da çeşitli ev eşyaları satan Eastern Kayam OCM Ltd. firması faaliyetine devam etmektedir. ■

Faydalanılan Kaynaklar

Antony Wynn, Three Camels to Smyrna, Hali Publications Ltd. 2008

Tezgâhtan çıkan halı kaba kırkım yapılıp, saçakları örüldükten sonra halı yıkama atölyelerinde geçirilerek halı yıkanır, temizlenir.

Şirketin yün iplik boyahanesinden bir görüntü. OCM ikinci yılında kendi dokuma atölyeleri, iplik fabrikaları ve boyahaneleri için 12,000 m² arsa satın aldı ve birçok yeni dokuyucuları işe başlattı.

Donald Quataert, Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1999

Elvan Anmaç, 19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Başları Batı Anadolu Ticari Halıcılığı, Osmanlı, cilt: 3, Ankara 1999,

Harun Ürer, Yabancı Şirketlerin Batı Anadolu Bölgesi'ndeki Halıcılık Faaliyetleri Ve Bunun Geleneksel Türk Halı Sanatına Etkileri, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, acikerisim.ege.edu.tr, İzmir, 2002

Sadiye Tutsak, "Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Uşak'ta Halıcılık ve Tarak İsyanı", Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3, 1999

Orhan Kurmuş, "Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi", Savaş Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1982

İzmir'in kayıp efsane planı

İzmirli Levanten Livio Missir, söz konusu planın kopyasını 1960 yılında İzmir Fransisken Kilisesi'nin arşivinde buluyor. Planın orijinalinin ise nerede olduğu bilinmiyor.

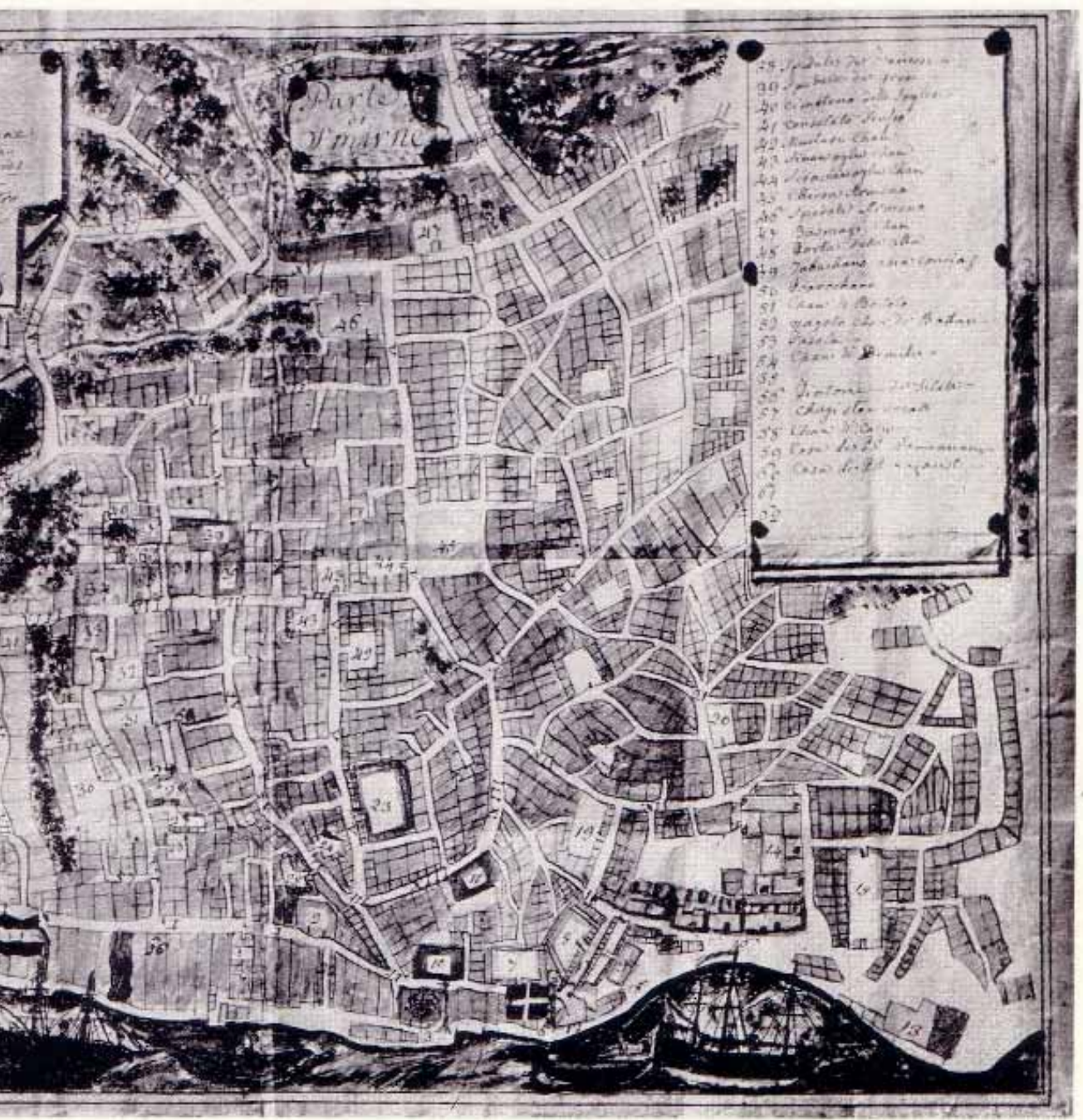
■ Hüdai ÜLKER

Bu yazımda sizlere İzmir'in en eski planı olarak bilinen bir plandan söz etmek istiyorum. Bu plan gerçek bir efsanedir. Çünkü bundan çeşitli araştırma kitaplarında söz edilmiş ama planın kendisini gören çok az insan vardır. Daha doğrusu planın orijinali zaten hiç ortaya çıkmadı, bilinen onun bir kopyasıdır. O kopyanın bile şu sıralarda nerede olduğu bilinmiyor. Bu planı ortaya çıkaran İzmirli Levanten Livio Missir'dir. Missir, eski bir İzmirli Levanten aileye mensuptur. Missir Ailesi 1740 yılında İzmir'e göç etmiştir. Bu aile İzmir'de nesiller boyu ticaretle uğraşmıştır ve Buca'daki malikanelerinde ikamet etmekteydiler. Livio Missir, 1931 yılında İzmir'de doğmuş, 2015 yılında Brüksel'de vefat etmiştir. Kendisi araştırmacı-yazar ve akademisyendi. Yaptığı hizmetlerden ötürü kendisine Belçika Kralı tarafından şövalye unvanı verilmiştir. Livio Missir, söz konusu planın kopyasını 1960 yılında İzmir Fransisken Kilisesi'nin arşivinde buluyor. Yukarıda da dediğim gibi, bu plan asıl

planın bir kopyasıdır ve fotografik levhadır. Planın orijinalinin nerede olduğu bilinmemektedir. Livio Missir, daha sonra bu plan hakkında bir yazı kaleme alıyor. Ben de bu yazıyı hazırlarken onun yazısından, ayrıca Rauf Beyru ve Prof. Dr. Çınar Atay'ın değerli çalışmalarından da yararlandım. Söz konusu bu fotografik levha 22x14 cm. boyutlarındadır ve mürekkeple çizilmiştir. Planın üzerindeki el yazıları İtalyanca'dır. Bu da gösteriyor ki, planı çizen kişi İtalyan bir Fransiskendir ve İzmir Fransisken Kilisesi'nin bir üyesidir. Bu plan piyasadaki kitaplarda yer alan İzmir planlarından daha eskidir. Rihtimdeki planlı dolgu işlemlerinin ve liman inşaatının başlamasından öncesine aittir. Livio Missir'in tahminlerine göre plan 18. yüzyılın sonlarında veya 19. yüzyılın başlarında çizilmiştir. Planda yerleşim alanları açık gri renkte karecikler halinde verilmiş. Hanlar, kiliseler gibi önemli binalar ise, dışı koyu çizgilerle çerçevelenmiş beyaz karelerle gösterilmiştir. Gene beyaz renkle gösterilmiş olan yollar bize

tüm şehrin imar şekli üzerine bir fikir veriyor. Boş araziler, ağaçlıklı ve bahçe olan yerler koyu renkte sulu boya olarak resmedilmiş. Koyu siyah renkli yerden geçen yollardan biri Strada dei Giardini, Bahçeler Yolu'dur. Planın üst kısmında, orta yerde bulunan 'Parte di Smirne' yazısı, bu planın İzmir'in sadece bir bölümünü içerdiğini vurguluyor. Planda, Levantenler için önemli bir yer tutan konsolosluklara, konsoloslukların gemilerine ve denize geniş yer verilmiş. Sahildeki İngiliz, Hollanda, İmparatorluk, Kraliyet, İsveç ve Danimarka konsolosluklarının bayrakları gayet net olarak görünüyor. O yıllarda önemli bir konsolosluk olan Rus Konsolosluğu'nun bayrağı ise görünmüyor. Bu konsolosluk sahilde değil, kuzeye doğru, şehrin iç kesimlerinde bulunuyordu. Deniz bu planda koyu siyah, uzun bir şerit olarak gösterilmiş. Planı yapan sanatçı denizde iki gemi, üç tane de kayık çizmiş. Bu gemilerden, Liman Kalesinin karşısında bulunan üç direkli, Hollanda Konsolosluğu'nun karşı-

Plan von Ende XVIII./Anfang XIX. Jahrhunderts

sında bulunan ise iki direklidir. Bu iki geminin güvertesinde bulunan kişilerin başlıklarından Batılı oldukları anlaşılıyor. Denizde gösterilen üç kayıktan ikisini kullananların başlarında sarık var. Sahil şeridi gösteriyor ki, Liman Kalesinin önündeki koy henüz doldurulmamış. Liman Kalesinin savaşlarda hasar görmesi ve yeniden inşası üzerine çeşitli görüşler var. Ressam bu planı çizerken kaleyi özellikle gayet güzel çizmiş. Herhalde o zamanlar kalenin sağlam olduğunu belirtmek istiyordu. Planın sağında ve solunda iki liste var. Birinci liste sol tarafta 1'den başlayıp 37'ye kadar gidiyor. Bu listenin devamı sağ tarafta 38'den 62'ye kadar gidiyor. Bu liste şehirdeki en önemli binaları gösteriyor. Diğer liste ise Romen Rakamları ile numaralandırılmış ve şehirdeki en önemli caddeleri gösteriyor. Bu listelerde 55, 61, 62 ile XV ve XVII numaraları boş bırakılmış. Önemli binalar listesinde iki kilise adı geçiyor: Fransisken Kilisesi(1) ve Kapüsen Kilisesi(2) Her iki kilisenin de manastırları var. Dominiken

ve Lazaristlerin kiliseleri yok fakat bu iki tarikatın İzmir'de misyonerleri olduğu için listede, 59 ve 60 numaralarda isimleri geçiyor. Fransisken ve Kapüsen Kiliseleri çok eskiden nereye kurulmuşlarsa hala orada bulunmaktadırlar. Bu kiliseler 1922 yangınında önemli bir zarar görmediler. Dominikenler, bu planın çiziliş tarihinden çok sonra, 1904 yılında Alsancak semtinde, 56 numarayla gösterilen yerde bir bölge kilisesi kurdular. Bu tarikat grubunun daha önceleri kiliseleri olmadığı için planda gösterilmemiş. Plandaki listede 56 numarada gösterilen bina bir iplik boyama işletmesidir(Tintorie de Filati). Lazaristlerin İzmir'de hiçbir zaman kilisesi olmadı. 'Efes yakınlarındaki Kutsal Bakire Meryem Ana evinin tarihi' kitabının yazarı Euzet Joseph'in 1961 yılında İstanbul'da vefatından sonra Lazarist tarikatının İzmir'deki misyonu (1788 – 1962) sona ermiştir. Listede 10 ve 11 numarada yer alan iki tane Ortodoks Rum Kilisesi gösteriliyor: Aya Fotini Kilisesi ve Aya Yorgi Kilisesi.. Bu kiliselerden ilki İmparatorluk

Konsolosluğu'nun arkasındadır, ikincisi de daha ilerde. Listede 45 numarada bir Ermeni kilisesi gösteriliyor. Bu kilise muhtemelen St. Stephanos Kilisesi'dir. Planın tam ortasında, 47 numarayla gösterilen Basmacı Han'a (Basmane'ye) giden yolun üzerindedir. Bu Ermeni Kilisesi ve diğer iki Rum Kilisesi 1922 yangınında yıkılmışlardır. Plandaki konsoloslukları yukarıda saymıştık. Bu Konsolosluklar içinde Fransız Konsolosluğu'nun, İspanyol Konsolosluğu'nun ve Neapolitan Konsolosluğu'nun olmaması göze çarpıyor. Fransız Konsolosluğu'nun olmamasını, o yıllarda Mısır savaşı nedeniyle, Osmanlı Devleti ile Fransız Devleti'nin aralarının açık olmasına bağlamak lazım. Planda bazı konsoloslukların olması, bazılarının da olmaması planın tarihi hakkında da fikir veriyor. Rus Konsolosluğu İzmir'de 1795 yılında açılmıştır. İmparatorluk Konsolosluğu da İzmir'de 1806 yılında kapatılmıştır. Demek oluyor ki harita bu iki tarih arasında çizilmiştir. Yazıyı noktalarla, plandaki numaralara göre bazı han ve diğer binaların isimlerini yazalım:

- 7 - Küçük Vezir Hanı
- 8 - Büyük Vazir Hanı
- 9 - Mısır Hanı
- 15 - Cezayir Hanı
- 18 - Balıkhane
- 19 - Selvili Han
- 20 - Demirci Hanı
- 22 - Sakız Hanı
- 23 - Derviş Hanı
- 24 - Çamurcu Hanı
- 25 - Madam Hanı (Hollanda Konsolosu'nun eşi adına)
- 27 - Kömür Hanı
- 29 - Çelik Hanı
- 30 - Büyük Han
- 31 - Balıkçı Hanı
- 32 - Hasan Çavuş Hanı
- 43 - Sinanoğlu Hanı
- 47 - Basmacı Hanı
- 49 - Tabakhane Hanı
- 50 - Balık Pazarı
- 52 - Büyük Fıçıçı Hanı

Ülkemizde ilk modern at yarışları İzmir'de başlamıştı...

Türkiye'de ilk düzenli at yarışları 23 Eylül 1856'da İzmir'de yapılmıştır. Bu yarışlar sadece İzmir gazetelerinde değil, İstanbul gazetelerinde de büyük ilgi görmüştür.

■ Uz. Dr. Metin ÖZER

Bu asil hayvan çok sevilen at yarışlarındaki yerini almadan önce insanların tüm dünyayı karış karış gezmesini, kıtalar aşmasını sağlamıştır. Türk topluluklarının yaşantısında at; etinden sütünden faydalanılan ve binek hayvanı olarak kullanılan çok önemli bir canlıdır. Kırgız Türklerinde çocuk yürümeye başladıktan kısa bir süre sonra ata biniş merasimi düzenlenir. Bu törende çocuk ağaç dalına bindirilerek dolaştırılır. Çocukluk yaşlarından itibaren kız olsun erkek olsun iyi ata binerler.

Tarihi belgelerde Türklerin savaşlarda şimşek gibi hızlı olan atlarının üzerinde çivilenmiş gibi oturdukları, yaşantılarını at üzerinde geçirdikleri, toplantılarını at üzerinde yaptıkları, at üzerinde yedikleri içtikleri hatta uyku ihtiyaçlarını bile atlarının boyunlarına doğru uzanarak giderdikleri anlatılır. Biniciliğe daha küçük yaşlarda alışmış olan gençler yaya yürümeyi onur kırıklığı olarak karşılarlar. Sanki at üstünde doğmuşlardır, yerde yürümelerini bilmezler.

At destanlara girmiştir. Eski Türk inancına göre at gökten inmiş, uğurlu bir hayvandır. En uğurlusu ise beyaz olanıdır. Her yiğidin bileğinin hakkıyla aldığı bir adı olduğu gibi can yoldaşı olan bir atı da vardır. Atının boynuna sarılan Dede Korkut kahramanlarından Bamsı Beyrek ona sevgisini şöyle anlatır;

"At demezsem sana kardaş derim
Kardaşımdan ileri

Başıma bir iş gelse yoldaş derim
Yoldaşımdan ileri! "

Türklerde ata ad koymak töredendir. Göktürk Kağanı Kültegin'in atına "Azman" adını verdiği Orhun Yazıtlarında görülmektedir. Battal Gazinin atının adı Aşkar'dır. Kırk gün güneş görmeyen bir ahırda ıslah edilmiştir. Konuşabilen, uçabilen atlar vardır. Köroğlu'nun kıratı sudan çıkıp gelmiştir. Manas destanında 200 kadar at adı yer alır. Manas'ın "Ak Kula'sı" ve "Ak Boz'u", Bamsı Beyrek'in "Deniz Kulu" ve "Boz Aygırı" kahraman atların başında gelir.

"İnsan arkadaşına hainlik eder ama at ile it etmez" derler. Bu nedenle birçok yiğit ölünce atıyla birlikte gömülür, öteki hayatta da birlikte olacaklarına inanılırdı.

Ülkemizde yakın zamanlara kadar bakabilecek gücü olanlar binek olarak at beslerlerdi. At sahibi olmak bir gurur vesilesiydi. Tüm Türk topluluklarında da at kutlu bir varlıktır. Sütünden çeşitli içecekler ve yiyecekler yapıldığı gibi, sunulacak en önemli kurban olarak bilinir. Bugün bile Manisa Dağı çevresindeki "Sancaklı Yörükleri" at kurukafasını bir direğe oturtarak bağ ve bahçelerine ko-

yar, nazardan korunurlar. Günümüzde at nalı asmak da aynı anlamı taşır. Eski Türk takviminde "At Yılı (Yund) " vardır. Bu yılda karışıklık ve fitne gelir, savaşlar olur, tahıl boldur ama dört ayaklılarda hastalık ve ölümler görülür, kış yumuşak ve uzun olur.

Türkler tarih boyunca barış zamanlarında da çeşitli at yarışları düzenleyerek biniciliklerini geliştirirlerdi. At üzerindeki oyuncuların değnek fırlatarak oynadıkları "Cirit" veya "Cıda" aslında bir savaş oyunudur. Yarışlarda rahvan koşan atlar tercih edilmiştir. At rahvan koşarken bir yanındaki iki bacağını aynı anda ileri atar. Binici için en rahat ve sarsmayan koşma biçimidir. "Rahvan koşan atın üzerinde kahve içsen dökülmez" derler. Türkler bu atlarla kıtalar aşmışlardır. Atı rahvan yürür hale getirmenin özel bir çaba gerektirdiği söylenir. Tay bir yaşını geçince arka ayaklarına yirmişer dirhem (65 gr) ağırlığında kurşunlar takılırsa 2-3 ay sonra at rahvan yürümeye başlamış. Günümüzde yapılan "Rahvan At" yarışlarına sadece yerli ırklar katılır ve oldukça ilgi görür. Diğer at yarışlarına göre kazanılan ödül miktarı az olmasına rağmen sevilerek yapılan töresel yarışlardır. Ödül alanlara al bayrağımızın verilmesi de bu yarışların güzel bir geleneğidir.

Haçlı seferleri sırasında şövalye atları ağır koşumları ve ağır vücut yapıları ile Türk atlarının kıvraklığına erişememişlerdir. Rahvan Türk atı; yükünü ve binicisini en kısa sürede en uzak mesafeye en az enerji ile yormadan ulaştırır. Savaşların kazanılmasında bu önemli bir etkidir. Dört nal koşan İngiliz atının atası Byerley

Türk, White Turk ve Yellow Turk adındaki Türk rahvan atlarıdır. İngiliz Thoroughbred ırkının temel üç aygırından birincisi olan Byerley Türk, atlarda cesaret ve hızın sembolü olarak haklı bir şöhret kazanmıştı. Byerley Türk'ün hayatının ilk 8-10 yılı savaş meydanlarında geçmişti. Bu at bir Osmanlı subayı olan sahibi ile 1683 yılında II. Viyana kuşatmasına katılmış, esir düşen seyisi ile birlikte Yüzbaşı Robert Byerley tarafından alınıp İngiltere'ye götürülmüştü. Byerley Türk, yeni sahibi ile Kral III. William'ın İrlanda seferine ve Boyne Meydan Savaşına da katılmış, cesareti ve dayanıklılığı ile sahibinin başarılı olmasında önemli rol oynamıştı. 10-12 yaşındaki Byerley Türk ilk olarak 1690 yılında yarış koşmaya başlamıştı. Byerley Türk Kuzey İrlanda'da düzenlenen Kraliyet koşusunu kazandıktan sonra bütün yarışçılar ve yetiştiricilerin dikkatini çekmiş, Darley Arabian ve Gololphin Barb isimli üç temel aygır ile İngiliz atı (Thoroughbred) ırkının ilk aygırı olmuştu.

1849 yılında İzmir -Aydın demiryolu yapımı sırasında imalatın şef direktörü Monseur Pionche atı ile gezerken Buca'da bugünkü Hipodrom'un bulunduğu alanı keşfetmiş ve "Bu alanda çok iyi at yarışırılır" düşüncesini İngiliz elçisi Mr. Patterson ile paylaşmıştı. Levantenlerin at meraklıları ve Mr.Patterson yarışlar için İngiltere'den atlar ve jokeyler getirmiş, yarış atları için Buca'da ahırlar kurmuş ve yarışlar düzenlemişti. At yarışları çok ilgi görmüş, çevre il ve ilçelerden meraklılar atlarını yarıştırmışlar ve bu yarışlarda amatörce at binme olanağı bulmuşlardı. Hipodromun bulunduğu alana önceleri "Paradiso (Cennet)" denirken daha sonra "Kızılçullu Mesire Yeri" ve nihayetinde "Şirinyer Hipodromu" ismi verilmiştir.

Türkiye'de ilk düzenli at yarışları 23 Eylül 1856'da İzmir'de yapılmıştır. Bu yarışlar sadece İzmir gazetelerinde değil, İstanbul gazetelerinde de büyük ilgi görmüştür.

Mustafa Kemal Atatürk

Latife Hanım

Tüccar ve kent yöneticisi Evliyazade Refik Bey, 1880'lerden sonra yarışlara katılmaya başlamıştır. Oğulları Nejat ve Sedat Beyler de bu şekilde at ile tanışarak biniciliğin zevkini tatmışlar, ilerleyen tarihlerde bugünkü Türkiye Jokey Kulübünün kuruluşunda çok önemli hizmetler gerçekleştirmişlerdir. Günümüzde bu kişilerin adına koşular düzenlenerek adları yaşatılmaktadır.

10 Mart 1891 tarihli "Hizmet" gazetesinden; 1891 ilkbahar at yarışlarının normal olarak Paskalyanın üçüncü günü yapılması gerekirken, o tarihin ramazan ayının 27. gününe rastlaması nedeniyle bayramın 2. gününe ertelendiğini ve bu vesileyle yarışların dü-

zenleyicilerinden Aydın Demiryolu Şirketi Müdürü Mr. Purser'e teşekkür edildiğini öğreniyoruz.

6 Kasım 1897 tarihli "Ahenk" gazetesi de; 7 Kasım günü, Buca'da sonbahar at yarışlarının 2.sinin koşulacağı haberini vermektedir. Bu haberdan, o tarihlerde sonbahar yarışlarının da artık birkaç kez tekrarlandığını anlıyoruz.

Bu yarışların gazetedede yayımlanan programı şöyledir;

Saat 11:30 Ticariye Koşusu (6 at koşuyor) İkramiye: 1.500 kuruş

Saat 12:00 Buca Koşusu (5 at koşuyor) İkramiye: 3.000 kuruş

Saat 12:30 Sonbahar Koşusu (5 at koşuyor) İkramiye: 3.000 kuruş

Saat 14:00 Komiserler koşusu (6 at koşuyor) İkramiye: 4.000 kuruş

Saat 14:30 Süvari koşusu (6 at koşuyor) İkramiye: 500 kuruş

Saat 15:00 Kulüp koşusu (5 at koşuyor) İkramiye: 8.000 kuruş

Saat 15:30 Sporting Club koşusu (7 at koşuyor) İkramiye: 2.500 kuruş

6 Temmuz 2012 tarihli "The Washington Post" gazetesinde "Andrew Beyer" Atatürk'ün "At yarışı modern toplumlar için sosyal bir ihtiyaçtır" sözünü hatırlatarak, Türkiye'deki devlet kontrolündeki at yarışlarını tüm dünyaya örnek göstermektedir. Atatürk'ün bu sözü hemen her at yarışı organizasyonunda bir giriş sloganı olarak yer almaktadır. 19 Mayıs 1919 günü Mustafa Kemal, Bandırma Vapuruyla Samsun'a doğru yola çıkarken yanında on sekiz arkadaşı vardır. Bandırma Vapurunda binek olarak iki at da bulunmaktadır. Kurtuluş Savaşı sırasında da büyük görevler üstlenmiş olan atlar Atatürk'ün göz bebeğiydi. Bu nedenle de atına "Sakarya" adını vermişti. Atatürk,

Ulusal Kurtuluş Savaşının en zorlu günlerinde bile at yarışlarının düzenlenmesine öncülük etmiş, 1920'de Ankara Tren İstasyonu yanındaki 1600 metrelik bir alanda at yarışları düzenletmişti. İngiltere yarışçılığında "Derby" ne ise, 1927 yılından bu yana "Gazi Koşusu" da Türk yarışçılığının en büyüğü ve en önemlisidir. Gazi Koşusu'nun armağanı, Atatürk'ün at üzerindeki gümüş heykelidir.

At yarışlarında kullanılan "Eküri", "Tüyo", "Banko", "Tek geçmek" gibi terimler günlük konuşmalara girmiştir. "Atı alan Üsküdar'ı geçti", "At binenin, kılıç kuşananın", "Ata eyer gerek, eğere er gerek" gibi deyişler de at ve atılıktan köken alırlar. Motorların güçleri "Beygir Gücü" ile ölçülmektedir.

COURSES DE PARADISSO	
Dimanche 6 Juin 1915	
PROGRAMME	
<p>1. M. A. Zaccopolo</p> <p>2. M. C. Pappas</p> <p>3. D. Lantada</p> <p>4. M. H. Takisini</p> <p>5. Hani Bey</p> <p>6. H. A. Alifli</p> <p>7. Hani Bey</p>	<p>1. Hani Bey</p> <p>2. Hani Bey</p> <p>3. M. C. Pappas</p> <p>4. H. A. Alifli</p> <p>5. Hani Bey</p>
<p>1. M. A. Zaccopolo</p> <p>2. M. C. Pappas</p> <p>3. D. Lantada</p> <p>4. M. H. Takisini</p> <p>5. Hani Bey</p> <p>6. H. A. Alifli</p> <p>7. Hani Bey</p>	<p>1. Hani Bey</p> <p>2. Hani Bey</p> <p>3. M. C. Pappas</p> <p>4. H. A. Alifli</p> <p>5. Hani Bey</p>
<p>1. M. A. Zaccopolo</p> <p>2. M. C. Pappas</p> <p>3. D. Lantada</p> <p>4. M. H. Takisini</p> <p>5. Hani Bey</p> <p>6. H. A. Alifli</p> <p>7. Hani Bey</p>	<p>1. Hani Bey</p> <p>2. Hani Bey</p> <p>3. M. C. Pappas</p> <p>4. H. A. Alifli</p> <p>5. Hani Bey</p>
<p>1. M. A. Zaccopolo</p> <p>2. M. C. Pappas</p> <p>3. D. Lantada</p> <p>4. M. H. Takisini</p> <p>5. Hani Bey</p> <p>6. H. A. Alifli</p> <p>7. Hani Bey</p>	<p>1. Hani Bey</p> <p>2. Hani Bey</p> <p>3. M. C. Pappas</p> <p>4. H. A. Alifli</p> <p>5. Hani Bey</p>

At üretimi özel bir çalışma alanı haline gelmiştir. Üretim anne adayı "Kısrak" ile uygun baba adayı "Aygır" seçimiyle başlar. Çiftleşme işlemine yardımcı olan kişiye "Kıyakçı" adı verilirken, yapılan işe "Kıyakçılık" denir. "Aşım" denen çiftleşme işleminin gerçekleşmesini takip eden yaklaşık 11 aylık gebelik süresinde yapılacak titiz veterinerlik takipleri sonucunda dünyaya gelen tay artık bir yarış atı adayıdır. Safkan Arap atı 3 yaşında, İngiliz atı ise 2 yaşındayken 6-8 ay sürecek bir eğitime başlanır. Bu güzel ve mucize yaratığın doğumundan start alabilme (koşmaya başlama) düzeyine kadar geçen süreçte bakımı çok özen gerektirir.

At, doğumundan seyircisiyle tanışmasına kadar yıllar geçer. Yarış pistine çıkan at ilk yarışından itibaren birçok taraftar kazanır. Atları sevenler, ailece güzel bir hafta sonu geçirmek isteyenler, bu günkü "Şirinyer Hippodrom" alanı içerisinde seçkin atların yarışlarını seyrederken, çam koruluğunda piknik yapma olanağı da bulurlar. Dostluklarının pekişmesini sağlayan buluşmalar her hafta sonu tekrarlanır. İzmir de at yarışlarına ilgi; tarihsel geçmişine uygun olarak çok yoğundur. Özellikle hafta sonları İzmirli yarış severler hipodromu doldururken, ailelerinin küçük bireyleri de atla tanışmanın ve ata binmenin keyfini sürerler. İzmir Şirinyer Hippodromu, 485.000 m2 alanı içerisinde kum ve çim yarış pistleriyle, 5.000 kişilik modern tribün ve salonları, bahçesindeki ve salonlarındaki büfe ve restoranları, çam ağaçları ile çeşitli bitki örtüsüne sahip

bahçe ve piknik alanları, otoparkı, hızlı trenle ulaşım kolaylığı bulunan tesisi ile hizmet vermektedir. Hipodroma gelen kişiler; günün yaklaşık 3-4 saatinde koşuları keyifle izlerler veya tribünle, padok (at gezdirmeliği) arasında birkaç kilometre yürüyüş yaparlar, asırlık çam ağaçlarının kapladığı alanda ciğerlerini temiz havayla doldururlar. Yarış severler tabiatın içerisinde keyifli ve belki de kazançlı bir gün geçirmenin mutluluğunu yaşarlar.

Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan bu güzel canlı, yetişmesi ve yarışlarıyla tüm dünyada verimli bir iş kolunun temeli olmuştur. Ülkemizde ilk olarak İzmir'de başlayan modern at yarışları vergi kaynağı olması yanında bilime, eğitime, kültüre, üretime, yatırıma, dinlenceye ve hizmet alanlarına da önemli bir getiri sağlamaktadır. ■

Konak'ta karosimanlar

Avrupa ile bağlantılarını koparmamış Levanten aileler tarafından Osmanlı coğrafyasına taşınan bu malzeme, Fransızca'daki "karo dö simo" okunuşunun halk arasında yanlış anlaşılması sonucu karosiman olarak dilimize geçmiş.

Dr. Aygül UÇAR

Sanat Tarihçisi

Karataş'ta, imbat esintisini sokağın sonunda bile hisseden bir ev. Taş söveler, demir kepenkler, merdivenle ulaşılan bir sahanlık. Sahanlıkta küçük bir halı görünümü verilmiş karosiman döşeme. Misafirlere özel bir karşılama, "size çok değer veriyorum, iyi ki de geldiniz, evimiz şenlendi."

Emniyet (Cihan Palas) Otel'i'nin hemen altındaki kahve, Emniyet Kiraathanesi. Kim bilir kaç kişi geldi bu kahveye sıcak bir çay içip, sıcak sohbetler etmeye. Kiminin sevinçli haberleri var anlatacak dostlarına, kiminin canı çok sıkın yerdeki desene takılıp daldı uzaklara... Çözüm bulamadı belki ama dikkatini çekti bir şey. Yan yana döşenmiş kare kare taşlar, biraz daha dikkatli bakınca motiflerdeki düzeni anlamaya çalıştı. Karolar hep aynı yöne bakmakta. Griler de siyahlar da hep aynı yöne doğru çevrilmiş. Yıldız mı, yoksa bir rüzgar gülü mü? Bir rüzgar esti, dağıttı sıkıntıları, uçurdu düşünceleri uzaklara...

Konak'ta, Milli Kütüphane Caddesi üzerinde, güzel mi güzel bir han, Güzel İzmir

Hanı. Han yakın zamanlarda restore edilip daha güzel bir görünüme kavuşsa da, ben eski hüzünlü halini daha çok seviyorum. Fotoğraf 5-6 yıl öncesinden. Sokaktan küçük bir geçitle ulaşılan avlu, ortada küçük sevimli bir havuz, havuzun etrafı yeni açmış çiçeklerle bezeli. Renkler siyah, beyaz ve gri olsa da ben yeşiller arasında yeni açmış pembeleri, sarıları hayal ediyorum. Hüzünlü ahşap tabureler, ahşap masalar, ama Kemeraltı'nın kalabalığından soyutlandığınız kayıp bir cennet ya da benim için öyleydi. Her Kemeraltı'na gidişimde kalabalıktan kaçtığım, saklandığım küçük bir cennetti. Ben çay içmeyi çok sevmem, favorim gazozdur. Sıcak yaz günlerinde soğuk gazozumu yudumlarken bir yandan yerdeki döşemeyi incelerdim. Detaycıyım ben, bütünü oluşturan parçalar önemlidir benim için. Parça parça desenler nasıl olmuş da böyle bir bütün oluvermişti. Matematik mi, yoksa yaratıcılık mı? Zeminde onlarca karo, ama her biri bir diğerinin aynısı. Bir karoyu yerleştirmiş zemine usta, sonra saat yönünde çevire çevire dört karoyu birleştirmiş. Sonra kompozisyon olmuş, sonsuz olmuş, dün olmuş, bugün olmuş ve yarın olacak.

Ve iş hayatım... Çok güzel bir "ekip", çok güzel bir iş ve çok güzel bir alanla başladım. 2. Etap Kemeraltı mı desem yoksa Basmane mi? Öğrencilik yıllarımda da sürprizli bir alandı benim için burası. Oysa şimdi

başkaydı. Karış karış dolaşıyorduk Basmane'yi, neredeyse her eve giriyor, her yapıyı inceliyorduk. Evlerin içindeki her detay evlerin dışı kadar hayret vericiydi. Ben ilkököl yıllarımda yaptığım peçete koleksiyonum gibi yeni bir koleksiyona başlamıştım. Çiçeklisi, geometrik desenlisi, kırmızısı, siyahı, beyazı, altıgeni, karesi... Renk renk, desen desen karosiman koleksiyonu yapmaya başlamıştım. Bir gün Bozkurt Hocam: "Neden bunları çalışmıyorsunuz?" demişti...

Yüzyıllar boyunca insanlar yaşamlarını güzelleştirmek istemiş. Bunun için de bazen bir giysiye, bir eşyaya bazen bir yapıya renk katmış. Bazen de bunlara çeşit çeşit motifler ekleyip duyu katmış, yetenek katmış, değer katmış... Renkler, motifler, malzemeler kültürlerarası taşınmış, süslemeye evrensellik katmış... Bu evrensellikğin oluşumunda en büyük payı da liman kentleri almış.

Bir liman kenti olan İzmir, her dönem ticari kimliği ile ön plana çıkarak doğunun mallarının batıya, batıninkilerin de doğuya taşınmasını sağlarken, kültürleri de birbirlerine aktarmış. İzmir'de de bu görevi limanı sayesinde Konak üstlenmiş. Bugünkü İzmir'in ikinci kez doğduğu, büyüdüğü, geliştiği ve hala yaşadığı yer olan Konak; yüzyıllar boyu farklı inançlara, farklı din, dil, ırk ve kültür değerlerine sahip topluluklar için adeta bir çekim merkezi olmuş. Konak'ta bu farklı kültürlerin inançları, yaşayışları gibi nedenlerle şekillenmiş çeşitli dini ve sosyal yapılarla birlikte, Türk Evi, konak, kortijo gibi isimlendirilen çeşitli konut türleri ortaya çıkmış. Bu yapılar mimari kuruluşlarıyla toplumun sosyal ve ekonomik yapısını yansıtmaları yanında, süsleme özellikleriyle de döneminin zevkini ve tekniklerini sergileyen önemli belgeler. Bunların süslenmesinde taş, mermer, ah-

şap, çini, cam, alçı, karosiman gibi farklı malzemeler kullanılmış. Ben bu yazımda sizlere hem döşeme hem de süsleme malzemesi olan karosimanları anlatmak istiyorum.

İlk kez 1850'li yıllarda Güney Fransa'da careaux de ciment adıyla üretilen yer karoları ticaret yoluyla önce Akdeniz ülkelerine, daha sonra da tüm dünyaya yayılmış. Avrupa ile bağlantılarını koparmamış Levanten aileler tarafından Osmanlı coğrafyasına taşınan bu malzeme, Fransızcadaki "karo dö simo" okunuşunun halk arasında yanlış anlaşılması sonucu karosiman olarak dilimize geçmiş. Karosimanlar tanındığı ilk yıllarda, pencere kulpu, kapı tokmağı, menteşe, çini gibi ürünlerle birlikte ithal edilse de 19. yüzyılın son çeyreğine doğru Selanik ile bağlantılı Rum ustalar tarafından başta İstanbul ve İzmir olmak üzere ülkemizde de üretilmeye başlamış. 19. ve 20. yüzyıla tarihlenen yapıların hemen hemen hepsinin bir mekanını ve / veya cephesini süsleyen karosimanlar, 1960'lı yıllara kadar popülerliğini korumuş, bu tarihten itibaren yerini granito, linolyum, terrazzo gibi yeni ve ucuz ürünlere bırakmış.

Karosimanlar, sıvı kıvamda hazırlanan pigmentli çimento, mermer tozu, beyaz çimento ve diğer minerallerle hazırlanan karışımların çeşitli işlemlerden geçirildikten sonra preslenmesiyle üretilmekte. İmalatı kolay ve hızlı olan bu döşeme karolarının üretim yeri hakkında elimizde kesin veriler bulunmasa bile, İzmir'de yerel bir üretimin varlığını akla getirmekte.

Mimari bütünün bir parçası olan, yapıyı nemden korurken hijyenik ve çabuk temizlenebilir mekanlar yaratan karosimanlar bulunduğu mekanı da güzelleştirince kısa bir sürede moda olmuş. Hastane, okul, kütüphane gibi kamusal binaların çoğunluk-

la zeminlerinde yer alan karosimanlara yapıların dış yüzeylerinden iç mekanlarına kadar birçok farklı alanda yer verilmiş. Kullanım yerleri saymakla bitmez. Kaldırım yüzeyi, bahçe zemini, duvar panosu, saçakların zemine bakan iç yüzeyi, saçak silmesi, kat arası silmesi, pencere-kapı kornişleri, konut giriş nişi iki yan duvarı, merdiven rıhtı, giriş sahanlığı, ...

Derz verilmeden yüzeylere döşenen bu döşeme karolarında kare, dikdörtgen ve düzgün altıgen olmak üzere üç farklı form kullanılmış. Bazen kare tek bir form olarak, bazen kare ve dikdörtgen, kare ve altıgen gibi farklı formlar kombine edilerek uygun yüzeylere döşenmiş.

Kare ve altıgen form genellikle zemin döşemesinde ve cephe kaplamasında, dikdörtgen formlular ise daha çok süpürgeliklerde kullanılmış.

Siyahı, beyazı, grisi, kırmızısı, bordosu, yeşili, mavisi, kahverengisi, sarısı, turuncusu, pembesiyle renkler sınırsız olsa da, en çok siyah, beyaz ve kırmızı tercih edilmiş. Bazen bir tek renk karonun tüm alanına hakim olmuş, bazen düz, kırık, çapraz ve dalgalı hatlar, üçgen, kare, dikdörtgen, eşkenar dörtgen, daire gibi çokgen şekiller, yıldızlar, çeşit çeşit çiçekler, bitkiler, dal ve yapraklarla renk renk kompozisyonlar oluşturulmuş. Bu motifler ya tek başlarına karoların merkezinde yer almış ya da bir ucu, bir köşesi diğerininkine değdirilerek sonsuz olmuş.

Sonsuz olmuş...

Miras olmuş...

Cem Üsküp

Geçmişin İzleri

Üsküp: Yok olmakta olan birçok tarihi ve sosyo kültürel varlığa sahip çıkıp bunlar hakkındaki bilgilerin günümüze aktarılmasına aracılık ediyoruz...

Ayşe TEOMAN

Benim için Kemeraltı'nın ara sokaklarında kaybolmak eskiden gerçek anlamda kaybolmakken artık keyiften kaybolmak haline geldi. Hele bir de hafif hafif yağmur çiseliyorsa uzattıkça uzatırım bu keyifli anları... İşte böyle yağmurlu bir günde ulaştım Hür-Efe Antik'e. Dışarıdan küçük gibi görünen ama içerisine dünyalar sığdırılmış bir dükkan burası. Cem Üsküp burada doğup büyümüş. Babası gazeteci ve yazar Şeref Üsküp. Daha çok Efe Kültürü hakkında araştırma kitapları var. 1948 yılında Beyler Sokağı'nda bu dükkanda gazete matbaasını kurmuş. Önce gazete olarak kurulsa da yer ve ismini hiç değiştirmeden aynı tarihten beri de aynı binada oğlu Cem antika

eşya satışı yapmakta. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi gazetecilik bölümünü mezunu Cem Üsküp'le yaptığımız keyifli röportaja klasik bir soruyla başladım...

Bu mesleğe nasıl başladınız?

Antikacılığa merakım öncelikle aileden geliyor. Okuyarak ve görerek biraz da el yordamıyla bilmeden alıp bilmeden sattım. Bu işin ustaları büyüklerimizin deneyimlerinden faydalandım. Tabii tutkum ve işime olan aşkım da olunca antikacılığa daha da merak sarıp bunun üzerine yoğunlaştım. Önce toplayıcılık, sonra koleksiyonerlik ardından da profesyonel antikacılık yapmaya başladım.

Koleksiyoncu ile antikacı arasındaki fark nedir?

Koleksiyon; belli bir konu etrafında o konuyu açıklayan o konuyla ilintili çeşitli objeleri bir araya getirmedir. Koleksiyoncu öncelikle işi ticari amaçla yapmaz, sadece toplayıcıdır. Antikacılık; sanat ve nadirlik sebebiyle kıymetli olan eşyayı alıp bunları koleksiyoncu ya da meraklılarına satmaktır.

Bir antikanın değeri yıllar mı ölçülür yoksa taşıdığı özellikler mi antikaya değerini verir?

İkisi de etkindir. Bir esere antika diyebilmemiz için bir takım özelliklere sahip olması

gerekir. Yaş da önemlidir ama bir eşyaya esas maddi değerini veren, eserin sanat değerinin olması ve nadir bulunuyor olmasıdır. En belirleyici kıstas budur. Bunların yanında bir de piyasa gerçeği var. Bir malın fiyatı belirlenirken talep var mı ona bakmanız lazım. Toplanan aranan bir ürünse mutlaka fiyatı artıyor. Ne kadar az bulunuyor ve ne kadar çok talibi varsa ona göre de fiyatı yükselir.

Antikacılıkta farklı dönemlerin eşyalarını toplama durumu var.Sizin özellikle tercih ettiğiniz bir dönem var mı?

Birinci Dünya Savaşı'ndan Milli Mücadele'nin sona erdiği 1922'ye kadarki dönem ve askeri objeler. Bunların içinde askeri teçhizat, mühimmat, aksesuar, silah, yazışmalar, giysiler ve cep hede kullanılan tüm aksesuarlar özel merakım. Bu dönemlere ait ayrı ayrı koleksiyonlarla gezici sergiler düzenledim, bundan sonra da yapmayı amaçlamaktayım.

Hür Efe Antik'i diğerlerinden ayıran bir özelliği var mı?

Ege Bölgesi'ndeki Ege kültürünü, Efe-Zeybek kültürünü en iyi takip eden, bu kültürle ilgili objeleri en iyi şekilde bir arada bulundurmaya başaran tek antikacı dükkanıyım. Babamdan edinmiş olduğum bu kültürün üzerine yeni objeler katarak kendi koleksiyonumu zenginleştiriyorum. Bu konudaki araştırmacılar da kaynaklık ettiğimi düşünüyorum ve paylaşımlarda bulunuyorum.

Geçmiş yıllara göre antikacılık ne durumda?

Hem antikacılık hem antika meraklıları gün geçtikçe artmakta. Eskiden sadece İstanbul Kapalıçarşı'sıyla sınırlı olan bu pazar giderek geliyor ve büyüyor. İnsanların antikaya olan merakı gün geçtikçe artıyor. İzmir'de bugün hiç olmadığı kadar çok sayıda antika meraklısı, koleksiyoncusu ve antikacı dükkanı mevcut.

Antikaların bakımını nasıl yapıyorsunuz?

Antikaların bakımı önemlidir. Sadece bu konuda uzmanlaşmış ve ehliyet sahibi ustalara ve tamircilere bunların bakımlarını yaptırmak doğru olanıdır. Biz de öyle yapıyoruz.

Antikacının eğitimi bitmez...

Bu işte dil bilmek özellikle Eski Türkçe bilmek gerekli mi?

Eski Türkçe bilmek şart. Ben şu anda matbu yazıları okuyabilecek düzeydeyim. Yunan kültürünün büyük izleri var topraklarımızda. Yunan kültürüne ait çok sayıda antika obje elimize geçiyor. Yunancayı öğrenmeye ben geç başladım, maalesef daha bir sene oldu, eğitimini alıyorum. Elimize geçen her yeni obje bize yeni bir öğrenme konusu açıyor. Yani herhangi bir obje aldığımızda onu araştırırken aynı zamanda o dönemin tarihini o dönemin kültürünü, sosyolojik yapısını araştırmak zorundayız.

Bu dükkan içerisinde sizi en çok etkileyen eşya ve hikayesi?

Hepsinin etkileyici hikayeleri var tabii. Yeni bir obje aldığımızda duyduğumuz heyecan bambaşka. Zaten heyecan biterse bu işi yapamayız. Enteresan bir malzeme elimize geçtiğinde onun duygusu bambaşkadır. Dükkanımdaki en enteresan objelerden bir tanesi bir mermi kovanı. Mermi kovanını vazo haline getirip üzerine figürler işlenerek bir süs eşyası, cephe hatırası haline getiriyorlar. Cephe hatırası diyorlar bunlara. Bu tüm dünyada vardır. Yunanlılar 9 Eylül 1922'de İzmir'den kaçarken yanlarında

Vazonun sahibi; "ARTİS" isimli gemi subayı Asonidi Hristoforos...

15.MAYIS.1919 -Helenlerin İzmir Zaferi Hatırası. Üzerinde antik Yunanı temsilen İonya'nın simgesi "Iir" yer almakta...

İzmir'in kurtuluş günü 9 Eylül 1922'de İzmir'i donatan el yapımı bayraklardan biri...

götüremedikleri bir hatıra olarak bizim elimize geldi. Yaklaşık 10 yıldır bende. Çok Yunanlı müşterimiz talip oldu fakat elden çıkarmayı düşünmediğim bir hatıra olarak saklıyorum.

Antika toplamak için zengin olmak gerekmiyor...

Antikaya meraklı olanlar, antikacı olmak isteyen ama nereden başlayacağını bilemeyenlere önerileriniz var mı?

Antikacığa karar verip başlamaz kimse. O duygu içinden geliyorsa mutlaka başlamıştır bit pazarlarını, antikacıları gezmeye. Sonra yavaş yavaş mal edinmeye başlar kendi bütçesine göre. Antika toplamak zengin işi diye bir algı var toplumda ama herkes kendi bütçesine göre koleksiyon edinebilir. Kimi kibrit kutusu toplar kimi gazoz kapağı toplar. Belli bir konunun içinde bir koleksiyon oluşturmak için illa çok kıymetli malzemeleri bir araya ge-

tirmeye gerek yok. Herkes kendi bütçesine göre bir koleksiyon oluşturabilir. Yahut kendi bütçesine göre ufak tefek antika eşyalar alarak bu hobisini sürdürebilir. Antika obje toplamak isteyenler için tavsiyem sürekli alışveriş ettiği antikacılar edinmeleri. Bu sayede hem aldandmaları pek mümkün olmaz. Hem antikacı arkadaşlar bilgi birikimini paylaşır, ona yol gösterirler. Böylelikle doğru yolda ve daha uygun fiyata antika eşya koleksiyonculuğu yapabilirler.

Antikacılar arasında dayanışma var mı?

Kemeraltı'nda belki de eski lonca sistemine yakın hala faaliyette bulunan tek meslek grubuyuz diyebilirim. İzmir'de birbiriyle alışveriş yapmayan antikacı yoktur. Ticari ve sosyal açılardan iç içeyiz ve iletişim halindeyiz. Bu antikacılık mesleğinin bir geleneğidir. Diğer antikacılarla bir araya gelmek, kim hangi yeni objeye sahip olmuş, bu objenin dönemi, sanatsal özellikleri nelerdir, piyasası ne olabilir, alıcıları kimlerdir diye kendi aramızda bunların değerlendirmesini yapmak bizler için hem keyif hem de ticari faaliyet oluyor.

İzmir Antikacılar Derneği başkanısınız. Böyle bir dernek antikanın bir anlamda geçmişin korunmasında nasıl bir öneme sahiptir?

Zaman zaman ruhumuzu dinlendirebilmek için eskiye sığınırız...

Antikacıların ve derneğimizin topluma özellikle de kültürümüze oldukça katkısı olduğunu düşünüyorum. Yok olmakta olan birçok tarihi ve sosyo kültürel varlığa sahip çıkıp bunlar hakkındaki bilgilerin günümüze aktarılmasına aracılık ediyoruz. Örneğin hurdacıların topladıkları hurda kağıt içinde giden evraklar, kitaplar ve fotoğraflar için SEKA'dan önceki son durak bizler oluyoruz. Birçoğunu yok olmaktan kurtarıp bunları ilgililerine ulaştırıyoruz. Yahut elimize geçen enteresan ve tarihi nitelikte olan belgeleri Türk Tarih Kurumu'na (TTK) veriyoruz. Yerel tarihi aydınlatan objeleri Ege Bölgesi'ndeki belediye müzelerine özellikle Ödemiş,

İttihat Terakki Fırkası'nın merkez binasının Alın Taşı (Hicri 1324)

Kuşadası, Nazilli, Aydın Belediyeleri'nin müzelerine kendi kentleriyle ilgili fotoğraf, evrak ve objelerin tedarikçiliğini yapıyoruz. Bu sayede bölgemizin kültürel varlıklarının korunması ve topluma açık bir şekilde sergilenmesi için aracılık ettiğimizi hem ziyaretçilere hem de araştırmacılara kaynak oluşturduğumuzu düşünmekteyim. Bu da kamuya yaptığımız bence önemli bir katkıdır.

Şu andaki popüler koleksiyon ürünleri...

Antika ile moda kelimeleri farklı kavramlar olmalarına rağmen Antikacılıkta farklı zamanlarda moda olan eşyalar vardır. Dönem dönem farklı ürünler ön plana çıkar ve popüler olur. Son dönemlerde antika diyemesek de koleksiyon ürünleri diyebileceğimiz objelerin değeri arttı. Mesela 70'li yılların nadir bulunan bir gazoz şişesi bin lira kadar edebiliyor. Enteresandır; değil

şişesi bir tek gazoz kapağı bile binlerce lira edebiliyor. Bugünlerde popüler olan ürünler; eski oyuncaklar, eski gazoz şişeleri, 45'lik plaklar, uzunçalarlar (long play) ve 70'li yılların retro ürünleri. En popüler koleksiyon ürünleri şu anda bunlar. Osmanlı eserleri tabii her zaman kıymetini yitirmeyen ve sürekli değerini arttıran ürünler.

Hisar Camisi'nin asırlık saatleri

Saatleri tarihlendirmek, teknik konularda bilgi almak için Antikacılar Derneği Başkanı Cem Üsküp ve eski mekanik saatlerin tartışılmaz uzmanı Feti Pamukoğlu'nun bilgisine başvurdum. Koleksiyonlarında bulunan benzerlerinden ve meslek tecrübelerinden yola çıkarak saatleri 9. yüzyıla tarihlediler.

Orhan BEŞİKÇİ

Fotoğraf : Atilla ÖZDEMİR

Mekanik saatlerden önce büyük camilerde namaz vaktini tayin eden muvakkitler, muvakkitlerin sanatlarını icra ettiği muvakkithaneler bulunurdu. Mekanik saatler çıkınca zamanla bu meslek unutuldu.

Hisar Camisi'nin önündeki muvakkithanenin kuzeye bakan duvarındaki yuvarlak yuvasında bulunan saatin tarihini saptamak için yıllar önce İzmir Bölge Vakıflar Müdürlüğü'ne gitmiştim. Hisar Camisi önündeki şadırvanlarda abdest alanlara, gelip geçenlere, Kemeraltı esnafına vakti gösteren, rakamları eski Türkçe olan saatin yaşını tespit etmek uzmanlık gerektiriyordu. Ayrıca yıllardır vakıf depolarında; biri cami restorasyonu sırasında tesadüfen bulunan üç adet salon saatini görmek ve onlara dokunmak gibi bir hayalim vardı...

Hisar Camisi saatlerine ulaşma isteğimi eski İzmir Vakıflar Bölge Müdürü sayın Kenan İba'ya aktarıp camide kullanılmış tarihi saatlerin korunup onarılması için yardımcı olmasını rica etmiştim. Hiç ummadığım bir anda depodan çıkarılan saatleri görebileceğim haberi gelince sevindim, böylesine önemli bir fırsatı amatör kamerayla tespit edip belgelemek olmazdı. Fotoğraf sanatçısı dostum Atilla Özdemir'i aradım, ekipmanıyla buluşma yerine gelip uzun bir uğraş vererek saatleri belgeledi.

Saatleri tarihlendirmek, teknik konularda bilgi almak için İzmir Antikacılar Derneği Başkanı Cem Üsküp ve eski mekanik saatlerin uzmanı Feti Pamukoğlu'nun bilgisine başvurdum. Koleksiyonlarında bulunan benzerlerinden ve meslek tecrübelerinden yola çıkarak saatleri 19. yüzyıla tarihdiler. İngiltere ve Fransa'da imal edilen el yapımı sarkaçlı saatlerin ahşap kasaları yerli yapım olabildiği gibi orijinal kasalı saatlere de rastlanabiliyor.

Araştırmalarım sırasında şapka, trapez, pandül kapağı ve bazadan oluşan dört parçalı saatlerin Fransa'nın İsviçre sınırında Jura bölgesinde imal edilen el yapımı saatlerle benzerlik gösterdiğini gördüm. Saatlerin ahşap kasalarında daha çok ocak ayında kesilen ve bölgede bol olan Ladin ağacı kullanılmış, ağaçlar beş yıllık sürede ve belli işlemlerden geçirilip son haline getiriliyor. Kalınlığı 11-18 mm arasında olan ahşap saat kasaları bitkisel boylarla boyanarak daha çok çiçek desenleriyle bezenmiş. Yerli yapım kasalarda süslemelerin Edirnekari teknikte yapılmış örnekleri var.

Hisar Camisi'nde kullanılmış saatlerin görünür yerlerinde marka ve tarih göremedim, kılcal çatlakların dışında kadranları pırıl pırıl, eski Türkçe yazılı pirinç rakamları kararmış durumda. Ağırlıkları 7 kilogram civarında olan sarkaçların ön yüzü pirinç, kadran çevresindeki motifler pirinç sıvama, bu görüntü "Lir" şeklindeki rakkasla birlikte saatlere estetik değer kazandırıyor.

Hisar Camisi saatleriyle benzerlik gösteren, saatlerinin bakımı büyükanneler tarafından yapıldığı için Fransa'da adına büyükanne saati denilmiş. Saatlerin düz zemine oturtulması, pandül ayarı, ters yöne çevrilmeden düzenli kurulması büyükannelerin görevi olmuş.

Ağırlık sistemiyle çalışan saatlerin yarım saatte tek bir gong çalması, saat başlarında saatin gösterdiği rakam kadar gong çalıp üç dakika sonra tekrarlaması gibi özellikleri olduğu biliniyor. Ahşap kasa üzerinde bulunan süslemeler, kadranındaki eski Türkçe yazılmış rakamlar, çıkardığı sesler saatleri Avrupa saatlerinden ayıran özellikleri.

Osmanlı ve Ortadoğu'da kullanılan saatlerin rakamları, sesi ve süslemeleri kilise veya manastırlarda kullanılan saatlerden farklı olarak tasarlanmış.

Saatlerin sesini kilise saatlerinden çıkan sese benzetenler, sesinden hoşlanma-

yanlar, dikkati dağıtıyor diyenler olmuş veya zamana yenik düştüğü için bir köşeye atılmışlar. İzmir camilerinden çalınan veya depolarda unutulmuş kıymetli bilinmemiş eşya ve objelerin sayısı bir hayli fazla. Eski bir İzmir camisinde kullanılmış, mekanik kısmı çalınmış saatin sadece kasasının bırakıldığını üzüldüm. Eski İzmir cami ve mescitlerinde kullanılan el yazması Kuran-ı Kerim, kitap, halı, kilim, minber, kapı, şamdan, avize, cüz, kandil, yazma, saat, levha, şerbetlik, buhurdan, rahle gibi benzeri eşya ve objelerin çoğunu koruyamadık. Hisar Camisi'nde 19-20. yüzyıllarda kullanılmış saatlerin onarılıp ayar ve bakımının uzman ellerde yapılması için İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün gerekli girişimde bulunması ortak kültür değerlerimizin korunması adına sevindirici. Taşınır taşınmaz kültür varlıklarımız korunsun demekten başka elimden başka bir şey gelmiyor.

İzmir Basın Müzesi

Müzedede, "Öldürülen Gazeteciler Odası" da yer alıyor. Bu odada, Uğur Mumcu'nun bilgisayarı, Metin Göktepe'nin öldürüldüğü an üzerinde bulunan kazağı, Abdi İpekçi'nin dolma kalem ve daktilosu, Çetin Emeç'in basın kartı, daktilosu, kravatı, mendili ve dolma kalem yer alıyor... Turan Dursun'un kol saati ve Ümit Kaftanoğlu'nun çantası, Kutlu Adalı'nın ceketi, şapkası, defterleri ve fotoğraf makinesi de müzede sergilenen eşyalar arasında dikkat çekiyor.

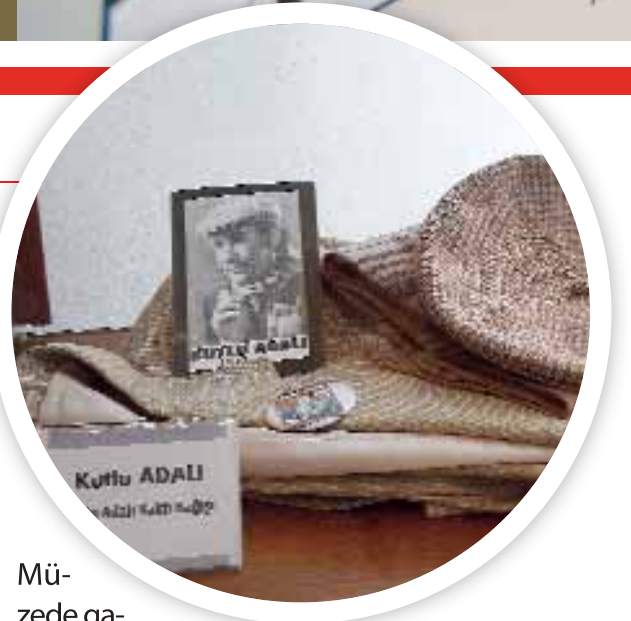
Emre DÖKER

Fotoğraflar Reha ALAN

İzmir Gazeteciler Cemiyeti'nin Basmane'de Aziz Vukolos Kilisesi müstemilatında oluşturduğu İzmir Basın Müzesi'nde İzmir ve Türk basınının tarihi gün yüzüne çıkıyor. Basın Müzesi, başta İzmir ve Ege basını olmak üzere Türk basın tarihinin bir öyküsü niteliğinde. Müzeyi gezenler basın tarihimizi ve bu bölgenin geçirdiği süreci adeta sayfa sayfa okuyabiliyor.

Türk basının güçlü geleneği de, müzede gün yüzüne çıkıyor. İzmir Basın Müzesi, İzmir'de yazılı basının köklü geçmişini, zaman içinde geçirdiği aşamaları ve çağın gereklerine uyup "İzmir Medyası" olarak yeniden şekillenişini gözler önüne seriyor.

Müzedede gazetelerin ve diğer medya organlarının kullandığı çeşitli araçlar, ilk hallerinden en gelişmiş modellerine değin sergileniyor.

Basın sektörü çok hızlı bir gelişim ve değişim içine girdi. Bundan 10-15 yıl önce daktilo hala kullanılıyordu, bugün daktilo bulmak bile çok zor hale geldi. Siyah beyaz fotoğraflardan, renkli fotoğraflara geçtik ama

dijital fotoğrafın çıkmasıyla şimdi basılı fotoğrafı bile unuttuk. İletişim fakültesinde okuyan öğrenciler, günümüz medyasının gerektirdiği araç ve gereçlerle eğitim görüyorlar ancak sektörün hangi aşamalardan geçerek bugünlere geldiğini bilmiyorlar. Birçok gencimiz haber yazılan daktiloları, "negatif" çeken fotoğraf

makine-lerini, gazetelerin eskiden nasıl hazırlandığını bilmiyor bile. Basın Müzesi, bu anlamda da bir eksiği kapatıyor. Geleceğin gazetecileri, sektörün geçmişini yaşamamış olsa da bunları bilerek, görerek yetişmesine yardımcı oluyor.

Katledilen Gazeteciler Odası!

Türkiye'de katledilen gazetecilerin "son anları"nda yanlarında olan eşyaları İzmir Basın Müzesi'nde sergileniyor. Türkiye'de hemen hemen her ay gazeteciler adına kara bir haberin geldiği bir tarihi anımsatıyor bize. Türkiye'de Hrant Dink'ten Uğur Mumcu ve Metin Göktepe'ye kadar birçok gazeteci katledildi.

Basın tarihinde ardı arkası kesilmeyen bu katliamların, İzmir Gazeteciler Cemiyeti'nin Basmane'de hizmete açtığı İzmir Basın Müzesi'nde belleklerden silinmesi engellenmeye çalışılıyor.

Müze de, "Öldürülen Gazeteciler

Odası" da yer

alıyor. Bu odada, Uğur Mumcu'nun bilgisayarı, Metin Göktepe'nin öldürüldüğü an üzerinde bulunan kazağı, Abdi İpekçi'nin dolma kalemi ve daktilosu, Çetin Emeç'in basın kartı, daktilosu, kravatı mendili ve dolma kalemi yer alıyor. Ayrıca odada, Ahmet Taner Kışlalı'nın genel başkan yardımcısı olduğu Atatürkçü Düşünce Derneği kartviziti, fotoğraf makinesi, kol düğmeleri, gözlüğü, büyüteçi, bilgisayarı ve fotoğrafları bulunuyor. Turan Dursun'un kol saati ve Ümit Kafanoğlu'nun çantası, Kutlu Adalı'nın ceketi, şapkası, defterleri ve fotoğraf makinesi de müzede sergilenen

eşyalar arasında dikkat çekiyor.

Odada, Son 100 yıl içinde Anadolu coğrafyasında görevini yaparken saldırıya uğrayan ve katledilen gazetecilerin listesi de yer alıyor. Odanın girişine konulan "anı defteri"ne de ziyaretçiler duygularını yazabiliyor.

Amacımız Unutturmamak!

Türk basın tarihi geçen zaman içinde çok büyük acılar yaşadı. Büyük bedeller ödedi. Birçok isim katledildi ve gerçek faillerine çoğu zaman ulaşamadı. Toplumunu aydınlatmak isteyen gazeteciler bir dönem katlediliyordu. Şimdi ise yöntem de değişti. Susturulmak is-

A ZETECİLER

ÖLDÜRÜLEN GA

tenilen gazeteciler Silivri zindanlarına atılıyor, gözaltına alınıyor ya da davalarla susturulmaya çalışılıyor.

Bu müze, gazetecilerin anılarını, değişim sürecini, katliamları unutturmamayı amaçlıyor. Bir anlamda bellek tazeliyor. Basının geçirdiği evreleri görmek isteyen toplum için çalışan gazetecilerin son anlarındaki "iz"lerini his-

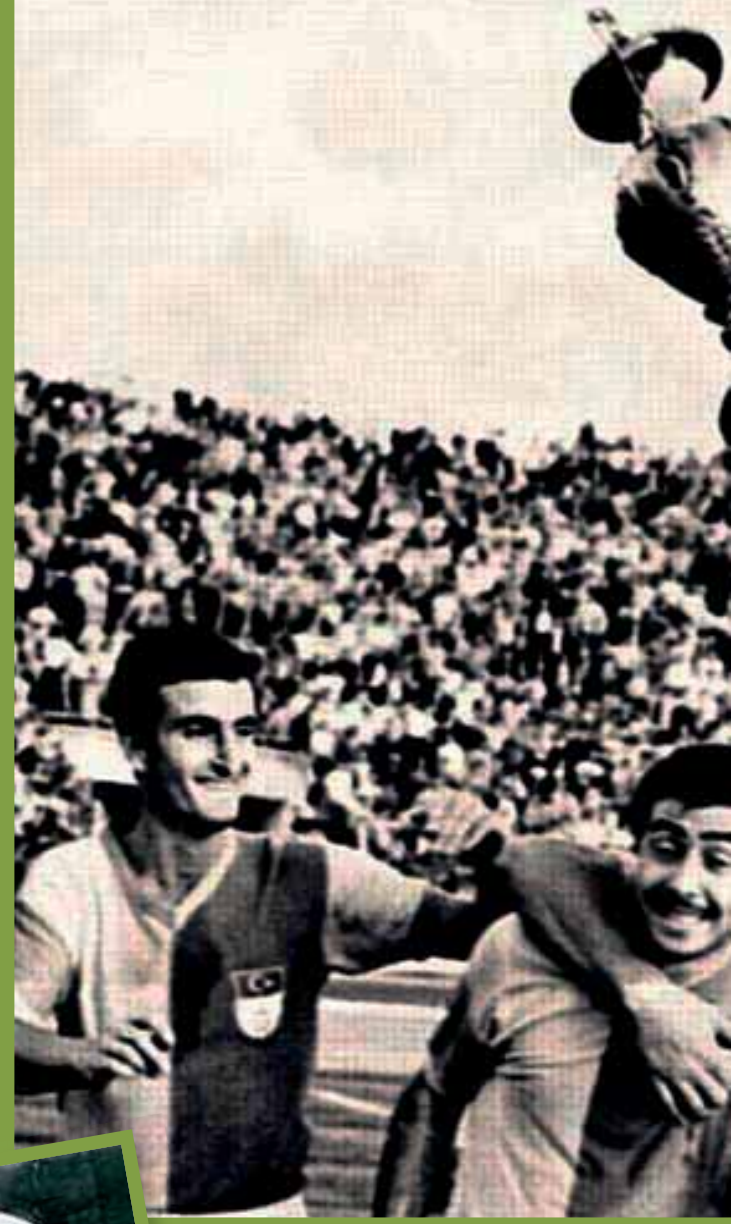

setmek isteyenleri bu müzede geçmişe yolculuğa çağırıyoruz.

İzmir Gazeteciler Cemiyeti Basın Müzesi, pazartesi hariç hafta için 09.00 - 17.00 saatlerinde gezilebilir.

Kral Metin

"Çocukluğumda kahramanlar vardı. Benim kahramanım Sait Altınordu'ydu. Topla yatar, topa kalkardım. Topla konuşur, topa düşünürdüm. Yatağımın altında kramponlu ayakkabılarım, sırtımda formalarım ile uyurdum."

Okan YÜKSEL

1 954 yılında futbol alanlarında şöhret olduktan sonra 15 yıl boyunca "Türk Efsanesi" olarak yaşayan Metin Oktay sözlerini şöyle sürdürüyordu:

"Zaman su gibi akıp geçti. Gün geldi, ben gençliğin kahramanı oldum. Sonraları ise çocuklara, gençlere kahraman olacak insanlar yetişmedi."

2 Şubat 1936'da Karşıyaka'da Çiftelirınlar Sokağı'nda dünyaya gelen Metin Oktay, ailede büyük bir coşkunun yaşanmasına yol açıyordu. Soğukkuşu İlkokulu'nda öğrenim hayatına başlayan Metin Oktay'ı futbol topuna duyduğu sevgi buradan Alsancak Stadi'na taşımaya başlamıştı. Okumaya ne denli meraklı ve hevesli olursa olsun meşin yuvarlak aşkı da o denli büyüktü. 1951 yılıydı, Metin Oktay ortaokul 3. sınıftaydı ve okul takımına girmişti. Aynı yıl Damlacık Kulübü'ne götürüldü Metin Oktay 2.5 lira ile ödüllendirilerek...

Bir yıl sonra da Göztepe ve Milli Takımlar'da teknik direktörlük hayatının zirvesine çı-

ka-
cak olan o dönemin futbolcusu Adnan Süvari tarafından Yün Mensucat'a aldırılır.

1954 Yılında genç milli takıma çağırılır Metin Oktay ve ilk maçını Lüksemburg'a karşı oynar, iki de gol atar ama sakatlanır. Bu yüzden Avusturya maçında yer alamaz. 3. karşılaşma ise o zamanın B. Almanyası iledir ve karşısında sonraları dünya futbolunun efsanelerinin arasına girecek bir golcü vardır, adı: Uwe Seeler. Uwe'nin iki golüne Metin Oktay bir gol ile cevap vermiş ve maç 2-1 yenilgimizle bitmiştir.

1954 yılında Sami Özok tarafından İzmirspor'a götürülür Metin Oktay. İzmirspor

formasını kuşandığında filelere 17 gol bırakarak ilk gol krallığı tahtına çıkışın sevincini yaşayan Metin Oktay, kendisi için artık çocukluğunun kahramanı Sait Altınordu gibi yeni bir döneme başlar.

Karısı Oya Sarı'nın 'Ya Galatasaray'a ya İzmirspor'a' demeleri, ayrılmaları, Galatasaray'da geçen güzel ve acı günler, daha sonra Servet Kardıçalı ile evlilik... Film sanatçıları ile güzel ama gizli yaşanan günler...

Ama biz bunları değil de isterseniz gelin gollerini konuşalım, yazalım Metin Oktay'ın...

Türkiye liglerinde 6 kez taç giydi Galatasaraylı milli futbolcu.

"Gol kralı" olduğu 6 sezonda 152 maç oynadı ve 152 gol attı.

Birçok golünün bir sanat eseri olduğunu söyledim ve bunların sırrını sordum.

De Gaulle'ündür şu söz:

"Dünyayı titreten Napolyon bundan vazgeçtiği an çökmeye başlar. İnsan hiç durmamalı yoksa çöker."

Futbol sahalarında kaleleri titreten Metin Oktay ise bundan hiç vazgeçmedi.

Krallık tacını başına taktığı günün gecesinde bile karanlıklarda çalışmasını hiç aksatmadı, geldiği yeri hiç unutmadı.

Gerek futbol, gerek özel yaşamında cesur, yiğit, onurlu ve oldukça delikanlıydı.

Trajedisi yazılacak bir kahraman değildi Metin Oktay...

Korkakların hiçbir zaman zafer anıtı dikemeyeceklerini bilenlerdendi.

Ne güzeldir Fransızların şu sözü: "İl ya fagot et fagot /Adam var, adamcık var." Metin Oktay adam olanlardandı.

Kral unutulmadı hiç!..

Biz, dostları, gönüldaşları; yıllarca Sanca Maruflu başkanlığındaki İzmir'i Sevenler Platformu, İzmir 68'liler Platformu, Dr. Şaban Acarbay'ın TÜFAD'ı, yiğit kalemler Sedat Kaya, Nevit Tokdemir, Atilla Köprülüoğlu; çeşitli etkinliklerle, yazılarımızla Kral'ı andık!

Doğum gününde, ölüm yıldönümünde. Aksatmadan!..

Onun için; "ölümsüzdür, gökyüzüdür ve memlektir" dedik.

Bugün vefasızlıktan, duyarlılıktan söz edenleri; burarlarda -nedense- hiç görmedik...

Yazıyı; 'En Fenerbahçeli Spor Yazarı' İslam Çupi ile bitirelim.

Çupi'ye göre; 1950'li yıllarda İnönü Stadı'nın Kapalı Tribünü'ndeki iki direk arasında sığacak kadar az olan Galatasaray taraftarı sayısının statlara sığmaz hale gelmesinde en büyük paya sahip olan adamdır Metin Oktay!

İslam Çupi ölümünde şöyle yazmıştır Kral'ı:

"İnsan sevgisi, insan dostluğu. Sempatikliği, sevecenliği, zerafeti, bir şeyler verme konusundaki tek taraflı yırtınışı ile bir adam sembolü, bir beşeriyet ilahı idi.

Ben bu bendeki ölüme razı olurdum, keşke Metin'i yaşatabilse idi, bu ölüm..."

'Ellerini uzat' dedi. İki elimi uzattım, avuçlarım yere dönüktü. Ellerimi avuçlarına aldı, "Şimdi" dedi: "İstediğin eli çek, ben yakalayacağım."

Ellerimi Metin Oktay'ın avucundan kurtturamadım. 'İşte' dedi: "Bu reflekstir bana o golleri attıran."

Sonra "Bunlar işin fiziki tarafı" deyip, Nazım Hikmet'ten bir şiir okudu.

"İşte bu şiiri bilmeyen ne top oynar, ne gitar çalar. İşin özü bu kardeşim" deyip boynuma sarıldı.

Bir müzisyen, Tarık Öcal, bu sözlerin sahibi. Express Gazetesinde Galatasaray'ın Türkiye Liglerini şampiyon olarak bitirmesinden sonra yapılan bir çalışmaya; Tarık Öcal da futbol ve futbolcu olayına işin fiziki tarafı, şiir tarafından katılmış...

Galatasaray'da kaptanlık yaptığı zamanlarda yazı-tura yapılacağı vakit hep "tura" derdi Metin Oktay.

Onu da şöyle açıklardı hep;

"Varsın Atam'ın silüeti yere değmesin!"

İnsan her zaman kahraman olamaz ama insan kalabilir derler.

Bu sözlere yakışan yaşam sürdürenlerden biri de Metin Oktay'dır.

Yaşamı boyunca kahraman ve kral olarak gösterilmesine ve öyle olmasına karşın insan kalabilmeyi başarmıştır Metin Oktay.

Kahramanlıklarını devamlı anlatan kahramanların sonunda korkakları bile bıktıracağını bilen Metin Oktay, gerçek kahramanlar gibi cesaretini de hep şahitsiz göstermiştir.

Futbola Damlacık'ta başlayan, İzmirspor'da gelişen ve Galatasaray ile ulusal takımlarda doruklara tırmanan Metin Oktay 'kahraman' olmaktan çok 'insan' olmayı, 'kral' olmaktan çok 'adam' olmayı bilmiş ve öyle yaşamış, öyle ölmüştür.

Dana Bayramı

Tarih Vakfı'nın yaptığı bir araştırmada şu bilgiler yer alır: **"Dana Bayramı**, yalnızca İzmirli siyahlara özgü bir kültürel pratikti. Bayram üç cuma devam ederdi. İlk cumaya Dellal, ikinci cumaya

Peştamal, üçüncü cumaya da Dana Bayramı denirdi. Bu bayramları **'Godya'** ya da **'Gudye'** adı verilen, siyahların önde gelenleri yönetirdi. Bu kişiler siyahların cemaat liderleriydi...

■ Gökhan AKÇURA

2008 yılında İzmir'de Mayıs ayı başında "Afrika Kökenliler 1. Dana Bayramı Etkinlikleri" düzenlenmişti. Etkinliği düzenleyen Afrikalılar Dayanışma Kültür ve Yardımlaşma Derneği bültende bayramın amacını şöyle açıklamıştı: "1930'lara kadar İzmir'de her yıl Mayıs ayında Yapıcıoğlu Dana Meydanı'nda Afrika kökenliler tarafından düzenlenen ve geniş toplum kesimlerini bir araya getiren geleneksel Dana Bayramı'nı bir festival havasında yeniden canlandırmak. Böylece hem Osmanlı İmparatorluğu döneminde köle ticaretiyle Anadolu'da başlayan bir yaşam serüveni hakkında tarih bilincinin

artırılması, hem Muğla, Balıkesir ve İzmir'de yaşayan Afrika kökenlilerin on yıllardan sonra bir araya gelebilmesi, hem de Afrika kökenlilerin kültürünün topluma tanıtılması hedefleniyor." Bu etkinlikler sanırım bugün de sürmekte.

Dana Bayramı adına ben ilk kez Reşat Nuri Güntekin'in Miskinler Tekkesi adlı romanında rastlamıştım. Güntekin bu romanında İzmir'deki zenci mahallelerinden [biz bugün onlara Afro Türkler diyoruz] Kadifekale eteklerindeki Tamaşalık'ı [bugün Tamaşalık deniyor, ama o zamanlar adı Tamaşalık'dı] anlatırken Dana Bayra-

Eski bir İzmir kartpostalından ayrıntı: Güreş alanında Afrika kökenli güreşçiler.

mı'ndan da söz eder. Yirminci yüzyılın başlarında İzmir'de yaşamış olan Reşat Nuri bu döneme ait gözlemlerini şöyle aktarır: "Tamaşalığın ahalisi Afrika zencileridir. Konaklardan çıkarılmış yahut kaçmış sürü sürü Gülfidan bacılar ve onların erkekleri... Bunların gücü kuvvetleri [yerinde olanları] gündüzün şehirde incire, palamuta, yahut dilencilığe giderler; ihtiyaçlar ve sakatlar kulübelerinin önünde, kızgın güneşin altında iri kertenkeleler gibi yarı çıplak yatarlardı." Güntekin, "cemiyet halinde fukaralığın bu derecesini başka hiçbir yerde görmedim" diye de ekler.

Tamaşalık ve tören

Güntekin'in romanında Tamaşalığın tasvirini ve oradaki yaşama koşullarını bir kenara bırakıp Dana Bayramı ile ilgili bölüme geçelim: "Tamaşalığın her yıl meşhur Dana Bayramı vardı ki, her halde Afrika'dan getirilmiş bir putperest âyini olacaktı. Şehirde ve hatta civar kasaba ve köylerde ne kadar Arap varsa [Osmanlı'da zenci sözcüğü kullanılmaz, Afrika kökenliler Arap olarak anılırdı] Tamaşalığa akın eder, bunlara hemen bir o kadar da beyaz seyirci katılırdı. Acemlerin Seyyid Ahmet deresi tekkesindeki eski On Muharrem âyinlerine benzer bir alay."

Reşat Nuri bu âyin-bayrama katılanları tasvir ettikten sonra olayı anlatmaya başlar: "Bayramın asıl ağırlık merkezi olan mukaddes danaya gelince, onun bayramı çok evvelden başlamış bulunurdu. Bir kalabalık, boynunda ve boynuzlarında kırmızı gaz bombalarıyla danayı haftalarca sokak sokak dolaştırırlar; zilsiz tefler çalarak, oyunlar oynayarak evlerden kendileri için para; yorgunluk ve açlıktan kaburgaları çıkmış hayvan için zerzevat kabuğu toplarlardı. Fakat oyunların asıl büyüğü o gün Tamaşalığın orta meydanında dananın etrafında oynananlardı.

Havadaki toz toprak bulutlarını bir kat ağırlaştıran sıcak günlük dumanları arasında zilsiz defler dövülür, hep bir ağızdan şimdiki dans havalarına benzeyen birtakım şarkılar okunur; dananın etrafında iç içe birkaç daire teşkil eden erkek Araplar, oldukları yerde maymunlar gibi zıplayıp dönerek ve ellerindeki sopaları birbirlerine vurarak acayip bir horan oynarlardı. Sonra, gene bu sesler arasında dana kesilir, akla sığmayacak bir süratle parçalanır, kenardaki çalı çırpı ateşinde pişirilerek yenirdi."

Kazanda dana eti

Bu bayramdan Halit Ziya Uşaklıgil de İzmir Hikâyeleri'nde kısaca söz eder. Ama konuya daha bilimsel bir katkıyı Pertev Naili Boratav

yapar. Onun 1951 yılında kaleme aldığı "Türk folklorunda zenciler" başlıklı araştırmasında, İzmirli bir yakını olan Hüseyin Sap'ın çocukluk ve gençlik anılarından yararlanarak Dana Bayramına da değinilir. Boratav, İzmir zencilerinin semtlerini Kadifekale yakınlarındaki Sabırtaşı, Dolaplı Kuyu, Tamaşalık ve Ballı Kuyu olarak sıraladıktan sonra "hiçbir sağlam istatistik bilgisine dayanmadan İzmir zencilerinin iki bin aile kadar tutabileceğini" söyler. Ardından da "Türkiye'nin başka şehirlerinde göze çarpmayan birtakım gelenek ve göreneklere İzmir zencileri yaşatmışlardır" diye ekler. Ardından sözü Dana Bayramına getirir:

"[Bu tören] temmuz-ağustos ayları içinde belli günlerde düzenlenir, dört hafta sürerdi. Her haftanın perşembe akşamları başlar, o gece ve ertesi cuma günü akşam üstüne kadar sürerdi. Tören üç hafta süreyle iki ayrı yerde yapılırdı: Topluluğun bir bölümü Sabırtaşı'nda, bir bölümü de Tamaşalık'taki geniş alanlarda, kabaktan yapılmış, tellerine ince halkalar takılmış sazları ile ellerinde çalparalar çalarak dans ederler; birer ikişer ortaya çıkarak, çok kıvrak oyunlar oynarlar, arada bir hep bir ağızdan 'hü lü lü lü lü... viy!' diye sevinç sözleriyle ünlerlerdi. Bu gösteriler, geceli gündüzlü, her hafta bir gece bir gündüz, üç hafta tekrarlanırdı. Dördüncü cuma, ortak aldıkları danayı süslerler; boynuzlarına teller, pullar, mendiller takarlar ve alay halinde, yine sazlarını ve çalparalarını çalaraktan Sabırtaşı'ndaki topluluk, dana ile birlikte Tamaşalık'a varırdı. Orada Godiya [zencilerin çoğunlukla kadın olan bir nevi kolbaşısı] danayı törenle keser, yüzerdi. Dana alanda kurulmuş olan kazanda pişirilirdi. O gün Tamaşalık bir bayram yeri halini alırdı. Bütün zenciler ve seyre gelmiş beyazlar bir arada eğlenirler, sazlar

ve çalparalar çalınarak dans ederlerdi. Dana kazanda iyice piştikten sonra alanda kurulmuş olan sofralara dağıtılır, herkes ne kadar düşerse bu etten yerdi. Yemek faslı sona erince de bayram sona ermiş olur, herkes dağılırdı."

Rauf Beyru 19. Yüzyılda İzmir'de Yaşam adlı kitabında Dana Bayramı'na şöyle değinir; "İzmir'de yaşayan zencilerin kutladıkları bir de Dana Bayramı vardır. 1889 yılında bu dana bayramlarından ikincisinin, yani İki-çeşmelik Danası'nın Nisan ayının 12. Cuma günü Katipoğlu mevkiinde kutlandığını belirten gazete, bu kutlamaların Göztepe ötesindeki mesire yerlerinde gerçekleştirilmesinin daha uygun olacağını ileri sürmektedir. Dana Bayramlarında zencilerin genelde Tamaşalık'ta toplandıkları ve bu sırada danaların süslerle donatıldığı, sürdürülen çeşitli eğlencelerin ardından bunların kesilip pişirilmesiyle törenin bir ziyafete dönüştürüldüğü" aktarılır.

İzmir zenci folklorunu araştıran Günver Güneş de, 1894 yılının bir gazete haberine dayanarak bize şu bilgiyi verir: "Zenciler, bayram yapılmaz, dananın kanı akıtılmazsa, önce başı kesik bir arabın gelerek insanları rahatsız edeceği ve şehre hastalığın bulaşacağı gibi cahil ve batıl bir düşünceye sahiptiler." Güneş, Pertev Naili Boratav'ın Dana Bayramı'nı temmuz ve ağustos aylarına tarihlemesine de karşı çıkarak, "İzmir basınından izlediğimiz kadarıyla bayram mayıs ayı içinde, en geç haziran ayında düzenleniyordu," diye ekler. Hıfzı Topuz da, İzmir'deki Dana Bayramı'nda iki keçi ve bir dana kurban edildiğini belirtir. Onun aktardığı bilgilere göre, bayrama denk gelen bir pazar günü önce Abbas Ağa tarlasında veya Salih

Dana Bayramı'nın yapıldığı alan, bugün antik tiyatro kazı alanı içinde kalıyor.

Dede'de keçilerin kesilerek "Arap Aşı" denilen bir yemek hazırlanmış. Bundan sonra gelen ilk cuma günü ise dana Bekir Ağa'da kesilir, derisi yüzülür, sonra bütün bayram alayı Yapıcıoğlu'na gelir, yemek orada pişirilmiştir.

Tarih Vakfı'nın yaptığı bir araştırmada ise şu bilgiler yer alır: "Dana Bayramı, yalnızca İzmirli siyahlara özgü bir kültürel pratikti. Bayram üç cuma devam ederdi. İlk cumaya Dellal, ikinci cumaya Peştamal, üçüncü cumaya da Dana Bayramı denirdi. Bu bayramları 'Godya' ya da 'Gudye' adı verilen, siyahların önde gelenleri yönetirdi. Bu kişiler siyahların cemaat liderleriydi. Godyaların kimi kadın kimi de erkekti. Ama genellikle bu makamda ihtiyar kadınların olduğu görülmektedir. Godyaların sihirli güçleri olduğuna inanılıyordu. İzmir siyahları Godyaların sözünün dışına çıkmazlar, onlara sonuna kadar itaat ederler, büyük saygı gösterirlerdi. Godyalar çeşitli tütsüleme işlemleri yaparlardı. Bu tütsüleme işlemine 'Arap tütsüsü' deniliyordu. Bu merasimde insanlar İzmir'de 'borulandı', İstanbul'da 'babalandı' denilen tütsüden geçiriliyorlardı. Borulanan kimselerin hiddet ve şiddet veya ansızın patlayan bir tepkiyle saralı gibi elleri titrer, gözleri döner, bir müddet acayip korkunç bir hal alırlardı. Bu hallerine 'borusu'

ya da 'babası tuttu' deniliyordu.

Godyalar geçimlerini tütsüleme sırasında kendilerine verilen bahşişlerle sağlardı. Bir kere tütsülenen siyah her yıl tütsülenmesini yenilemek zorundaydı."

Hıfzı Topuz, Osmanlı döneminde Türkiye topraklarına gelen zencilerin geleneklerini de beraberlerinde taşıdıklarını söyler ve şöyle devam eder: "Bugün Siyah Afrika ülkelerindeki zenci bayramları ve animist törenleriyle bizdeki eski zenci bayramları karşılaştırıldığı zaman arada büyük benzerlikler görülür. Hele animistlerde bazı büyük ruhlara olan saygıyı belirtmek için düzenlenen kurban törenleriyle bizdeki zenci bayramları arasında büyük yakınlıklar vardır." Topuz, bu eski bayramlarla Habeşistan, Sudan ve Orta Afrika ülkelerindeki geleneksel törenler arasında bir karşılaştırma yapılmasının çok yararlı olacağını düşünür.

İstanbul'da Arap Bayramı

İstanbul'daki benzer nitelikli törenlerin en eski tanığı ise Semih Mümtaz S.'dir. Onun anlatımına göre, İstanbul'un zencileri Çilehane Bayramı adı verilen bu etkinlik için Üsküdar'da Çilehane'de toplanırlarmış. Haremağaları, haremdeki bacılar,

halayıklar, susamcı kadınlar, yollarda kabak çalıp para toplayan dilenci "Arap'lar, sabahın erken saatlerinde Çilehane'nin etrafındaki tepelere dağılıp çiçek toplarlarmış. Semih Mümtaz, zencilerin bu çiçeklerle başlarına çelenkler, kollarına bilezikler ve türlü türlü süsler yaparak, hep birlikte zenci türküleri söylediklerini anlatır. Bu bayramı ayrıntılarıyla aktararak Semih Mümtaz, "Aman yarabbim, hâlâ hatırlarım, ne fulgüle idi o," demekten de kendini alamaz.

Bu bayramın bir diğer tanığı ise Sermet Muhtar Alus'tur. İstanbul Ansiklopedisi için kaleme aldığı "Arap halayıklar, Arap bacılar" maddesinde şöyle anlatır: "Arap bacıların Rumî Mayıs'ın birinde kendilerine mahsus günleri, bir çeşit bayramları vardı. O gün bacıların kolbaşları, yani amirleri durumunda olan kimseler, aveneleri toplar, arkalarına takar, kırları boylarlar, çayırlara yayılırlar, zevk ve sefa, ahenk başlardı. Çalgıları darbuka, zilsiz 'gang' denen demirden, simit şeklinde, üstü halkalı, büyücek bir çemberdi. Bu çemberler birbirlerine vuruldukça halkalar sesler çıkarır ve tempo vururdu.

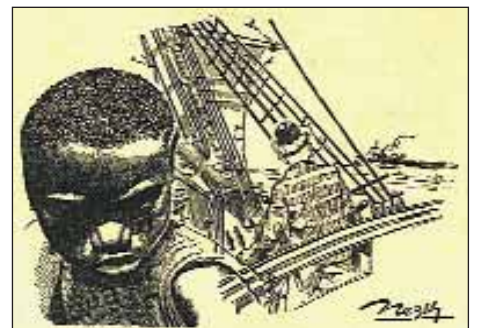
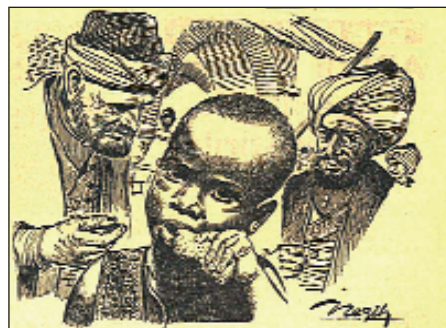
Araplar değirmi olup yere otururlar, önce kolbaşları tutturur, ardından maiyeti ona uyar, hep bir ağızdan, kendilerine mahsus zenci türkülerine başlayarak curcunaya koyulurlardı:

Lali laliali, ari dungo

Kurinin bubi, ari dungo

Şimdim tino, ari dundo...

Böyle bir seyrana kuru kuruya gidilmez ya, kuzu, yalancı dolma, helva gibi yemekler, türlü türlü yemişler kahve takımları da götürürlerdi. Yemekler tıka basa verilir, yemişler yenir, kahveler içilir, çayırlar çimenler üzerinde yuvarlanılır, taklalar, kahkahalar atılır, yine türküler, fasıllar geçilirdi. Arap bacıların böyle muayyen günleri olduğu alemce malum. Herkes seyrine koşar, uzaktan temaşa ederdi. Aralarına yabancı kimseyi almazlardı. Biraz yaklaşacak ol, ak gözler evinden fırlar, koca dudaklar açılır, otuz iki diş gıcırda... Küfürün bini bir paraya..."

"Hıfzı Topuz'un Siyah Afrika kitabının köleleştirme sürecini yansıtan resimlemeleri.

KABAKÇI ARAP

Münir Süleyman Çapanoğlu, Dana Bayramı'nda da karşımıza çıkan Kabakçı Arapların çaldıkları aletin adının Bodengo olduğunu söyler: "Bodengo, içi boş bir bal kabağına, uzun bir sap geçirilmiş, üzerine üç dört tel takılmış bir sazdı." Malik Aksel de kabak çalanın yanında bir de tef çalan zencinin bulunduğunu belirtir. Ayrıca "kabak çalanın başında bir tilki kuyruğu vardır" diye ekler.

Kapakçı Araplar yaz aylarında Boğaziçi köylerinde, özellikle de Haydarpaşa ve Kadıköy yakasında dolaşarak sanatlarını icra ederlermiş. Çapanoğlu bunların çarlistonvari bir havada, "kantomsu değil, manimsi

değil, isimlendirmesi mümkün olmayan" bir şeyler okuduklarını söyler. Bunlar şarkı söyledikleri mekanın özelliklerini de sözlerine ekleyerek, bir nevi ozanlık da yaparlarmış. Örneğin bir yalının önünde şöyle sözler uydururlarmış:

Vekilharç apa çalmaz
Dingala kabak, dingal
Kazevi açar, yarısını çalar,
Dingala kabak, dingala!

Küçük hanımın kalbi atar,
Dingala kabak, dingala!
Evlenmek için kısmet bekler,
Dingala kabak, dingala!

Besteci ve şair Leyla Saz, bu bayramların en gözde yemeğinin "aside" olduğunu söyler. Aside, haşlanmış ve hafifçe ezilmiş pirincin ortasına bir çukur açılıp içine hepsi birlikte pişirilmiş kuşbaşı et, yeşil biber ve bamya yerleştirilerek hazırlanan bir yemektir.

Aziz Nesin de çocukluk yıllarında bu bayrama tanık olmuştur. "Arap kadınlar (zenciler) yılın bir günü, sanırım mayısın ilk günü, bayrama benzer bir tören yapıyorlardı" diyerek anlatıma başlar ve bu törenin şehrin dışında bir yerde yapıldığını belirtir. Nesin'in ailesi de bu bayrama katılmış: "Nereleriydi o gittiğimiz yerler? Böyle geniş çayırılık, ağaçlık, bayırlık biyer. Bidolu, bidolu, bidolu zenci kadınlar... Ortada öbek öbek toplanıp, şaşılmalı sesler çıkararak dönmeye, tepinmeye başladılar. Zıplayıp döndükçe, dönüp tepindikçe kendilerinden geçtiler. Çığlıklar atmaya başladılar. Onların bu coşup kendinden geçme hallerine 'babaları tuttu' denirdi. İnatla direnip ağlayan çocuklar için söylenen 'babası tuttu' deyimini o olaydan çıkmıştır. Sonra 'trans' haline gelip, ağızları köpürerek 'Lu lu lu' sesleri çıkararak, her biri ayrı ayrı biyerlere dağıldılar.

Bir ağaç gölgesinde çayırdaki oturup dolma kaynamış yumurta, irmik helvası yediğimizi anıyorum. Annem diken üstündeydi, başına gelecekleri bilirmiş gibi tedirgindi. Hiç içine sinmemişti. İkide bir, 'Kalksak artık, gitsek eve, geç kaldık,' diyordu. İkinciye doğru zenci kadınlar ellerinde dallar, kökler, otlarla, dingin ve suskun bir halde döndüler kırlardan, tepelerden. Dağlardan getirdikleri bu şeyler çayırdaki yakılıp tütsüler yapıldı. O kökler, dallar, otlar ilaç olarak satın alındı."

Afrika kökenli kadınlar arasından büyücülük yapanlar da çıkardı. Ondokuzuncu yüzyıl sonu İstanbul inanışlarını aktaran Abdülaziz bey, perilerle başa çıkmak için başvurulan ve çoğu zenci olan "karışık kadınlar"dan söz eder. Bakıcılık, büyücülük ve muskacılıkla uğraşan bu tür kadınlar "Sudan ahalisinden olan zencilerden ve Mağrip ve civar ahalesindendi. Bunlar İstanbul'da her yere sokulurlardı. İstedikleri hurafeleri yaymaya o zamanların ilim ve irfan seviyesi de uygundu." Bu kadınların çoğunlukla Karagömrük, Salmatomruk, Eğrikapı, Edirne Kapısı ve Sultanahmet Arastasında oturduklarını söyleyen Abdülaziz Bey, büyücülerin ev ve konaklarda çalışan zencileri de zaman zaman çevrelerine toplayarak bir cemaat gibi hareket ettiklerini, törenler yaptıklarını vurgular.

Dana yoksa tavuk keselim

Çilehane'deki Arap bacıların bayramları, Dana Bayramı'nın yanında biraz şehrili kalıyor. Öte yandan Malik Aksel, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki zencileri anlatan bir yazısında çeşitli yörelere yayılmış bir dana bayramı kültüründen söz eder. "Bu kara Araplar, Rumeli ve Anadolu'da buldukları şehirlerde senenin yaza rastlayan belirli bir gününde kurdelalar, varaklarla süslenmiş bir danayı gezdirirken ellerinde kırık dökük teneke çanaklarla para toplarlardı; yamru yumru ne kadar zenci varsa bu dana çevresinde mahalle mahalle dolaşır, ondan sonra bir mesire yerine giderler. Danayı kurban ettikten sonra yemek yerler, şerbetler içerler, başlarını ve kollarını çiçeklerle süslerler." Aynı yıllarda İstanbul'da ise, dana unutulmuş aynı bayramda tavuk kesilmeye başlanmış.

Bir tür ayin olan bu toplantılara halk arasında Arap Bayramı denirmiş. Zenciler önce kırlardan kırk çeşit ot toplarlardı, bunları bir kazanda kaynatırlardı, sonra da çanakla içermiş. Bu suda uyuşturucu otlar bulunduğu için bir çeşit sarhoşluk da verirmiş. Halk arasında 'Arap suyu' denilen bu suyu yaramaz çocuklara dahi içirirlermiş. Aralarında buna una 'mayanka' adı verilirmiş.

Afrikalılar Dayanışma Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin başkanı Mustafa Olpak, Dana Bayramı'nın bugün hala Togo, Senegal, Eritre, Güney Sudan ve Kenya'nın iç kesimlerinde mayısın ilk cumartesi günü kutlanan bir bayram olduğunu söylüyor. Şamanizm özellikleri gibi dini ritüeller de taşıyan bu bayramda, Godya yani lider, trans içerisinde Tanrı ile konuşarak halkı için sağlık ve af diliyor. Bayramda danslar ediliyor, ateşin üstünde yürünüyor. Halk, bu etkinliği yapmadıkları yıl, yaşadıkları çevreye ölümcül bir hastalığın geleceğine inanıyor.

KAYNAKÇA

Reşat Nuri Güntekin, *Miskinler Tekkesi, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1963 (3.B.)*/ Halit Ziya Uşaklıgil, *İzmir Hikâyeleri, İstanbul 1950*/ Pertev Naili Boratav, *Folklor ve Edebiyat 1, Adam Yayınları, İstanbul 1982*/ Rauf Beyru, *19. Yüzyılda İzmir'de Yaşam, İstanbul 2000*/ Günver Güneş, "İzmir'de zenciler ve zenci folkloru," *Toplumsal Tarih, Şubat 1999*/ Hıfzı Topuz, *Kara Afrika, İstanbul 1971*/ Semih Mümtaz S., *Tarihimizde Hayal Olmuş Hakikatler, İstanbul 1948*/ Aziz Nesin, *Aziz Nesin'in Anıları-1, Nesin Yayınevi, İstanbul 2015*/ Abdülaziz Bey, *Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Cilt, İstanbul 1995*/ Malik Aksel, *Sanat ve Folklor, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1971*/ Münir Süleyman Çapanoğlu, "Eski devirlerde) Kabakçı zenciler," *Hafta, 12 Haziran 1953*

Yok böyle bir arşiv

Süha Tarman günün büyük bir bölümünü adeta arşiv ve kütüphaneye çevirdiği bu evde geçiriyor. Kitap okuyor, arşivini düzenliyor, gazeteleri okuyup kestiği kupür varsa onları düzenliyor.

Yazı ve fotoğraflar Nalan İMRE KOLAĞASI

“İnsanı yükselten iki güçlü destek vardır: Korku ve merak.” Bu özlü söz Fransa İmparatoru Napoleon Bonaparte’a ait. 1937 İzmir doğumlu Elektrik Mühendisi Süha Tarman’ı yükselten neden de ‘merak’ı. Bu güçlü duygu onu inanılmaz bir bilgi ve arşiv sahibi yapmış. Aslında Süha Bey’i geçen sayımızda ‘Eski Elektrik Fabrikası Müze Olsun’ başlıklı röportajımızdan hatırlayacaksınız. Elektrik Mühendisi Süha Tarman’la Havagazı Fabrikası’nın yanında bulunan; yıllardır yok olmaya terk edilen, tarihi Elektrik Fabrikası’yla ilgili düşüncelerini ve burası için düşündüğü projeyi konuşmak için buluşmuştuk. Karşıyaka Yalı’da, kayınpede-

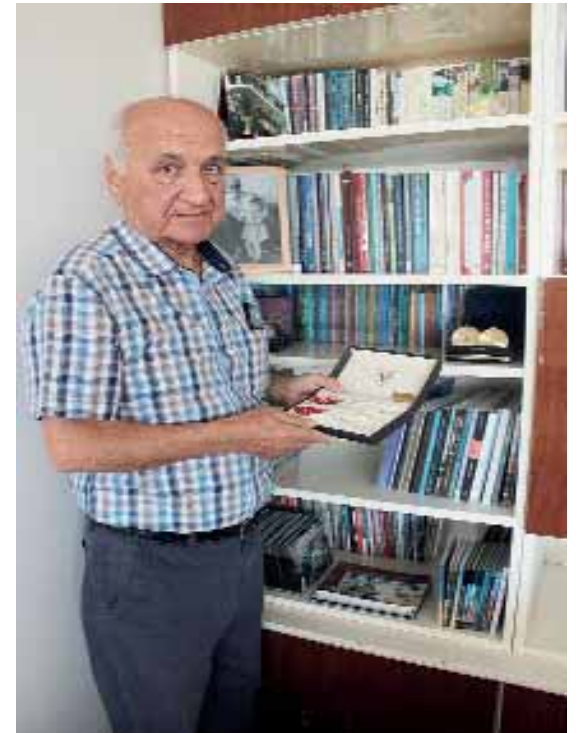
rinden kalma denize nazır evinde ağırladı beni. Manzara harika, Körfez ayaklar altında... Kayınpeder ve kayınpeder vefat ettikten sonra evi olduğu gibi muhafaza etmişler. Şimdi torunların doğum günlerinde, manzaraya karşı misafir ağırlamak istediklerinde ve özel günlerde bu evi kullanıyorlar. Ama en çok da bu ev Süha Tarman’ın mabedi. Emekli olunca günün çoğunu bu evde geçirir olmuş. Günlük gazetelerini burada okuyor ve gerekli gördüğü kupürleri keserek arşivliyor. Röportajdan önce merakımı gidermek üzere evi gezdirdi; müthiş arşivini gösterdi. Özellikle kütüphane düzeyindeki düzenli arşivciliğine hayran kaldım.

Flateli tutkusu

‘Meraklı olduğunda, yapacak bir sürü ilginç şey bulursun’ demiş Walt Disney film şirketinin kurucusu ünlü film yapımcısı Walt Disney. Süha Tarman’ın bir diğer merakı da 1950 yılında bilinçsizce başlayan pul koleksiyonerliği. Sonradan Flateli Derneği’ne üye olarak profesyonelce yapmaya başlamış. Hatta o yıllara ait anısını şöyle paylaştı:

“İzmir Fuar’ı açıldığı ilk gün soluğu fuarda alırdım. PTT şubelerinden ilk gün damgalı pullu zarflardan alabilmek için sabah erkenden giderdim. O damgalı zarfları almak büyük süksedi, çok önemliydi. Hatta 1961 yılında yine ilk gün damgalı puldan edinmek ve duruşmaları izlemek için Yassıada’ya bile gittim.”*

O yıllardan bu zamana kadar biriktirdiği nadide pul koleksiyonunu, yüzlerce kitap ve ansiklopedi, şimdiki Konak Belediyesi’nin Basmane’de bulunan eski hizmet binasının o zaman ki ESHOT Binası’nın temel atma fotoğrafları (elektrik mühendisi olarak meslek hayatına kendisi de ESHOT’un bu binasında işe başlar), daha sonra kuruluş aşamasında da yer aldığı (1966) Coca-Cola Fabrikası’nın açılışında çekilen fotoğraflar, yıllardır biriktirdiği Coca-Cola şişeler, eski plakçılarda bile bulamayacağımız 45’lik plaklar, ilk aldığı saat ve köstekli saat koleksiyonu, eşiyile nikahlarında imza attıkları kalem, galenli radyosu, hayatı boyunca ilgisini çeken haberlerin kupürleri, hatta tanıdıklarının gazetelerde çıkan vefat ilanları, dergilerin, gazetelerin özel sayıları (yayın hayatına 1948 yılında başlayan Hürriyet gazetesinin ilk sayısı bunlardan biri), İzmir’e dair fotoğraflar ve daha neler neler... Saymakla bitmez. O nedenle bu ev adeta onun

Eski ESHOT şimdiki Konak Belediyesi eski hizmet binası temel atma töreni (1962)

birakıyor. Sormadan edemedim:

“Sizden sonra bu değerli arşiv, kitaplar ne olacak? Çocuklarınız ve torunlarınız sahip çıkabilecek mi bu değerlere?”

O da bunun farkında ve önlemini çoktan almış, çok değerli İzmir'e ait fotoğrafları ve bazı kitaplarını Ahmet Piriştina Kent Arşivi Müzesi APIKAM'a bağışlamış, kalanları miras olarak yine APIKAM'a bırakacağını söylüyor. Eğer İzmir veya herhangi bir konuyla ilgili bir araştırma yapacaksam bundan sonra Süha Tarman'a danışacağım. Onun geniş arşivine ve kütüphanesine güveniyorum.

mabedi sayılır. Hayatımda gördüğüm en meraklı ve de en düzenli kişi. Arşivleme tutkusu ise kütüphaneci titizliğinde.

Her şey konusuna

göre dosyalanıyor, dolaplardaki yerini alıyor. Bu da yetmiyor; dosyaladığı bilgilerin fotoğraflarını çekip dijital ortamda da kayıt altına alıyor. Tam bir düzen hakim. Günün büyük bir bölümünü adeta arşiv ve kütüphaneye çevirdiği bu evde geçiriyor. Kitap okuyor, arşivini düzenliyor, gazeteleri okuyup kestiği kupür varsa onları düzenliyor. Özellikle İzmir'e dair yazarların kitaplarını dikkatlice okuyup, varsa yanlış bilgilerin altlarını çiziyor ve benzer konuda yazanlarla karşılaştırıyor. Öyle enteresan bilgiler veriyor ki; aynı konuda farklı bilgiler aktaranlar olduğu gibi yanlış bilgiyi birbirini kaynak göstererek yanlış devam ettiren yazarları dahi tespit etmiş. “Günün birinde bu yazarlarla bir araya gelmek ve yaptıkları yanlışları onlarla paylaşmak istiyorum. Tarihi yanlış bilgilerle kirletiyorlar. Kitap yazıyorlar ama tam olarak araştırmıyorlar” diye

de eleştiride bulunuyor. Çok dikkatli ve hafızası da bir o kadar kuvvetli.

İngiliz yazar ve sözlük bilimci Samuel Johnson da “Merak, yüce ve cömert beyinlerde, ilk ve son tutkudur” demiş. Süha Bey de bitmeyen merakı sayesinde gününü böyle değerlendiriyor. Özel ilgilerine olduğu kadar bilgiye olan merakı da insanı kendisine hayran

DİPNOT: Yassıada Yargılamaları'na 14 Ekim 1960'ta başlandı. Aralarında eski Cumhurbaşkanı Adnan Menderes'in, Başbakan, Meclis Başkanı ve Bakanların da bulunduğu 395 muhtelif hapis cezaları verilmişti. Adnan Menderes, Fatih Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan idam edilmişti.

Frenk sosyetesini

Aileleri hep uzaklardan geldiler. Kimi Venedik'ten, kimi İngiltere'den, kimi Marsilya'dan, kimi Cannes'dan. Buralarda iş sahibi oldular ve yaşadılar. Biz, onlara "Levanten" adını verdik. Kendilerine has kültürlerini İzmir'in geleneksel kültürüyle harmanlamakta hiç de zorlanmadılar ve kocaman bir yaşam biçimi oluşturdular. İzmir'in o doyumsuz doğasında mutlu, müreffeh ve huzur içinde yaşadılar.

Şıklıkta sınır tanımayan Fransız hanımlar

■ Tayfur GÖÇMENOĞLU

Yaşamının önemli bir bölümünü İzmir'de geçiren yarı Fransız Allesandro Pannutti, bir röportajında şöyle anlatıyor: "Kendimi eski İzmir'de addediyorum. Fransız Profesör Gaston Descamps, İngiliz Konsolos Paul Rycaut, Belçikalı Sanayici Charles Verbeke, İtalyan Tüccar Giorgio Corsini ve Avusturyalı İtfaiye Müdürü Paul Greskovich yüzlerce kez gözlerimin önünden geçiyor. Bu hayallere daldığım kısa süre içinde İzmir'de bir Rum kimliğine bürünüyorum. Pun-

ta'nın arka sokaklarındaki iki katlı evimden çıkıp dar sokaklardan Kordon'a ulaşıyorum. Kordon, her zamanki gibi kalabalık. Yol boyunca herkesi 'Bonsoir, buono sena, kalispera, iki akşamlar' diyerek selamlıyorum. Bir randevum nedeniyle beş dakika içinde Cafe Kremer'de bulunmam gerektiğinden yanımdan geçen atlı tramvaya biniyorum. Tramvay, İzmir Tiyatrosu, Alhambra Birahanesi, Sporting Club, Cafe de Paris, Avcılar Kulübü'nün önünden geçtikten sonra Cafe Kremer'in

önünde duruyor. Telaşlı bir şekilde tramvaydan iniyorum. Avusturyalı garson Cafe Kremer'in kapısında beni güler yüzlü karşılıyor. İtalyan misafirimle birlikte garsonun porselen bardakta sunduğu 'Procop' birasını yudumluyoruz. İzmir'in o muhteşem gün batımını kaçırmamak için burada fazla kalmıyoruz. Akşam yemeğini yiyeceğimiz Sporting Club'un yolunu tutuyoruz. Güneş Karşıyaka'nın arkasından batarken ortalığı kıpkızıl bir renk kaplıyor. Bir taraftan bu muhteşem

Geçen yüzyılın başındaki bir İzmir haritasında Frenk Mahallesi görünüyor.

Sporting Club

Karaburun yolunda bir otomobil

manzarayı seyrederken bir taraftan da yemeğimizi yiyip şarabımızı yudumluyoruz. Yemekten sonra Bella Vesta'daki Nea Skene Tiyatrosu'nda güzel bir İtalyan operası izliyoruz..."

O sosyete ki...

Pannutti'nin anlattıkları elbette geçen yüzyılın başlarına ait. Punta dediği yer Alsancak'ın şimdiki Gündoğdu bölgesi. Ama bu bölgede denize kıyısı olan bir bölge var ki, adı Frenk mahallesi. Hemen arka tarafında Rum Mahallesi yer alıyor.

Tanzimat sonrası işleri yerinde olan Levantenler İzmir'in o eşsiz doğası içinde keyifle, fütursuz, mutlu ve huzurlu bir yaşam sürdürdüler yıllarca.

Özellikle Fransız ailelerin yoğun olarak yaşadığı bu bölgede başta Guiffroy, Giraud olmak üzere Baudouin, Van, Lenner, Heemstra, Bari, Arnaud gibi seçkin aileler, lüksün ve konforun adeta tavan yaptığı bir İzmir yarattılar.

Çoğu gemiciydiler. Pek çoğu da incir, üzüm, pamuk ve tütün ihracatı yaptıkları için kazançları çok iyiydi. Kış aylarında genelde Kordon boyundaki lüks evlerinde yaşar, yaz aylarında da Bournabat dedikleri Bornova'da, Cordelio dedikleri Karşıyaka ve Boudja dedikleri Buca'daki malikanelerinde keyif sürerlerdi.

Ancak Kordon, yine de yaz gecelerinin vazgeçilmeziydi. Lüks ve sonraları gaz lambalarının aydınlatığı Kordon'daki bu ışıklar, durgun havalarda denizde yakamozlara dönüşür, kulüplerden yükselen Foxtrot,

Bir doğa gezisine bile taşınan şıklık

Rumba, Vals parçaları müthiş bir duygu zenginliği yaratırdı.

Şıklık yarışması...

Frenk kadınlarının şıklığı, İzmir'de hep konuşulurdu. Onlar genelde kıyafetlerini Viyana, Paris ve Roma'dan getirtilerlerdi.

Erkekler de şıklık yarışında geri kalmazlardı. Erkeklerin vazgeçilmezi, Viyana'da yaşayan ünlü modacı Einstein idi. Einstein bir siparişe ancak iki ay sonra cevap verebilir ve bazen de oradan çok kıymetli kumaşlar gönderirdi.

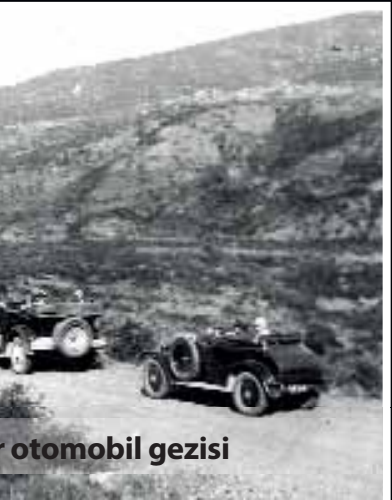
Ancak bu kumaşların bir kısmı saman aroması yaydığı için bu kumaştan elbise diktirip atlı taramvaya binmeye kalkanlar heyecan ve korkuya neden olurlardı. Çünkü kokuyu alan ve atlı tramvayı çeken at bir anda o tarafa yönelir, aracı raydan çıkartarak sıkıntılı anlar yaşatırdı.

Pannutti'nin anlattığı gibi İzmir'de yaşayan Frenkler, özellikle şimdiki İzmir Palas'ın yanından Fuar'ın

Lozan kapısına kadar sağlıklı sollu yoğunlaşan kafe, birahane, restoran gibi mekanlarda yakılır ve geç saatlere kadar burada eğlenirlerdi. İzmir Palas'ın bulunduğu yerde

Zarif bir davetiye

otomobil gezisi

Keyifli bir pazar pikniği

Tenis sonrası istirahat

Asla ihmal edilmeyen kır gezisi

Tenis kortunda

Külüplere bu arabalarla gidilirdi

Kilizman'da deniz banyosu

İzmir'in en eski sinemasının da yer aldığı Cafe de Paris gibi önemli bir eğlence merkezi vardı. Yolun hemen karşısında Kordon'a bakan bina ise Guiffroy ailesinin yöneticiliğini yaptığı Sporting Club idi ve burada da zengin menü sunan bir restoran vardı.

Hanımlar ve beyler lüks konutlarında yine lüks atlı arabalarla alınırdı, bu kısa mesafelerde sahip oldukları halde otomobillerini kullanmazlardı.

İzmir'in en güzel kadınları...

O yıllarda Jeanne Arnaud, Marie Anraud, Claire Baudoin, Magda Baudoin, Madam Stephanie, sonraki yıllarda Janet Missir, Madam Lary Mikalef, Madam Sponza, Madam Cirsini, Madam Ruls, Madam Riri Filipucci, Madam Antuanet Missir, Madam Icard, Madam Aliberti güzellikleriyle ve şıklıklarıyla ünlendiler. Giydikleri pahalı elbiseler, sürdükleri enfes parfümler insanların dilinden düşmezdi.

Sporting Club'da düzenlenen balolar, düğünler, nişan törenleri ve vaftiz kutlamaları sonraki bir yılın da konusunu oluştururdu.

Hafta sonları Çeşme ya da Kilizman'a gidip denize girmek, otomobillerle Nif Dağı'na ya da Karaburun yöresine gidip piknik yapmak da moda idi.

Fransızlar, çevreye uyum sağlamak

Frenkler büyük aileleri hep sevdiler

için özellikle Rumca öğrenmeye özen gösterirlerdi. Bornova ve Buca'da malikaneleri olanların birkaç kelime Türkçe öğrenmeleri

Frenkler büyük aileleri hep sevdiler

Akşam çayı

Yaz gezisi ayrı bir zevkti

yeterli sayılırdı. Çünkü onlar başkalarının kendi dillerini öğrenmelerini daha pratik sayarak farklı bir duruş sergilemeyi yeğlediler.

Kreamer'de ve Pathe Tiyatrosu'nda sunulan gösteriler bir moda şölenine dönüşür, şıklık yarışı sınır tanımazdı. Pathe Tiyatrosu'nda ve Cafe de Paris'teki cep sinemasında gösterilen sessiz filmlerin genelde şarkı ağırlıklı olması gözden kaçmazdı.

Frenk sosyetesini elbette bu renkli yaşamıyla İzmir'in sosyal görünümüne bir zenginlik katıyordu ama onların yaşamlarını daha da zenginleştirecek yatırımlara yönelmeleri de İzmir için farklı bir kazançtı. Zaman zaman eşkiya korkusuyla Levantenler evlerini satarak kirada oturmayı tercih etseler de en güvenli bölge olarak bilinen Birinci Kordon boydan boya onlara aitti.

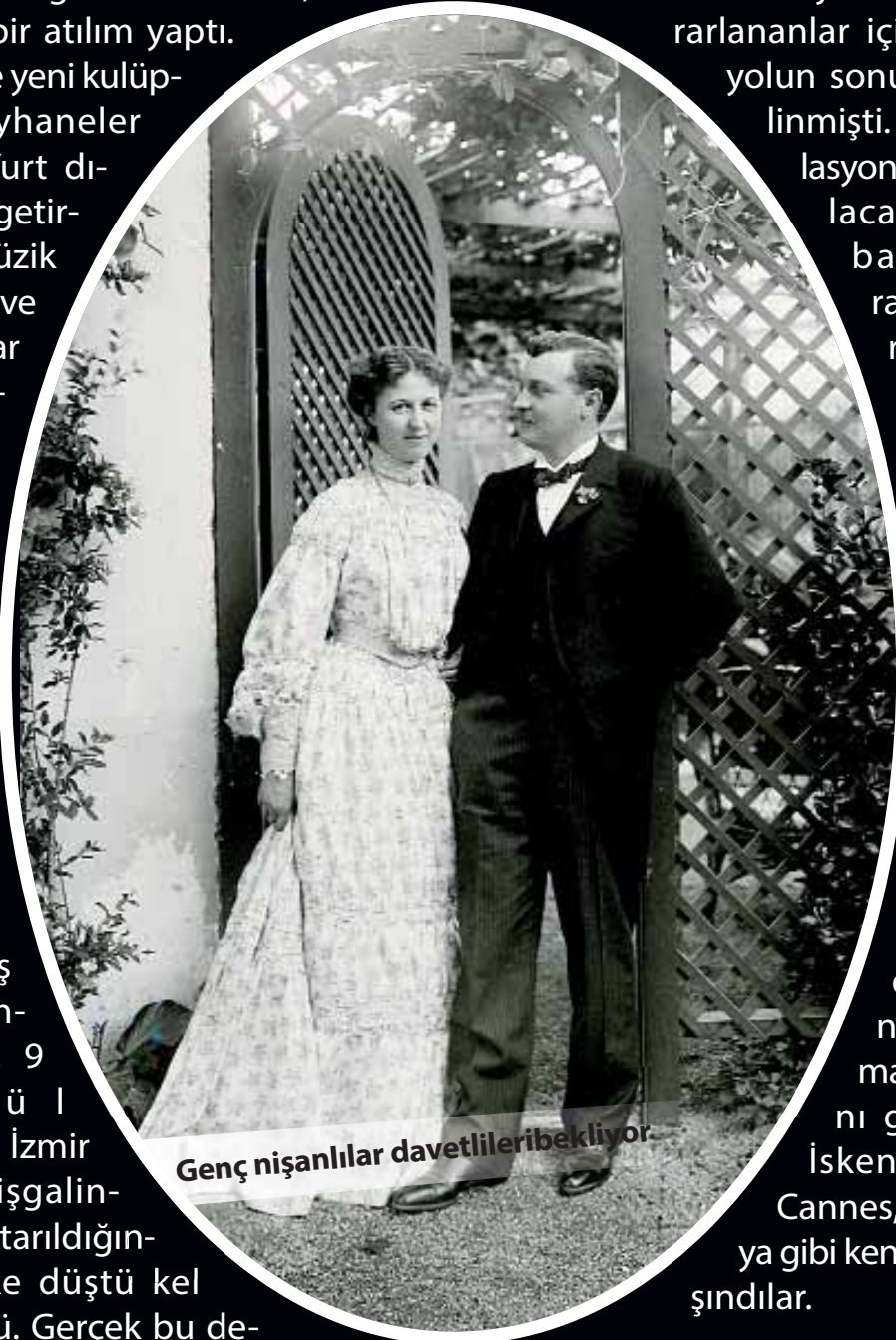
Sonra ne oldu?

İşgal yılları İzmir abartılı bir zenginlik hummasına kapılmış gibiydi. Kalıcı olacaklarını sanan Rumlar, kapitülasyonların geleceği konusunda diken üzerinde olan levantenleri cesaretlendirdiklerinden;

özellikle eğlence sektörü, kentte bir atılım yaptı. Peş peşe yeni kulüpler, meyhaneler açıldı. Yurt dışından getirilen müzik grupları ve sanatçılar konserler vererek geceleri daha da renklendirdiler.

Ancak bu sanal ve içi boş bir zenginlikti. 9 Eylül 1922'de İzmir Yunan işgalinden kurtarıldığında takke düştü kel göründü. Gerçek bu değildi. Kapitülasyonların

sınırsız avantajlarından yararlananlar için artık yolun sonuna gelinmişti. Kapitülasyonlara fazlaca bel bağlayarak işkuranların bir kısmı yurt dışına gitmeyi tercih etti. Bir kısmı da umduklarını bulamadıklarını gördükleri İskenderiye, Cannes, Marsilya gibi kentlere taşındılar.

Genç nişanlılar davetlileribekliyor.

Onların gidişi bir anlamda renkli İzmir gecelerinin de sonu demekti. Cumhuriyet'e kadar bu böyle devam etti. Sonraki yıllarda özellikle Vali Kazım Dirik'in dirayetiyle ve sonraki yıllarda Belediye Reisi Dr. Behçet Uz'un ileri görüşüyle İzmir eski kimliğine yeniden kavuştu ve o renkli ışıklar yeniden parlamaya başladı.

Kulüp fotoğrafçısının özel armalı fotoğraf muhafazası

Şık bir başka davetiye

**O bir, tepeden
tırnağa Göztepeli...**

**Türk futbolunun
zafer armadası**

"Bombacı Halil'i"

17 yaşında formasını kuşandığı sarı-kırmızılı takım, sevdasıdır Halil Kiraz'ın. 49 yıllık Atletico Madrid zaferinin kahramanıdır da Halil Kiraz.

■ **Atilla KÖPRÜLÜOĞLU**

Halil Kiraz'ın adını Türkiye'ye duyuran maçtır 3-0'lık Atletico Madrid maçı...

Bu skorla; ilk kez bir Türk takımı İspanyol devini geçmiştir.

Göztepe'dir o armada!

49 yıllık zaferi; Kapalı'nın ortasında izleyen tarihliydim ben de.

Sıkı sıkı koluna yapıştığım Altınordu gönüldaşı babam Cevat ve rahmetli Halil Şarman amcamla... O günlerde kent "Göz Göz Göztepe"ydi..

Sadece İzmir mi? Ege'nin dört bir yanından kopup gelenlerin yüreği Göztepe için çarpıyordu. 'Ali, Halil, Çağlayan, Hüseyin, B.Mehmet, Nevzat, Ertan, Ali İhsan, Fevzi, Gürsel ve

Ceyhan'dan oluşmuştu Göztepe on biri.

Anımsadığım kadarıyla; beyaz renkli göğsünde ay-yıldız formalıydı Göz Göz. Atletico; kalın kırmızı-beyaz çubuklu kuşanmıştı.

Maçın başlarındaki Fevzi Zemzem düşürüldü, penaltı oldu.

Hep Gürsel Kaptan atardı. Ne olduysa Halil geçti beyaz noktanın başına.

Futbol yaşamının ilk penaltısıydı...

Alsancak Stadi tıklım tıklım. Bir o kadar da dışarıda...

Ülkenin futbol sevdalıları da radyo başında.

Geldi Halil Kiraz, öyle bir vurdu ki top kaleci San Roman'ın başının üstünden geçip filelerle buluştu. (Kendisi de anılarında

meşin yuvarlağın ağırları parçaladığını anlatır hep) ...

Önce kimse anlamadı. Tribünlerde sessizlik.

Hakem santraya koşunca Alsancak adeta yıkıldı.

Bir kafa golü de Koca Kaptan Gürsel'den geldi

(Mekanın gönüllüdür Gürsel Abi), 2-0 oldu.

İspanya'da ilk maçta da skor buydu. Uzatmaya gidecekti maç. Son dakikalar...

"Papi" lakaplı K. Mehmet sakatlanmıştı, kadroda yoktu.

Bombacı Halil onun yerinde oynuyordu; sağbektiki...

Maç bitti bitiyordu. Uzatma olacak gibi. Sağda, açık tribünün oradan bir top kaptı Bombacı.

Luis Aragones (İspanya teknik direktörlüğünden sonra Fenerbahçe'ye gelen) çıktı karşısına.

Eksiltti onu. Yaradana sığınıp vurdu topa. Doksandan kaleye girdi.

Yugoslav hakem de düdüğü çaldı maç bitirdi. İlk defa bir Türk takımına elenen İspanyollar boğalar gibi hakeme saldırdı. **Hakem Josip Strmecki'yi** polis-

ler kurtardı. Alsancak bayram yeriydi; ülke tur sevincini yaşıyordu... Maçın sonunu; "mikrofon ustası" Halit Kıvanç şöyle naklediyordu radyodan: "Türkiye'de futbolun doğduğu şehir olan İzmir'de, futbolda iddialı bir ülkenin temsilcilerini alaşağı ettik. Göztepe'nin Atletico Madrid Zaferi, kuşaktan kuşağa efsane gibi anlatılacak artık!" İspanyolların yıkılışını görenler onu bilir onu söyler;

"Göztepe ve Milli Takımın unutulmaz isimlerinden Halil Kiraz'a yüzlerce maçta attığı goller unutulsa bile bir tek bu maç ile bombacı ünvanı ana-sının ak sütü gibi helal edilmiştir!"

"Bombacı" Halil Kiraz... O bir "tepeden tırnağa" Göztepelisi...

Göztepe semti doğumlu, 17'sinde Göztepe'de meşin yuvarlakla tanışmıştır.

1 Numaradan 11 numaraya kadar bütün mevkilerin formasını giymiştir.

Dinyakos'a şöyle anlatır forma kuşandığı bir Fenerbahçe maçını: "Ben on yedi yaşındayken İstanbul Mithatpaşa'da Fener maçına çıktım. Kalemizi şaşırdım. Karşımda Lefter'ler, Can'lar, Basri'ler var... Hayran olduğum oyuncularla karşı karşıya oynuyorum. O kadar heyecanlıydım ki, bir ara daldım onları seyrediyorum. Gürsel Ağabey, 'Halil, Halil, oğlum sen maçıtasın!' diye seslendi.

Göztepe'den Ay-Yıldız'a seçilmiş, Göztepe'de her mevkide forma kuşanmış, futbolu Göztepe'de bırakmış, sevdası

olmuş 1925 Armalı'da -teknik adamlık dahil- her kademedeki görev almış, gazetelerde futbol yorumcusu olarak da "kıymetlisi ni" yazmış. Takım arkadaşı Ceyhan Yazar şöyle anlatır "Bombacı"yı; "Toplara mesafe tanımaksızın yaptığı sert ve mükemmel vuruşlar nedeniyle 'Bombacı' diyorduk. Taraftar da benimsemişti bu lakabı. 14 yıl aralıksız giydiği formasıyla 82 golü vardır. Neredeyse tamamı; uzaktan attığı gollerdir. O tutulmaz vuruşlarını, Atletico Madrid maçında ölümsüzleştirmiştir bence."

Okan Yüksel yıllarca statlarda antrenmanlarda yakından izlediği Eski-

Futbola gönül dolusu sevgiyle bağlıdır Bombacı..Dostlarına da... Onlarla galibiyetlerini, gollerini, zaferlerini, acı-tatlı olayları, futbolun tükenmez coşkusunu paylaşır.

Sporun/spor yapmanın -her şeyden önce- barışı, kardeşliği; "bir aşk güzelliğiyle" getirdiğine inanır. Meslek ustam

meyen tanışi Halil Kiraz'ı anlatmasını istediğimde, "Onu; ancak bir Nazım Baba şiiriyle tanımlarım" demiştir ...

Ve sesine de her dem çok yakışan şu dizeleri dillendirmiştir:

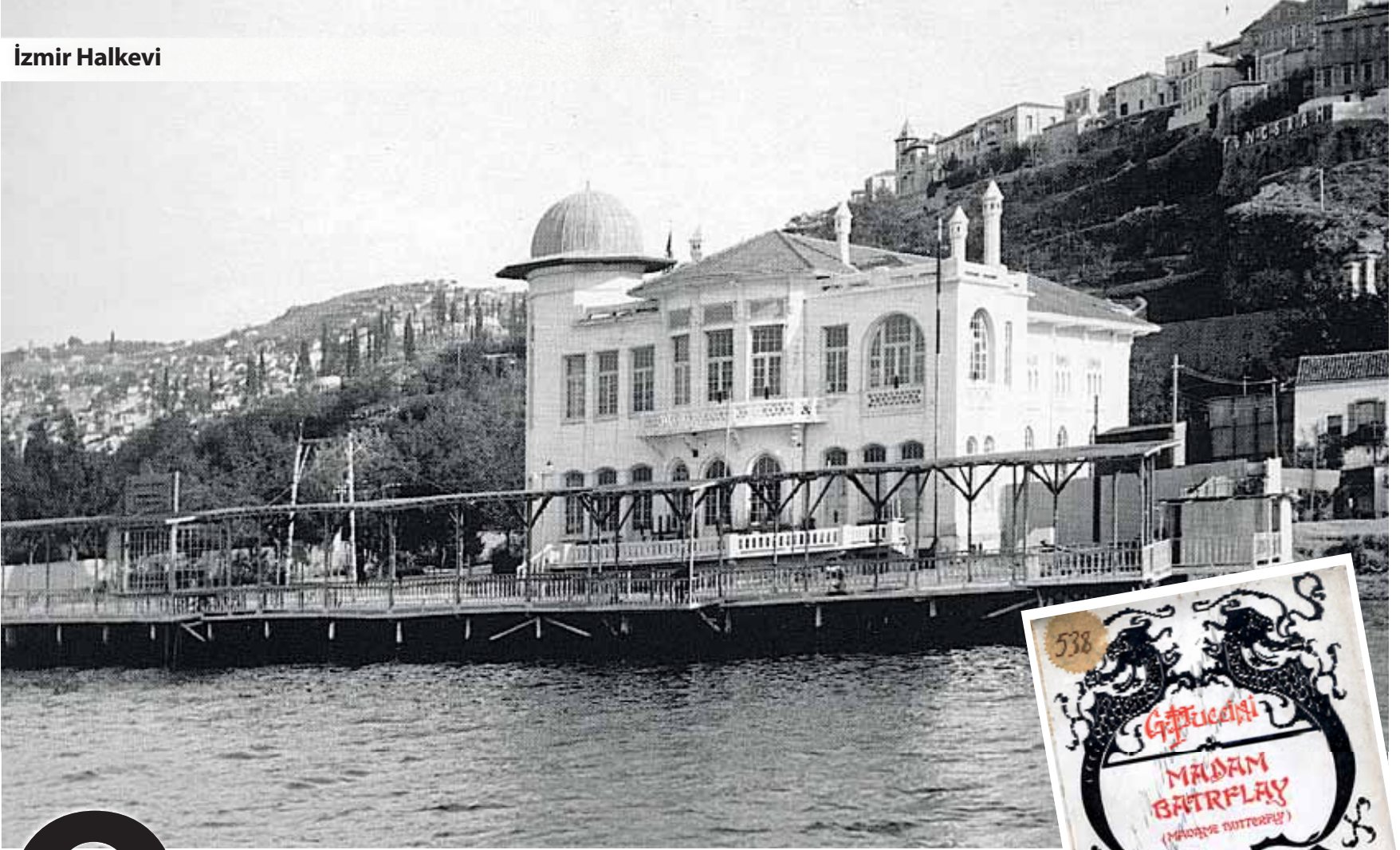
"Seviyorum seni ekmeği tuza banıp yer gibi/ geceleyn ateşler içinde uyanarak/

ağzımı suya dayayıp musluğa su içer gibi/ ağır posta paketini, neyin nesi belirsiz/

telaşlı, sevinçli, kuşukulu açar gibi/ seviyorum seni, denizi uçakla ilk defa geçer gibi/ seviyorum seni yaşıyoruz çok şükür der gibi." Eklemiştir de;

"Bombacı için, Futbol ve Göztepe bu dizeler örneği -bin yıl yaşasa da- aşkımdır benim diyeceğidir!..." ■

İzmir Halkevi

Opera ve bale sanatlarının İzmir serüveni

11 Mayıs 1931'de verilen bir dinleti oldukça önemlidir. Piyanist Şerafettin Bey yönetimindeki 30 kişilik orkestranın dinletisi İzmir'de Cumhuriyet döneminin ilk senfonik etkinliğidir. 10 Haziran 1931 tarihinde ise Milli Kütüphane Sineması'ndaki konser İzmir opera tarihi açısından çok önemlidir.

Yaşar ÜRÜK

İzmir ve çevresinde müzik geçmişine özellikle opera sanatı açısından baktığımızda; Kanuni döneminde, 1543 yılında Fransa Kralı I. François'in gönderdiği saray orkestrası vesilesiyle batı müziği ile resmi temaların başlaması, batı notasyonu ile yazdığı "Mecmua-i Saz-ü Söz" adlı eseriyle

tanıdığımız Ali Ufkî lâkaplı Polonya asıllı Albert Bobowski (1610-1675) sayesinde Osmanlı'da ilk kez eserlerin nota kayıtlarının düzenlenmesi, Lale Devri'nin (1711-1730) çok renkli hareketliliği içinde Beyoğlu Kulekapı Mevlevihânesi Şeyhi Nâyî Osman Dede (1652-1730) ile Moldavya Prensi Dimitri

Kantemir'in (1673-1723) transkripsiyon ve nazariyat hakkındaki ayrı ayrı çalışmaları ve adları verilen notasyon sistemlerini geliştirmeleri, XVIII. yüzyıl bitmek üzere iken Galata Mevlevihanesi'nde bir Mevlevi ayininde ilk kez piyano kullanılması, bir İtalyan kumpanyası tarafından Topkapı Sarayı'nda, Sultan

III. Selim'in huzurunda ülkemizdeki ilk opera temsilinin 1797 yılı Mayıs ayında verilmesi ve 1826 yılında ülkemizdeki müzikte ilk yenileşme hareketlerinin Sultan II. Mahmut (1784-1839) ile başlaması ve ilk batı müziği öğretiminin kaldırılan Mehterhane yerine kurulan Mızıkai-Humayun'da uygulanması, 1828 yılı Eylül ayında İstanbul'a gelen Giuseppe Donizetti'nin saraya batı müziği ilkelerinin yanı sıra opera, operet ve bale örneklerini getirerek bu türlerin ülkemizde benimsenmesinin öncülüğünü yapması, ilk saray konservatuarı varsayılan Mızıkai-Humayun ve Saray Harem Orkestrası'nın 1831 yılında kurulması gibi ve benzeri gelişmeler hiç kuşku yok ki İzmir'deki müzik hayatına da dolaylı da olsa önemli etki yapar. Bu arada bir olaydan da söz etmek gerekir; Girit seferinde İzmir'i donanma üssü olarak kullanan Sadrazam Köprülü Fazıl Ahmet Paşa (1635-1676) bir düğün için Venedik'ten tam kuruluşlu bir opera topluluğu getirtmek ister, ancak zaman azlığından bu düşüncesini gerçekleştiremez.

Tanzimat ile birlikte, batı ile her alanda ilişkilerimiz artınca Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden gelen opera kumpanyaları, İstanbul ve İzmir'de verdikleri temsillerle operayı Türk halkına tanıtır. Bu arada doğal olarak bu yeni pazar için alanlar yaratılmaya başlanır. İşte bu nedenle opera temsilleri verilmeye uygun yapıların ve salonların, bu arada yeni tiyatro binalarının yapılması bu döneme

rastlar. 1850'li yıllardan itibaren İstanbul gibi İzmir'de de, sahnesinde opera da oynanabilen yapılar görülür. Sözgelimi 1861 yılı Kasım ayında açılan Commerano Tiyatrosu buna önemli bir örnektir. Ne yazık ki bu bina hayli kısa bir zaman sonra, 1864 yılında geçirdiği bir yangınla tarihe karışır.

II. Abdülhamid'in tahta çıkışından kısa zaman sonra özellikle politika ve sanat alanında sivrilmiş çok kişiyi İstanbul'dan sürgün etmeye başlaması, İmpara-torluğun çeşitli kentleri arasında İzmir'e de yarar ve müzik yaşamı daha da renklenir. Bu döneme genel olarak bakıldığında XIX. yüzyılın son çeyreği ile Balkan Savaşı sonuna kadar olan yaklaşık otuz beş yıllık dönemde İzmir'in çok parlak bir müzik hayatına sahip olduğu söylenebilir. İzmir'in çok uluslu bir nüfus karışımına sahip olması müthiş bir müzikal zenginliğe neden olur. Özellikle etnik müzikteki bu zenginliğe, ekonomik dinamizmi oluşturan sermaye sahiplerinin müzik yapılan mekanlara ve konu ile ilgili altyapıya yaptıkları yatırım sonucu gerek deniz, gerekse art alan zenginliği nedeniyle de oldukça gelişmiş kara ulaşımıyla, önemli ticari ve ekonomik merkez olan İzmir; bu nedenle Doğu Akdeniz'in en özel şehri durumuna gelir. Öyle ki yolu İzmir'den geçmiş şarkı, şarkıcı ya da çalgıcıların hemen tümü iz ve eser bırakır. Ne yazık ki günümüzde bu alandaki geçmişe -deyim yerindeyse- adeta ölü toprağı serpilmıştır. Doğu Akdeniz ve

Anadolu'nun renklerini taşıyan tüm müzik türlerinin, farklı dinlerdeki halkların yollarının kesiştiği yer ve ticaret merkezi olan İzmir'de yaygınlaşması ve çeşitli müzik türlerinin bir araya gelmesi sonucunda "Smirneika" olarak da bilinen "İzmir Şarkısı" üslubu yaratılır. Bu arada İzmirli Minörü ile İzmir gazelleri de oldukça ünlüdür. İzmir gazeli İzmirli ve Ege kıyılarındaki Yunanlıların da ruhunda doğar ve Rembetik müziğin yaygınlaşmasında önemli rol oynar.

İzmir'in dönemle ilgili müzik hayatına baktığımızda XIX. Yüzyıl son çeyreğindeki yapının XX. Yüzyıl başında da var olduğu görülür. Doğal zenginliği ile Dünya'ya açılan bir liman şehri olan İzmir'de ticaretin gelişmiş olması müzik hayatını da oldukça etkiler. 1894 yılında ünlü Sporting Kulüp açılır. Bu salonda bir yıl geçmeden Dikran Çuhacıyan'ın "Olympia" operası temsil edilecektir. Öte yandan İzmir Rıhtımı'nın bu alandaki en önemli yapısı olan ve Paris Opera binası örnek alınarak inşa edilmiş İzmir Tiyatrosu, çeşitli dinletiler ile opera ve operet gösterilerine sahne olmaktadır. Bu arada 1900 yılında İzmirli Levantenler tarafından "İzmir Filarmonisi Derneği" kurulur.

İzmir'de, II. Meşrutiyet'in ilanından Yunan işgaline dek geçen on bir yıllık dönemde daha da canlı bir müzik yaşamı görülür. İzmir Tiyatrosu'na konuk olan Viyana'nın ünlü operet gruplarından biri de güçlü bir orkestra eşliği ile günün dağarından örnek-

Tayyare Sineması

Sporting Kulüp

ler sunar, özellikle grubun başında bulunan Cordy Millowitsch hayli alkış toplar.

İstanbul gibi İzmir'de de verilen opera temsilleri bu dönemde de sürer, ancak Tanzimat dönemindeki hızı azalmıştır ve daha çok yerli operetlere ağırlık verilir. Bu arada opera yazma denemeleri de yapılmaktadır. Dönemin ilgi çeken eserleri arasında Lübnanlı besteci Vadya Sabra'nın Halide Edip'in (Adivar) librettosuyla bestelediği "Kenan Çobanları", Mehmet Baha Bey'in "Nesteren" operası ve Celal Esat'ın (Arseven) Vittorio Redaglia tarafından operet olarak bestelediği ve 1918 yılında Viyana'da sahnelenen "Şaban" adlı eseri, 1920 yılında Şehabettin Süleyman ile Hulki Amil'in (Keymen) ortak librettolarından Nurullah Şevket'in (Taşkiran) bestelediği "İhtiyar" adlı operası sayılabilir.

15 Mayıs 1919'dan 9 Eylül 1922 tarihine kadar üç yıl, üç ay, üç hafta ve üç gün süren işgal, İzmir'in genel yaşamı gibi müzik hayatını da oldukça olumsuz etkiler. Bu dönem içinde İttihad ve Terakki Mektebi kapatılır ve Filarmoni Derneği'nin orkestrası dağılır. Okullardaki korolar ve küçük çalgı takımları da çalışmalarını keserler.

Cumhuriyet döneminde opera alanında dikkat çekici ilk gelişme 1929 yılında görülür. Turneye gelen topluluklardan Mogador Ope-

ret Heyeti ve Cemal Sahir bey yönetimindeki İstanbul Opereti Milli Kütüphane Sineması'nda, Hasan bey yönetimindeki Mısır Operet Heyeti Ankara Sineması'nda, Sofya Operası solistlerinden Bayan Gözleva Tayyare Sineması'nda, Ankara Operet Heyeti Türkocağı'nda, Süreyya Opereti Sanatkarları Hale ve Ankara sinemaları ile Türkocağı ve Tayyare Sineması'nda art arda sahne alırlar. 1929 yılında gelen gruplar arasında Milli Kütüphane Sineması'nda temsiller veren Büyük Fransız Opereti de vardır.

Madame Butterfly Program Kitapçığı

11 Mayıs 1931 tarihinde verilen bir dinleti oldukça önemlidir. Piyanist Şerafettin bey yönetimindeki 30 kişilik orkestranın dinletisi İzmir'de Cumhuriyet döneminin ilk senfonik etkinliğidir. Orkestra'nın 10 Haziran 1931 tarihinde Milli Kütüphane Sineması'nda verdiği konser İzmir opera tarihi açısından çok önemlidir. Bu konserde Moskova

Operası eski baş muganniyesi Helena Lenskaya ve öğrencilerinin M. P. Kornoti ve Şerafettin bey yönetimlerindeki 35 kişilik orkestra eşliğinde seslendirdikleri opera parçaları ve İtalyanca, Rusca şarkılar uzun zaman İzmirli müzikseverlerin hafızalarından silinmez. Bu arada 19 Şubat 1932 tari-

hinde açılan Halkevleri, güzel sanatlar alanında adeta reform yaratır ve müzik yaşamı da canlanır.

1934 yılı Mart ayında M. A. Stratis idaresinde Epiteorisis Yunan Operet Heyeti, Elhamra Sineması'nda operet temsilleri verir ve topluluğa M. P. Nikolaos idaresinde 12 kişilik orkestra eşlik eder. Aynı yıl Mayıs ayında İzmirli müzikseverler dönemin İzmir'e gelen en önemli topluluğunu izleme şansı yakalar. Ülkemizde turneye gelen Sovyetler Birliği grubu ilk konserlerini Ankara'da Başbakan İsmet İnönü'nün huzurunda verdikten sonra İzmir'e de gelir. On üç kişilik grupta solist Barsova ve Makzakova, Leningrad operası balerini Dudinskaya ve ünlü besteci Şostakoviç de vardır. Topluluk İzmir Halkevi sahnesinin küçüklüğü nedeniyle bale gösterisi sunamasa da, iki dinletisinde de İzmirlilerin beğenisini kazanır. 1936 yılında Madam Lenskaya ve öğrencileri Elhamra Sineması'nda bir opera gecesi düzenlerler.

Bu arada İzmir Halkevi güç koşullara rağmen savaş döneminde de çalışmalarına ara vermezken, küçük opera dinletilerine de olanak tanır. Bunlardan biri 2 Mart 1941 Pazar günü gerçekleşen dinletidir. Genç soprano Sevda Aydan ve Mezzo Soprano Vasfiye hanıma Faik Onural kemanı ve Selahattin Göktepe piyanosuyla eşlik eder. Bu dönem, Fuar temsilleri için İzmir'e gelen Ankara Devlet Konservatuvarı Tatbikat Sahnesi'nin sergilediği opera temsilleri ile sona erer. İki hafta boyunca İzmirliyle "Fidelio", "Satılmış Nişanlı" ve "Madame Butterfly"

operalarını sergileyen topluluğa Hasan Ferit Alnar yönetimindeki Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası sanatçılarından oluşan orkestra eşlik eder . Bir anlamda tükenenleri yıla kadar İzmir Halkevi ve çeşitli semtlerdeki halk odaları sürekli bir konser çalışması içinde olurlar. Şan dinletilerinde ayrıca tenor Umur Baha Pars , Lirik Soprano İtala Petrini (piyano: Selahattin Göktepe) , Ankara Devlet Konservatuvarı sanatkarı Muazzez Gökmen (piyano: Mithat Akaltan) , Rifkı Ar , Saadet Altan İkesus gibi önemli sesler de İzmirli ile buluşturulur. Halk müziği alanında da öncü çalışmalar özellikle İzmir Halkevi'nde başlar.

Radyonun kurulmasından sonra İzmir'de

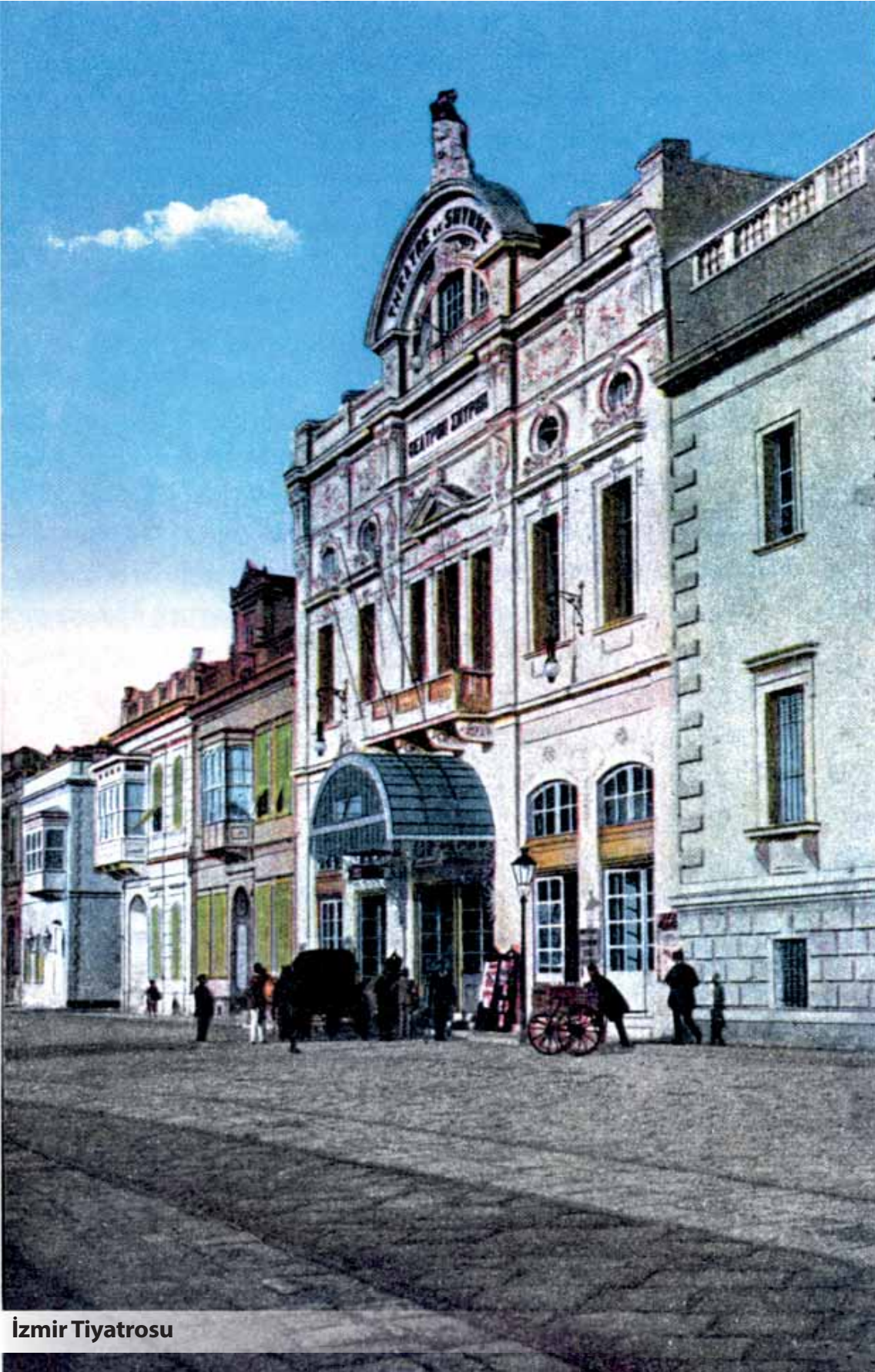
yaşanan bir başka kurumsal gelişme Ankara Devlet Konservatuvarı'ndan sonra ülkemizin ikinci devlet konservatuvarının İzmir'de açılmasıdır. Bu okulun öncülü ise 1953 yılında Viyana'daki öğreniminden dönmüş olan oboist ve orkestra şefi Orhan Barlas'ın yönetiminde açılacak olan İzmir Müzik Okulu'dur. 18 Ocak 1954 Pazartesi günü açılan okul, ilk etkinliğini 17 Nisan 1954 Cumartesi tarihinde Gazi İlkokulu salonunda düzenler. Bir sonraki konser 29 Mayıs 1954 Cumartesi günü artık Halk Eğitimi Merkezi olarak kullanılan eski Halkevi salonunda gerçekleştirilir. 1953-54 ders yılı öğrenci konseri adıyla sunulan dinletiyeye Solfej öğretmeni Muzaffer Uz yönetiminde okul ko-

rosunun yanı sıra Şan, Keman ve Piyano öğrencileri de katılır . Önemli dinletilerden biri ise 2 Nisan 1955 Cumartesi akşamı verilen ve okul öğretmenlerinden Nazime Aybirtek (şan), Marta Amati (keman) ve Seride Barlas'ın (piyano) katıldığı dinletidir . Tüm hazırlıkların sonunda İzmir Müzik Okulu'na konservatuvar statüsü verilmesi kararı alınır ve 1958-1959 eğitim yılı başında yapılan sınavla okula beş öğrenci alınır. 26 Aralık 1958 tarihinde düzenlenen bir törenle de İzmir Devlet Konservatuvarı açılmış olur . Bu arada İzmir Müzik Okulu yönetimi konservatuvara geçiş sürecini desteklemek için Bale konusunda da çalışmalar yapar ve 1956 yılı Şubat ayında Ankara Devlet Konservatuvarı Bale Bölümü öğrencilerini, öğretmenleri Molly Lake yönetiminde İzmir'e davet ederek İzmirli sanatseverlere Halk Eğitimi Merkezi salonunda iki resital sunar. Dönem içinde İzmir'e ayrıca iki önemli bale topluluğu gelir. 1957 yılı Eylül ayında ünlü Bolshoi Tiyatrosu bale ve konser artistleri Kulüp Sineması'nda , 1959 yılı Şubat ayında ise Amerikan Milli Tiyatro ve Akademisi ile Amerikan Hükümeti işbirliği sonucu gelen San Fransisco Balesi Büyük Sinema'da gösterilerini sunar .

1960 yılı Kasım ayında, İzmirli müzikseverlere Devlet Tiyatrosu sahnesinde bir opera resitali sunulur. Konuk İtalyan tenor Roberto Turreni ile Suna Korad, Özcan Sevgen ve Refhan Alan'ın katıldıkları bu dinletinin piyano eşliğini Dieter Brux gerçekleştirir . 1963 yılı Mayıs ayında ise İzmir Devlet Konservatuvarı sahnesinde Senfoni Orkestrası'nın dinletisinde solistler İstanbul Operası sanatçılarından soprano Güher Günay ile bas Atilla Manizade'dir . Bir yıl sonra aynı sahnede bu kez Ankara Devlet Operası sanatçısı soprano Begüm Ahıskal yer alacaktır .

25 Mayıs 1966 akşamının konuğu, Ankara Devlet Konservatuvarı Opera Bölümü'dür. Engelbert Humperdinck'in "Hansel ve Gretel" Saadet Altan İkesus'un yönetimiyle sahnelenir. Gösterinin rejisör yardımcısı ileride İzmir Devlet Opera ve Balesi'nin kurucularından Necdet Aydın'dır. Kadrodaki öğrenciler arasında Rezan Özkan, Nurdan Özer, Güneş Ülker, Feridun Ertürün, Gülşen Coşkun ve Zühal Yunga vardır.

Bu dönem İzmirli sanatseverler bale etkinlikleri ile de daha sık karşılaşır ve çok önemli topluluklar ve dansçıları izleme olanağı bulur. Bolshoi adıyla ünlü Leningrad Akademik Devlet Balesi İzmir'e ikinci kez gelişlerinde programlarını İzmir Devlet Konservatuvarı salonunda sunarlar. Topluğun yönetmeni İgor Belski'dir.

İzmir Tiyatrosu

Çalışmalar hız kazandı...

Elhamra eski günlerine dönüyor

ÖZDEMİR HAZAR

İZMİR'Lİ seyirci 29 Ekim'den Opera ve Bale seyredebilecek. İzmir'in en eski ve ünlü sinemalarından biri olan Elhamra'da iki yıldan beri devam eden, uğraşı sonunda haline getirildi. Bir zamanlar İzmir'in tanınmış sinemalarından biri olan Elhamra'nın Çarşamba suareleri bir moda defilesinden farksızdı. Çarşamba suarelerinde yer bulmak, film seyretmek kolay kolay herkesin ulaşacağı bir mutluluk olamazdı. İlk sesli filmin oynadığı Elhamra Sinema binası ve Milli kütüphane, karakteristik bir bütün teşkil etmekte ve bir yerde İzmir'i simgelenmektedir. Bina, Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunca birinci derecede korunmasına karar verilmişti.

SİNEMA, 80 yıl önce kütüphaneye gelir getirmek amacı ile yaptırılmış, 576 metre kare olan sinemanın 300 metre karelik bir fuayesi de var. Mimar Tahsin Sermez beyin eseri olan Elhamra sineması Neo-klasik devrin tipik bir örneği.

ELHAMRA Sineması 29 Ekimden itibaren "Elhamra Opera ve Bale Salonu" olarak

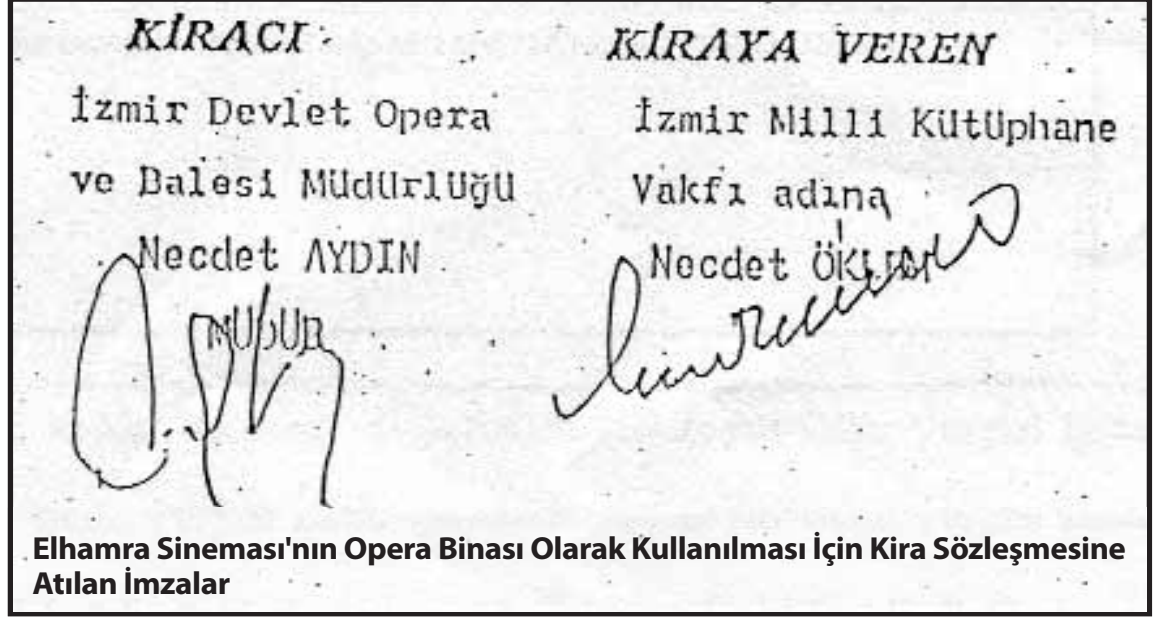
Bu konuda çok önemli bir olay 1966 yılı Ağustos ayında yaşanır. Ankara Devlet Opera ve Balesi turneye geldiği İzmir Enternasyonal Fuarı'nda, Kültürpark Açık hava Tiyatrosu'nda 21 Ağustos - 2 Eylül tarihleri arasında Bellini'nin "Norma" (2 temsil), Puccini'nin "Madam Butterfly" (2 temsil) operaları ile Franz Lehar'ın "Şen Dul" operetini (8 temsil) sahneler. Bu turne İzmir'de geniş yankı bulur. Aynı yıl Aralık ayında Devlet Tiyatrosu sahnesinde Devlet Operası Solistleri Resitali düzenlenir. 1968 yılı başında aynı adlı bir başka şan konserinin solistleri ise soprano Mufide Özgüç, Keriman Davran ve Meral Alper, bariton Ahmet Yıldız ve tenor Cemil Sökmen olur. 1967 yılı Şubat ayında İzmir Devlet Konservatuvarı'nın konukları Arnavutluk Halk Cumhuriyeti opera sanatçılarıdır. Milli Arnavut operalarından arylar sunarlar. 1970 yılı Nisan ayında aynı sahneye bu kez Ankara Devlet Konservatuvarı Bale Bölümü "Giselle" balesi ile konuk olur. Molly Lake ve Travis Kemp'in yönetimindeki bu gösteri, Molly Lake, Ümran ve Rezzan Ürey'in koreografisi üzerine Angela Bailey'in "Köçekçe" ile birlikte sunulur.

1972 yılında İzmir Devlet Konservatuvarı sahnesine Necdet Aydın yönetiminde Ankara Devlet Opera ve Balesi konuk olur. Sevim Çıdamlı'nın Ateş Pars'ın piyanosu eşliğinde seslendirdiği aryları; Orhan Barlas yönetimindeki orkestranın eşliğinde sunulan "Bastien ve Bastienne" operası izler. Temsilin solistleri soprano Leyla Erdoğan, tenor Edip Arman, bas Deva Çolakoğlu'dur. Gösteri iki gece yinelenir. Ankara Devlet Opera ve Balesi aynı yıl Mayıs ayında bu kez Kültürpark Açık hava Tiyatrosu'nda sahne alır. Türk - İtalyan Dostluk ve Kültür Derneği'nin düzenlediği kültür ve sanat haftası ilk gösterisi olan gecede Andrea Giorgi yönetimindeki Opera Korusu Vivaldi'nin "Gloria" oratoryosunu seslendirirken, Pergolesi'nin "La Serva Padrona" operasını Keriman Davran, Ayhan Baran ve Muzaffer Gürgüneş canlandırır. Birkaç gün sonra ise aynı sanat haftasının bir başka etkinliği Kültürpark Meclis Salonu'nda gerçekleşir. Bas Nicole Sapkarov ve mezzosoparano

Yeni Asır Gazetesi Haberi: "Elhamra Eski Günlerine Dönüyor" (10 Ağustos 1982)

Işın Güyer'e piyanoda Elisabetta Di Stefano eşlik eder .

1974 yılı başlarında ise Ankara'dan turneye gelen Devlet Opera ve Balesi topluluğu Karaca Sineması'nda iki bale eserini aynı gece sahneler. Türk İtalyan Kültür Derneği'nin organizasyonu ile düzenlenen etkinlikte koreografisini Duygu Aykal'ın gerçekleştirdiği "Çoğul" balesi ile Türk Balesi'nin kurucusu olan Dame Ninette de Valois'nın koreografisiyle "Çeşme Başı" balesi sergilenir . Aynı yıl sahnelenen bir başka önemli bale etkinliği ise İzmir Devlet Konservatuarı Bale Bölümü öğrencileri resitalidir. Ankara Devlet Balesi topluluğu 1975 yılı Mayıs ayında bir kez daha gelerek "Pembe Kadın" ve "Güzelleme" eserlerini sunarlar . Aynı topluluk bir yıl kadar sonra Amerikan Kız Lisesi salonunda

"Güzelleme", "Yoz Döngü" ve "Don Kişot" balelerini bir arada sahneler .

1978 yılında İzmir'e opera kazandırılması için yapılan çalışmalar ivme kazanır ve o tarihe kadar Elhamra Sineması olarak hizmet veren yapı, sahibi olan İzmir Milli Kütüphane Vakfı tarafından Kültür Bakanlığı'na kiralanır. Elhamra sahnesi kiralandıktan sonra restore edilerek koltukları yapılır ve o dönemin koşullarına göre nitelikli bir salon haline dönüşür. Bu sahnede 1978 yılından başlayarak 1982 yılına kadar çeşitli turne etkinlikleri yapılır ve yoğun bir ilgi görür. Bu arada şehirde başka opera etkinlikleri de sürmektedir. 1979 yılı Nisan ayında yine İzmir Devlet Konservatuarı sahnesinde İstanbul Devlet Opera ve Balesi Britten'in "Bir Opera Yapalım" eserini, 1980 yılı Nisan ayında ise yine aynı sahnede Ankara Devlet Opera ve Balesi, karma opera - bale etkinliğini sunar.

1979 yılında dönemin Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürü Mithat Fenmen tarafından, yönetmen Necdet Aydın'a Ankara Devlet Operası solistleri, İstanbul Devlet Operası koristleri ve İzmir Devlet Senfoni Orkestrası katılımı ile ortak sergilenmesi düşünülen "Sevil Berberi" operasının yönetmenliğini üstlenmesi teklif edilir. Temsilin büyük başarı kazanması üzerine dönemin Kültür Bakanlığı Müsteşarı Kemal Gökçe, Necdet Aydın'dan "İzmir'de bir opera açılması konusu"nda rapor ister. Aydın'ın söz konusu raporunda "İzmir'de bir sanat potansiyeli bulunduğunu ve başlangıç için şirin ve yeterli bir sahnenin var olduğunu" belirtmesi üzerine kendisine 26 Temmuz 1982 tarihinde İzmir Devlet Opera ve Balesi'nin kuruluşu ile ilgili görevlendirme yazısı verilir. Bu tarih aynı zamanda kurumun kuruluş tarihi olarak kabul görür.

İzmir Operası açıldı

Özdemir HAZAR
İzmir uzun yıllar sonra nihayet bir operaya kavuştu. Bir kentin operaya kavuşması elbette, o kentin kişilerinde kültür ve sanat sevgisinin çoğalmasını gösterir. Büyük bir sanat hareketidir opera çünkü.

Elhamra Sineması, Milli Kütüphane'ye bağlı olarak İzmir'e uzun yıllar hizmet ettikten sonra; bir ara bakkal dükkanı olmak tehlikesiyle bile karşı karşıya geldi. Hatta bir ara da büyük çarşıya dönüştürülecekti burası. Bu sıkıntılı günler artık geride kaldı. Tüm İzmirliilerin anılarında yaşayacak olan Elhamra Sineması uzun bir tamirattan sonra bu sezon yerleşik opera olarak hizmete girdi.

Geçen yıl turne niteliğindeki çalışmalar olumlu sonuçlandı ve ilgililer, İzmir'in yerleşik bir operaya gerçekten ihtiyaç duyduğunu saptadıkları için de İzmir bu yıl operaya kavuştu. Necdet Aydın'ın müdürlüğe getirilmesiyle de bir başka olumlu adım atıldı. Ve 21 Ekim gecesi operamız:

SÜHANSAZ-I GLİSTÂN-I NEZÂHET
NİHÂL-I GONCE-İ BAĞ-I ZERÂFET
SÖYLEDİKÇE SERGÜZEŞTİ
VERİR BEZME LETÂFET
DİNLE İMDİ BENDE-İACİZDEN BİR HOŞ HİKAYET!

Yeni Asır Gazetesi Haberi: "İzmir operası açıldı" (26 Ekim 1982)

Sözleri ile "Opera Meddah" olarak başladı. Necdet Aydın, Carl Orff'un "Kıralla Akıllı Kızın Öyküsünü" Meddah olarak Opera'da sundu. Piyanoda Vedat Çorbacı'nın eşliğinde sunulan Opera Meddah beklenilenin üzerinde ilgi ile karşılandı. Onbir bölümden oluşan öykünün sonunda Opera-Meddah, Necdet Aydın, Genç bestecilere seslendi. Köy, köy dolaşmalarını güzel öyküleri toplamalarını ve bunları bestelemelerini istedi.

Daha sonra Ferit Tüzün'ün ünlü "Çeşme Başı" balesi geldi sahneye. Koreografisini Dame Ninette de Valois'nın yaptığı bale, Suna Şenel-Betül Çakmakçı ikilisi tarafından sahnelendi. Baber Koçmanoğlu'nun dekorları, Osman Şengezer'in kostümleri ile süslenen bale, Demirhan Altuğ idaresindeki senfoni orkestrası eşliğinde köyü, köylümüzü getirdi sahneye.

Çeşme Başı balesi, Ferit Tüzün'ün 1954'de yazdığı "Anadolu" suiteine üç parça eklenerek oluşturulmuş. Bölüm gidişleri ise şöyle, giriş, horon, pas de deux, oyun havası, bar ve son oyun. türkü..

Gerçekle hayalin bir arada işlendiği bu fantastik bale, ilk kez 1965'de Ankara'da sahnelenmişti.

Bir sokağın barındırdıkları

Tarihi Kemeraltı Çarşısı'na Eşrefpaşa Caddesi'nden girişte yer alan Havra Sokağı genellikle turfanda meyve ve sebze satılan pazar olarak bilinir.

Ancak o bölgeye adını veren çok sayıda Havra, yüzyıllar boyu Yahudi cemaatlerine ibadetlerini yerine getirebilmeleri için ev sahipliği yapmıştır.

Algazi Havrası

■ Burcu YAPRAK

Homeros'a göre: "Gök kubbenin altındaki en güzel şehirdir İzmir." Havra Sokağı da bu bütünün içinde bir inci tanesi...

İspanyol Engizisyonu sonrasında 1492 senesinde Sultan II. Beyazıt İspanya ve Portekiz'den gelen Yahudileri Selanik, İstanbul ve İzmir'e yerleştirir. Farklı ülkelerden farklı kentlerden gelen, geldikleri şehirle bütünleşen Yahudi toplulukları ile Havra Sokağı'nın öyküsü başlar.

İzmir Yahudilerinin ilk yerleşim yerleri Agora ile Kadifekale etekleri arasında kalan alanlardır ve Türk mahalleleri ile iç içedir. Kemeraltı Anafartalar Caddesi üzerindeki Hahambaşı (Güzelyurt), Efrati (Güneş), Hurşudiye (Yeni Mahalle), Çaveş (Kurtuluş), Bene İsrail (İstiklal), Sansino (Sakarya) mahallelerine yerleşmişlerdir. Zamanla yaşam alanları genişleyip, Karataş ve Alsancak semtlerine yerleşmeler başlamıştır.

Yahudiler bir dönem İzmir ticaretinde en etkili olan gruptu. Seferad Yahudilerinin (İbranicede İspanya anlamına gelen Seferad kelimesi İspanyol, Portekiz kökenli Yahudiler ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki Yahudiler için kullanılır.) tekstil, dericilik, matbaa, boya üretimi, ateşli silah yapımında Avrupa'da önde olmaları ve yabancı dil bilmeleri kentin ticaretinde etkin rol oynamalarını sağlamıştır.

Yahudi inancına göre şabat (sebt) cumartesi günü dinlenen, çalışılmayan ve ibadete ayrılan gündür. Şabat günlerinde dini ritüellerini gerçekleştirmek amacıyla Yahudi nüfusunun yoğunluk kazandığı mahalle ve sokaklarda havralar (Sinagog) inşa edildi. Havralar, dini ritüellerin gerçekleştirildiği yerler olmasının yanı sıra aynı zamanda cemaatin sosyalleştiği yapılardır.

Havra, İbranicede "birlik" anlamına gelir; toplanma yeri ve ibadet mekanı olarak tanımlanır. Sinagog ise Grekçe kökenli bir kelime olup, Havranın batı dillerindeki karşılığıdır. Her ikisi de aynı anlamı karşılar.

İstiridyenin içindeki küçük inciler gibidir, havralar. Dış cepheleri yüksek ve korunaklı du-

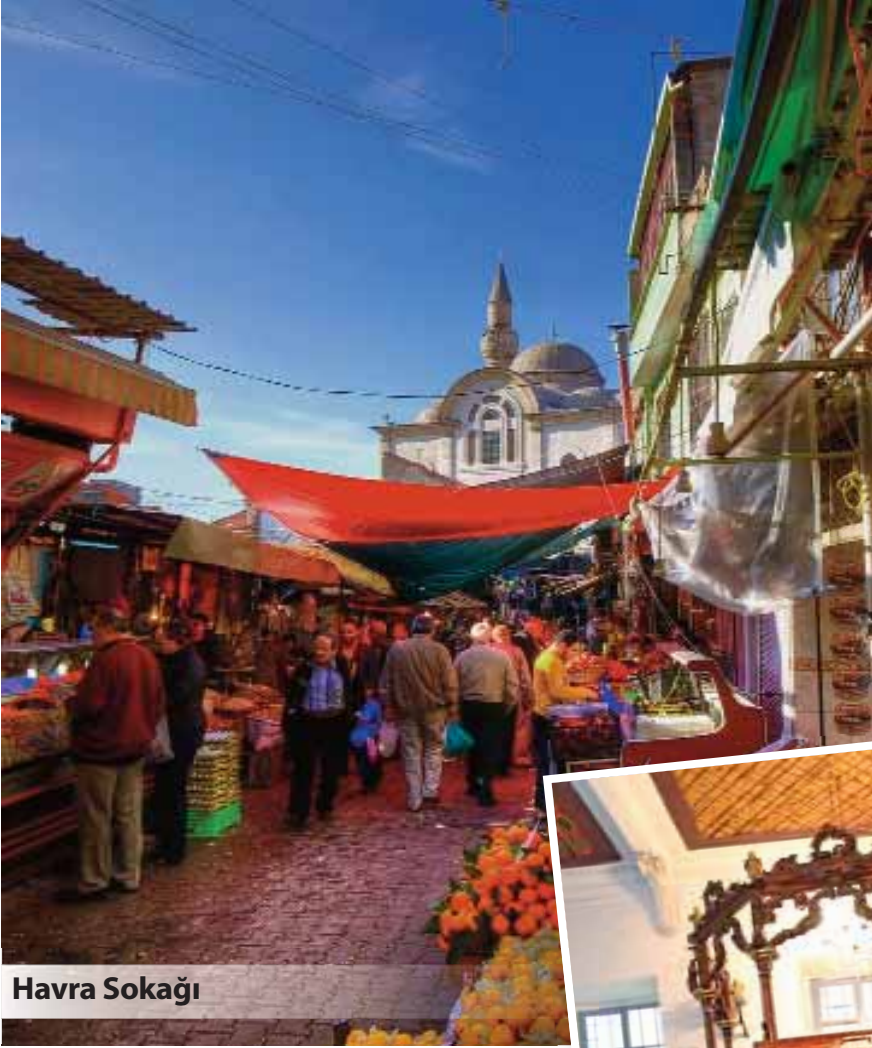
varlarla çevrili, dükkânların arasına saklanmış gizemli yapılardır. İçeri girildiğinde ziyaretçileri genellikle bir bahçe karşılar. Bahçenin içinde arınmanın sembolü olan bir çeşme, havuz ya da tulumbalı kuyu bulunur.

İbadetin yapıldığı ana mekana geçmeden önce Bet Midraş olarak adlandırılan bir ön giriş bulunur. Ritüellerin gerçekleştirildiği asıl ibadet mekanına Bet Midraştan girilir. Kudüs kutsal kent olduğu için yönelme doğruya doğru olup, "ehal" doğu duvarında bir niş içerisinde yer alır, torah ruloları olarak bilinen Tevrat'ın kopyası el yazması parşömenlerin saklandığı ahşap kapaklı dolaptır. Bu dolap sadece şabat ve bayram günlerinde açılır.

Algazi Havrası

Havra Sokağı

Havranın en süslü ve en dikkat çekici bölümü "teva"dır. Teva, İbranice Nuh'un gemisi anlamına gelir ve Torah rulolarının okunduğu, duaların edildiği kürsüdür. İzmir'de geleneksel olarak inşa edilen havralarda teva çoğunlukla ana ibadet mekanının merkezinde yer almaktadır. Bu düzenlemede ehal ile teva birbirine bakar vaziyettedir. Daha geç dönemlerde, özellikle de 20.yy ve sonrasında inşa edilen havralarda İtalyan düzenindeki havralar örnek alınarak ehal ve teva yan yana konumlanmıştır.

Tevaya, birkaç basamakla çıkılır. Etrafı kalem işi ile bezenmiş ahşap korkuluklarla çevrilidir. Kubbe eteğinden başlayıp kemer köşeliklerine kadar devam eden geometrik ve bitkisel süslemeler tevayı renklendirir. Bu haliyle havra içinde bir renk cümbüşü yaratılır. Geleneksel havralarda çoğunlukla etrafına yerleştirilen dört sütunla teva vurgulanır. Teva tonoz ya da kubbe ile örtülüdür. Şalom havrası ve Hevra havrasının tevaları ahşap oyma sanatının en güzel örnekleri arasında olup, kadırgalara benzetilerek yapılmıştır. II. Beyazid'in göndermiş olduğu kadırgalarla İspanyadan İzmir'e gelen Yahudilerin gelişlerinin anısına bunu yaptıkları söylenir.

Okunan torahları dinlemek, dualara eşlik etmek için geleneksel Havralarda tevanın etrafına oturma sedirleri yerleştirilmiştir. Sonradan inşa edilen İtalyan düzenindeki havralarda ise oturma düzeni ehale dönük olarak sıralanmıştır. İsrail'den çıkan kabileleri temsilen yapılan 12 pencereyle havların içi oldukça aydınlık ve ferahdır.

La Sinyora Havrası hazranın eteğindeki süslemeler

Algazi Havrası

Şalom Havrası Teva

Tüm havralarda olmamakla birlikte, Bet Midraşın üst katında kadınlara ayrılan Azara (Ezrat Naşim) bulunmaktadır. Bu bölüme midraşın içinden ya da avludan çıkılır.

Azara ile ilgili küçük bir anekdot nesilden nesile anlatılır. Olay İzmir'in en eski ve en büyük Havrası olan Algazi Havrasında geçer. Hikaye budur ya, günün birinde genç hahamın Azara'da oturan genç kadına ibadet esnasında göz kırptığı anlaşılınca, azara bölümünün yıktırılmasına karar verilmiş ve bu bölüm bir daha asla inşa edilmemiştir.

Dış cephenin sadeliğine karşın azara bölümü tezat oluşturacak şekilde süslüdür. Ahşap malzemenin üzerine ince ince işlenen kalem işi süslemeler, kafes korkuluklarında ve dolap kapaklarında yer almaktadır. Yahudi sanatında figürlü tasvir yasağı olduğundan süslemelerde özellikle bitkisel ve geometrik motifler resmedilmiştir. Özellikle Sinyora (Giveret) Havrası'nın Azara bölümünün etek kısmını saran panolarda tasvir edilen resimler ziyaretçileri büyüleyici niteliktedir. Çiçek buket-

leri, ağaçlar arasında kırma çatılı yapı olarak tasvir edilen Sinyora Havrası, küçük bir köprü ve akan bir nehir...

Adını içinde barındırdığı dokuz havradan ve bir Yuhudihaneden alan sokak, birbirine bitişik olarak konumlanmış dört havrasıyla, dünyada ender görülen bir dokuya sahiptir; Sinyora, Algazi, Hevra, Foresteros.

Zaman içerisinde bölgedeki birçok sokağın ismi değişse de, Havra Sokağı ismini muhafaza ederek günümüze kadar gelmiştir.

Bütün İzmirli tanır ve bilir Havra Sokağı'nı, yolu düşmeyen neredeyse yok gibidir. Özellikle turfanda sebze ve meyve balık denildiğinde ilk akla gelen yerdir. Sadece balık da değil peynir, meyve, sebze, sakatat, kuru gıda, et, helva akıllara gelebilecek her türlü gıdanın en tazesi, en kalitesi bu sokaktan alınır. Mesleğinin erbabı esnaf da müşterisi de nesilden nesile aktarılmıştır. Vakti zamanında filelerin olduğu bu pazarda filelerin yerini naylon poşetler almış olsa da sokak hala eskiyi yaşatmakta...

Kimler geldi kimler geçti. Aslan Yasef ve meyhanesini anmadan eksik kalır sokak, bilenler bilirler vakti zamanında o da bu sokaktaydı.

Havraların biraz ilerisinde camileriyle, çok kültürlülüğün, hoşgörünün, kardeşliğin simgesi Havra Sokağı'nın ünü İzmir'in hatta Türkiye'nin sınırlarını aşmıştır. Günlük koşuşturmacaların hız kesmeden yaşandığı Havra Sokağı, kimilerinin anılarında hoş bir seda olarak kalacaktır.

İzmir'in Nemesisler'i, Nemesisler'in İzmir'i

Her İzmirli gibi Nemesis adıyla Büyük İskender'e atfedilen o ünlü efsane sayesinde tanıştım. Hani Pagos eteklerinde avlanırken çınarın altında uyuyakalan İmparator İskender'e rüyasında İzmir'in Nemesislerinin "Yeni Smyrna'yı burada kur" dedikleri efsane...

■ İlhan PINAR

Bazı malumatfuruşlar tarafından "İntikam ve Gazap Tanrıçası Nemesis" (!!!), nymphe/su perisi olarak adlandırılmış ve İzmir ile ilgili birçok yayında bile bu şekilde anılarak böylesine bir yanlış kitleler tarafından mutlak doğru olarak algılanmasına yol açılmıştır. Rahmetli Şükrü Tül'ü bile çileden çıkartan bir durum olmuştur bu!...

Efsane gerçek midir, değil midir, bilmiyoruz. Çünkü İskender'in İzmir'e geldiğine dair somut bir kanıt elimizde yok. Efes'e geldiğini ve İzmir'e kumandanını gönderdiğini biliyoruz. Peki, efsane nereden kaynaklanıyor? İzmir'de basılan bir sikkeden... Sikke üzerinde İskender'e atfedilen yurakardaki efsanenin tasviri var... Bu efsaneden İzmir için iki sonuç çıkarabiliriz:

Birincisi, Amazon'un ilk İzmir'in kurucusu olduğu genel kabul gören efsaneyi alırsak böylece İzmir ikinci defa bir kadın tarafından kurulmuştur.

İkincisi ise, İzmir'e özgü olan Çifte Nemesis

kültünün biri cezalandıran diğeri mutlu eden nemesislerin varlığını bu efsaneyle somutlaşmış olarak görebiliriz.

İzmir'in Pagos eteklerinde kurulmasını isteyen Nemesis'in, insanın ve insanların geleceğini mutlu olma yolunda kurgulayan Nemesis'in varlığının göstergesi olarak kabul edebiliriz. Bu efsaneyle kurulan Smyrna 2300 yıldır aynı yerde kesinlikle varlığını sürdürmektedir.

Ayrıca bu efsaneyi ve kahinin "Yeni Smyrna'da yerleşecek olan Smyrnalıları, eski kente göre üç-dört kat daha fazla mutlu olacaklardır" biçimindeki yorumunu kitleleri yeni bir şeyi yapmaya motive etme bağlamında

Nemesis ve Cemil Meriç

Ancak benim Nemesis ile ikinci defa, beni etkileyen cümlelerle karşılaşmam Cemil Meriç sayesinde olmuştur. Çok şey öğrendiğim ve benim düşünce dünyamı sarsan Cemil Meriç'in Nemesis'e hitaben yazdığı o güzelim tirad aracılığıyla daha yakından ilgilendim.

Türkiye entelijansiyasının mutsuz ettiği, acı içinde kıvrandırdığı ve buna rağmen gözlerinin son nuruna kadar aydınlanma ışığını söndürmeyen Cemil Meriç'ten. Meriç'in karanlığa haykırdığı büyük çılgıktan; Nemesis'e, insanları yaptıkları hatadan/günahtan ve yanlıştan dolayı cezalandıran İntikam ve Gazap Tanrıçası'na meydan okuyan o muhteşem tiradından. Attila İlhan'ın bile yanlış yerde durduğunu söyleyerek uyardığı, ama yine de takdir ettiği Cemil Meriç'ten.

Cemil Meriç, gözlerinin ışığını alan ve kendisini 38 yaşında kör bırakan Nemesis için şöyle der:

"Sessiz, uyuşuk, kendi kendine yeten bir hayat. Ve ebediyete yönelen bir ihtiras, ebediyete ve kainata, Kelimeler dünyasının sultanı olmak, zindanımda, hayır fildişi kulemde, sanatın ve düşüncenin gökdelenlerini inşa etmek... Kader buna imkan vermedi. Nemesis'in parmakları gözlerime uzandı." (Mektuplar, 15.10.1966)

Meriç, "Kelime" başlıklı yazısında da Nemesis'e şöyle seslenir:

"Bir adam meçhule tırmanıyordu. Sisyphe'ye benziyordu uzaktan. Bir adam meçhule tırmanıyordu topraktan. Arkası uçurum, yanları duvar. Kaç sabah güneşle selamlaştılar, kaç akşam yıldızlar feneri oldu, bilmiyor.

Koro

Olemp'e yalnız gidilmez. Kervanla çıkılır yola. Bin çıkılır, bir varılır; bir çıkılıp bir varılmaz. Olemp'e yalnız gidilmez.

Ve adam tırmanıyordu. Musa'nın gözünü kamaştıran nur, kavurdu gözbebeklerini.

Koro

Kayaya çaktılar Promete'yi, Homer'i karanlığa gömdüler, Tanrılara yaklaşan, Nemesis'in gazabına uğrar.

Adam haykırdı: Nemesis, Nemesis! Yıldırımlar gibi ulu çınarlara musallat Tanrıça... Ben ne Olemp'in sırlarını fâşeden bir yarı-Tanrıyım, ne erguvanlar içinde doğan bir prens. Ama madem ki, parmakların bana kadar uzandı, madem ki beni hışmına layık gördün, seni utandırmayacağım. Ya ölüm boğacak şarkılarımı, ya elimden aldığın dünyadan daha muhteşemini yaratacağım.

Ve Meçhule tırmanan adam Kelime oldu."

Evet Nemesis, antik dünyanın İntikam ve Gazap Tanrıçasıdır. Meriç de modern dünyada Nemesis'i unutmamış ve körlüğünü Nemesis'in gazabı olarak görmüş ve İzmir'de 1000 yıldan fazla hüküm sürmüş Nemesis'e rağmen Kelime olmayı başarmıştır!

Nemesis antik İzmir'e damgasını vurmuş, bugün bile pek çok karanlık yönü aydınlatılmamış bir tanrıçadır. Klasik, Hellenistik ve Roma dönemlerinde kesintisiz olarak İzmirli için var olmuş ve şehrin koruyucusu olmuştur. Efes'in Artemis'i varsa, İzmir'in Nemesis'i vardır yani.

Nemesis: Ortaya Çıkışı ve Greko-Romen Dünya

Nemesis'in Yunan mitolojisinde en eski kişileştirmelerinden olduğu kabul edilir. O gecenin kızıdır. Zeus ona zorla sahip olur ve bu ilişkiden Troya Savaşı'nın müsebbibi olarak görülen Helena dünyaya gelir. Yani Helena, Zeus'tan olma, Nemesis'ten doğmadır...

Nemesis için bir başka kült merkezi olan Rhmanus Nemesis'i ise Okeanus'un kızıdır. Yani Nemesis tek ve genelgeçer değildir. Yöresel farklılıklar gösterir. Gerek verilen önemin büyüklüğü gerekse heykel ve tasvirlerinde elinde veya yanında bulunan sembol ve simgeler bağlamında değişiklikler/farklılıklar söz konusudur.

Nemesis'in ilk yazılı kayıtlarda somut olarak ortaya çıkışı Hesiod'a dayanır (Homeros'un İlyadası'nda da geçmesine rağmen henüz güçlü bir kişileştirme değildir). Hesiod'un Theogoniası'nda (Tanrıların Doğuşu) Nemesis, ete kemiğe bürünmüş olarak zikredilir (İ.Ö. 8. yüzyıl).

Nemesis, Tyche'nin akrabasıdır. Ancak Tyche daha çok ölümler dünyasında söz sahibi olurken, Nemesis yaşayan insanların gelecek ve kaderleriyle ilgilidir.

Yunan ve Roma dünyasını kapsayan coğrafya içinde üç kült merkezi bulunmaktadır: Bunlar Rhamnous (Attika), İskenderiye (Mısır) ve İzmir'dir. Bu merkezlerin dışında çok sayıda kentte Nemesis kültü ayrıca yer almaktadır.

Bu üç kült merkezinin yanı sıra bölgede Nemesis adına tapınak yapmış veya kesilen sikkelerde Nemesis tasviri kullanmış çok sayıda şehir bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Ephesos, Milet, Kolophon, Samos, Temnos, Lesbos, Laodikeia, Hierapolis, Philadelphia, Thyatira, Aphrodisias ve daha çok sayıda başka kent.

İzmir'in Çifte Nemesis'i

Nemesis'e genel olarak tek bir Tanrıça olarak saygı gösterilmiştir. Hemen hemen bütün Nemesis kültü bulunan ve kült merkezi olan şehirlerde Nemesis tek olarak inanç dünyasında yer almıştır. Bunun tek istisnai durumu İzmir için geçerlidir. İzmir'de Nemesis çift olarak kabul edilmiş, inanılmış, İzmir sikkelerinde - tek olarak tasvir edilmesinin yanı sıra - genellikle çift Nemesis olarak tasvir edilmiştir.

Nemesis'in çift olarak kişileştirilmesi ise Tanrıça'nın iyi (mutluluk veren/burada İzmir'in kuruluş efsanesini düşünebiliriz) ve kötü (cezalandırıcı/intikamcı) yanının temsil edilmesi olarak düşünülmüştür (Eduard Gerhard).

Smyrnalılar Tanrıça'nın bu iki yanını iki ayrı yapıda kişileştirmişlerdir (bu ikili yapının ortaya çıkışı üzerine tezlerden biridir).

Tezlerden bir diğeri ise Aioli-İon ikiliğinden doğan Çifte Nemesis'tir. Bilindiği gibi Deniz Kavimleri Göçleri (İÖ. 1050-1150) sonrası kurulan

Smyrna bir Aioli şehridir ve İonia ile sınırdır. Kolophon'dan kovulan bir grup İonialı Aioli Smyrnası'na sığınır ve şehrin kapısı açılarak kente kabul edilirler. Ancak bir süre sonra Dionysos Şenlikleri için şehir dışına çıkan şehrin sahipleri İonialılar tarafından şehre kabul edilmezler ve Smyrna İon şehri olur! Aioli Nemesis'i ile İon Nemesis'i bu Çifte Nemesis'in ortaya çıkışının bir başka tezi olarak ileri sürülür.

En eski Nemesis kült merkezi: Smyrna

Bilinen en eski Nemesis kültünün İzmir'de olduğu kabul edilmiştir. Konuyla ilgili yapılan tartışmalar, Posnansky'nin Rhamnus Nemesis'i'ni "en eski" olarak tanımlamasıyla başlamıştır. Agorakritos'un eseri olan Rhamnus'taki Nemesis heykelinin (İ.Ö. 5. yüzyıl ortaları/son yıllarda yapılan çalışmalara dayanarak Rhamnus Tapınağı'nın varlığını erken İ.Ö. 6 yüzyıla geriye götürmüş olsa da, Pavlina Karanastassis-1994) yapılaş öyküsü

hakkında da bilgi sahibiyiz. Atina için yapılması istenen Afrodite heykeli için yarışma açılmış ve heykeltıraşlar Agorakritos ile Alkamanes yarışmıştır. Agorakritos yarışmayı kaybedince heykelini satma koşulu olarak Atina'da yerleştirilmemesi ve Afrodite değil Nemesis olarak anılması koşulunu öne sürmüştür. Rhamnus'ta yer alan Nemesis Agorakritos'un bu heykelidir. Dolayısıyla yapılan ikili karşılaştırmalarda Nemesis'in diğer Tanrıçalarla olan benzerliğinin (Burada söz konusu olan Afrodite benzerliğidir ve bu benzerliğin kaynağı böylece çok açıktır.) önemli noktalarından biri olmuştur.

Oysa yapılan araştırmalarda, Bayraklı'daki Smyrna Höyüğü'nde de Çifte Nemesis'in İzmir için önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Zaten yukarıdaki ikinci kez de bunu doğrulamaktadır. Burada ilginç olan nokta şudur: Lidyalılar tarafından İ.Ö. 7. Yüzyıl sonlarında Eski Smyrna yakılıp yıkılmasına rağmen (önceleri Smynalıların -Strabon'a dayanarak- üç - dört yüz yıl çevrede yaşadıklarına dair bir bilgi vardı) yapılan kazılar Eski Smyrna'da düşük yoğunluklu bir yaşam izi ortaya çıkarılmıştır. Burada ilginç olan nokta, şehrin kuruluş efsanesinde olduğu gibi şehir henüz kurulmadan Pagos eteklerinde Çifte Nemesis Mabedi'nin var oluşudur.

İntikam ve Gazap Tanrıçası olarak Nemesis

Nemesis'in temel karakteristiği intikamcı ve gazap verici olmasıdır. O, yaşayan insanların kaderini çizer, belirler ve bu kaderin yol haritasında adaletli olunmasını sağlar. Aslında tek tanrılı dinler öncesinde adaleti sağlamakla ve bunu yaparken intikam ve ceza vermek gibi yöntemleri kullanan en önemli inanç kültürüdür. Nemesis sayesinde insanoğlu kişiye ve topluma yanlış yapmayacak, yaptığı takdirde Nemesis tarafından en ağır şekilde cezalandırılacak ve böylece adalet sağlanmış olacaktır.

Ayrıca İzmir şehrinin de koruyucuları arasındadır Nemesis. Şehre kötülük edenler de Nemesis'in gazabına uğramaktan kurtulamayacaklardır!

İzmir'in Çifte Nemesis heykeli yapımı

Rhamnus'taki Nemesis heykelinin yapımcısı İ.Ö. 5. Yüzyıl ortalarında heykeltıraş Agorakritos olurken İzmir'in Çifte Nemesis heykelinin yapımcısı ise İ.Ö. 6. yüzyılda yaşamış Sakızlı ünlü heykeltıraş Bupalos olmuştur (Bupalos ayrıca İzmir'e bir de Tyche heykeli armağan etmiştir). Hatta buna bağlı olarak sanatçının yaşadığı dönemde yani Eski Smyrna'da da Nemesis kültürünün varlığı ileri sürülmektedir. Burada sorulması gereken soru ise 6. yüzyılda yakılmış ve yıkılmış durumda olan Eski Smyrna'daki Nemesis kült merkezine mi yoksa Büyük İskender geldiğinde var olan Pagos eteklerindeki Çifte Nemesis Mabedi için mi Bupalos'un bu heykeli yaptığıdır...

İzmir'in Çifte Nemesis'i ve etkileri

İzmir'in Çifte Nemesis'i şehir sınırlarını aşan bir üne sahipti. Başka birçok şehirde bulunan Nemesis heykelinin İzmir Nemesis'i'ne benzerliği bu etkinin bariz işaretleridir. Özellikle Thasos ve Selanik Nemesislerinin İzmir Nemesis'i'ne olan benzerliği dikkat çekicidir.

Son zamanlarda yapılan kazılarda İzmir Nemesis'i'nin ününün bölge coğrafyasının çok uzaklarına kadar ulaştığını göstermektedir. İspanya'nın kuzeyindeki Asturica bölgesinde yapılan kazılarda İzmir'in Nemesis'i'ne ithaf edilmiş bir Nemesis kült alanı ortaya çıkarılmıştır.

Nemesis ile kurulan ikilikler: Adrastea-Nemesis, Tyche-Nemesis, Aidos-Nemesis, Themis-Nemesis, Dike-Nemesis ve diğerleri...

Bu konuda Nemesis ile ilk ve öncü mono-

Nemesis korkusu insanı iyi insan olmaya sevk edecek ve bu korku sayesinde toplum daha az kötülükle karşı karşıya kalacaktır. İzmirli için bu dönemde Nemesis gazabından korktukları ve onun gazabına maruz kalmamak için şöyle hafifçe sağ tarafa dönerek yere tükürdükleri aktarılan bilgiler arasındadır.

grafik çalışmalarının yapıldığı 19. yüzyılda çok sayıda yayın yapılmış ve bu yayınlarda İzmir'in Çifte Nemesis'i ele alınmıştır. İzmir'in bu ayrıcalıklı konumu pek net olarak açıklanmış olmasa da tartışmalar sayesinde yol alındığı kabul edilmelidir.

Ancak Nemesis, üzerinde en çok durulan ve araştırılan bir Tanrıça olma özelliğini kazanmıştır. Başta, Adrastea ve Tyche olmak üzere diğer birçok (Artemis ve Afrodite) tanrıça ile ilgi ve ilişki kurulmuş, nasıl ortaya çıktığı ve bu ortaya çıkış sürecinde diğer tanrıçalarla nasıl bağlantı kurulduğu üzerinde durulmuştur.

Eduard Tournier, ilk Nemesis çalışmalarından birini yayınlayan araştırmacı olarak Yunan dünyasındaki Nemesis algısını "mitolojik", "teolojik" ve "felsefi" olarak üç başlık altında incelemiştir. Yunan ve Roma dünyasındaki etkisini, düşünce, inanç ve günlük yaşam üzerindeki izlerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Aşık ile Maşuk arasında Nemesis

Yukarıda da değindiğim gibi Nemesis yerel ve yöresel özellikler göstermiş ve değişik alanlarda kendisine saygı gösterilmiştir. Bunlar arasında hiç kuşku yok ki aşıklar için yardım istenen bir tanrıça olmasıdır. Aslında aşk ile ilgili konular bilindiği gibi Eros ve Afrodite'ndir. Afrodite kadınlar, Eros erkekler için konuyla ilgilidir. Nemesis ise bu konuya şu bağlamda ilişkilendirilmiştir:

Aşkına karşılık bulamayan genç erkek veya genç kız, Nemesis'in intikam ve gazap özelliğine dayanarak ondan bu konuda yardım dilemişlerdir. Yardım konusu şöyledir; aşkına karşılık bulamayan genç, Nemesis'ten aşık olunanın başına da karşılık bulamayacağı bir aşka düşürülmesi konusunda yardım ister. Böylece Nemesis'in intikamcı ve gazap verici özelliği aşka da uzanmış olur.

Hıristiyanlık sonrasında İzmir'de Nemesis

İmparatorluğun irili ufaklı kentlerine hatta en ücra küçük yerleşimlere kadar yayılan Nemesis kültürü ve inancı, diğer kültürlere bakıldığında varlığını en uzun sürdüren olmuştur. Örneğin

İzmir'e Hıristiyanlığın gelişi İ.S. 50'li yılların ortası olarak bilinmektedir. Aziz Pionios'un İ.S. 250 yılında tutuklandığında ceza almaması için kendisinden İzmir'deki Nemesis kültüne kurban vermesi istenir. Bu da bize kente Hıristiyanlığın gelişinden 200 yıl sonra bile kentin en güçlü kültürünün Nemesis'e ait olduğunu gösterir. Özellikle 3. ve 4. yüzyıl sikkelerinde hala Nemesis tasvirinin varlığı, bize Nemesis'in İzmir'de ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Roma İmparatorluğu'nda 312/313 Milano Sözleşmesi'yle Hıristiyanlığın bir din olarak kabul edilmesi söz konusudur. İlk kiliseler de (Laodikeia) bu yüzyıla tarihlenmektedir zaten. Buna rağmen, Nemesis kültürünün İzmir'de 5. yüzyıla kadar varlığını sürdürdüğü tahmin edilmektedir.

Hıristiyanlığa etkisi konusu ayrı bir araştırma konusu olsa da burada en az 4 Hıristiyan din şehidi azizin adının Nemesisus olduğunun ve bu konudaki etkinin altını çizmekte yarar var.

İzmir'deki Nemesis kült alanı

Günümüzde kalıntıları ortaya çıkarılan Nemesis alanı Rhamnus'ta bulunmaktadır. Bir yerleşim bulunmayan antik kent kalıntısı Rhamnus'taki kült alanı, Nemesis Mabedi ile ilgili iyi bir gözlem fırsatı veren bir yerdir. İzmir'deki Hellenistik ve Roma dönemleri kült alanları konusunda

henüz kayda değer bir çalışma yapılmamıştır. Baron Osten'in Hadrian Tapınağı, Georg Weber'in Zeus Akraios Tapınağı, Fontrier'in Afrodite Stratonikis Tapınağı ile ilgili lokasyon notlarını bir kenarda tutarsak konu bakir bir konudur.

Murat Kılıç, Nemesis ile ilgili yaptığı çalışmada Nemesis Tapınağı'nın lokasyonu olarak Agora ile Kadifekale arasında geniş bir alanı haklı olarak işaret etmektedir. Ben bir adım daha ileri giderek (ve de temellendirmeye çalışarak) bir başka lokasyon önereceğim.

Bilindiği gibi 17. yüzyıldan itibaren İzmir'e gelen araştırmacı ve seyyahlar, Kadifekale içindeki cami kalıntısını Aziz Yuhanna adına yapılan kilise olarak nitelendirmişlerdir. Oysa yapılan kazılar ortaya çıkarmıştır ki, buradaki zemin kayalıktır ve öncesine ait bir kalıntı izi yoktur.

Ama İzmir'de Yuhanna adına yapılmış bir kilisenin varlığı hep öne sürülmüştür. Özellikle Yuhanna adına yapılan kilise deyince dikkatimi hep Küçük Aya Yani (Aziz Yuhanna) Kilisesi (Agora'nın hemen üstünde, İsmetpaşa İlkokulu avlusunda) çekmiştir. Biz bu kilisenin 19. yüzyıl ortalarında inşa edildiğini biliyoruz. Ancak 18. yüzyıl ortalarında Stephan Schulz'un bölge topografyasına dair verdiği bilgiler çerçevesinde burada virane halde bir mabet kalıntısı olduğunu biliyoruz. Buradaki kalıntı yerinde Küçük Aya Yani Kilisesi (muhtemelen yeniden) inşa edilmiştir.

Şimdi burada dikkat çekmek istediğim iki konu var:

1) Büyük İskender efsanesindeki Pagos eteklerindeki su kaynağı ve Çifte Nemesis Mabedi. Bölgedeki en önemli su kaynağı -şimdilik- Sütveren Meryem Ayazması'dır. Ayazma ile Küçük Aya Yani Kilisesi arası 40-50 metredir.

2) İ.S. 250'de Hıristiyan olduğu ve Aziz Polikarp'ı mezarı başında anmak istediği için tutuklanarak ölüme mahkûm edilen Aziz Pionios'un durumu. Kendisine Nemesis'e kurban kesmesi durumunda ölümden kurtulacağı söylenen Pionios, Agora'ya doğu kapısından (yani Tilkilik yönünden) sokulmuş; doğu ve batı kapıları arasında uzanan yol boyunca -yolun her iki yanında yer alan İzmirliiler arasından- batı kapısına doğru götürülmüştür. Batı kapısı çıkışına ise Küçük Aya Yani Kilisesi çok yakındır, hemen üstündedir.

Tezim şudur: Hıristiyanlık sonrasında İzmir'de varlığını -önemi artarak- sürdüren Nemesis kültü, İzmirliiler nezdinde sahip olduğu önem ve değer de göz önüne alınırsa İzmir'in ilk kilisesi olacak Aziz Yuhanna adına bir kiliseye dönüştürülmüş olmalıdır. Şimdilik sadece kısıtlı bilgiye ama güçlü sezgiye dayanan bir tez...

Kaynakça:

- Head, Barclay Vincent: *Catalogue of the Greek Coins of Ionia, Londra 1892.*
- Fleischer, Robert: *Doppelte Nemesis-Aphrodite? Anatolia 22, 1981-1983*
- Karanastassis, Pavlina: *Wer ist die Frau Hinter Nemesis? Sonderdruck aus den Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts Athenischer Abteilung, Cilt 109, 1994.*
- Kılıç, Murat: *The cults of Nemesis and Tyche at Smyrna, TTK Belleten Aralık 2014 sayı 283 içinde.*
- Klose, Dietrich O. A.: *Die Münzprägung von Smyrna in der römischen Kaiserzeit, Berlin 1987.*
- Meriç, Cemil: *Bu Ülke, İletişim Yayınları 1992.*
- Müller, Karl Ottfried: *Handbuch der Archäologie der Kunst, Breslau 1848.*
- Pinder, M.: *Königlichen Museen/Die Antiken Münzen, Berlin 1851.*
- Posnansky, Hermann: *Nemesis und Adrasteia, Breslau-1890.*
- Rossbach, Otto: *Auführliches Lexikon der Griechischen und Römischen Mythologie içinde Nemesis Maddesi, sayfa 117-166, Cilt 3, Kitap 1, 1897-1902.*
- Rossbach, Otto: *Göttingische gelehrten Anzeigen, Cilt 1, sayfa 222-226, Breslau 1891.*
- Tournier, Eduard: *Nemesis et la Jalousie des dieux, Paris 1863.*
- Welcker, F. G.: *Griechische Götterlehre, Cilt 3, Göttingen 1863.*

İzmir'in eğitim çınarı okulları

Atatürk ve arkadaşlarının eğitim alanında en önemli görevi, etnik olaya katılan bazı misyoner okullarının eğitimine son vermek olmuştur. Tevhid-i tedrisata uyan Amerikan, Fransız ve İtalyan okullarının bazıları günümüzde de eğitime devam etmektedirler.

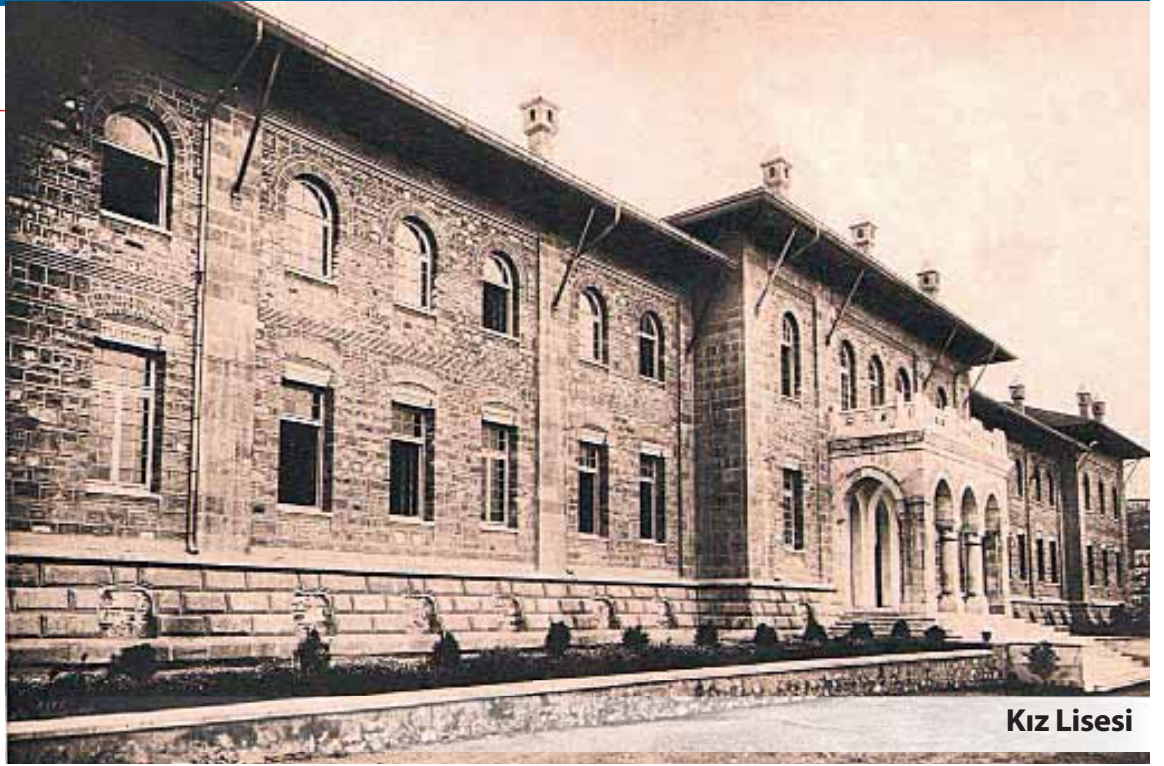
Ahmet GÜREL

Anadolu, 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra binlerce misyoneri misafir etmeye başlamıştır. Misyonerlerin ana hedefi; kendi dini inançlarını yayma adına çalışma yapmak yerine yeraltı-yerüstü kaynaklarını ve tarihi eserleri araştırmak olmuştur. En başarılı oldukları konu da etnik ayrımcılığı yeşertebilmek amacıyla açılmış okullar olmuştur. Buna örnek olarak 1914 yılında Anadolu'daki misyonerlerce açılan 707 yabancı okul örnek olarak verilebilir. Bu okulların ülke içinde dağılımı şöyledir: 465'i Amerikan, 83'ü İngiliz, 72'si Fransız, 44'ü Rus (Beirut), 24'ü İtalyan, 7'ser Almanya ve Avusturya, 3'ü Yunan (İzmir).

Kurtuluş Savaşı bitmiş, sıra ülkede yapılacak devrimlere gelmişti. Gazi Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının eğitim alanında en önemli görevi, etnik olaya katılan bazı misyoner okullarının eğitimine son vermek olmuştur. Tevhid-i Tedrisata uyan, Amerikan, Fransız ve İtalyan okullarının bazıları günümüzde de eğitime devam etmektedirler.

'İzmir Amerikan Koleji', 1878 tarihinde Amerikalı eğitimciler tarafından Basmane semtinde kurulmuş, 1913 yılında da Göztepe'ye taşınarak eğitime devam etmektedirler. 'İzmir Saint-Joseph Koleji', 1872 yılında Fransız eğitimciler tarafından Alsancak'ta kurulmuş ve aynı yerde öğrenimine devam etmektedirler.

İzmir'de halen eğitim veren, kuruluşu cumhuriyet öncesine dayanan beş okul bulunmaktadır. 1867 yılında Mithatpaşa'nın önderliğinde kurulan İzmir İslahhanesi, 1931 yılında, 'Bölge Sanat Okulu', 1943 yılında da 'Mithatpaşa Sanat Okulu' adını almıştır. Atatürk'ün üç kez ziyaret ettiği bu okul, 'Mithatpaşa Endüstri Meslek Lisesi' is-

Kız Lisesi

miyle İzmir'in en eski eğitim kurumu olarak eğitim vermektedir.

Bu okullardan bir diğeri ise 'İzmir Atatürk Lisesi'dir. Lise, 1888 yılında 'Mektebi İdadî' olarak Konak Kaymakamlığının bugünkü yerinde eğitime başlamıştır. Yunan işgali sı-

rasında eğitimi kesintiye uğrayan okulun binası Yunan Adliyesi olarak kullanılmış, İzmir'in kurtuluşundan sonra aynı bina Türk Adliyesi olmuştur. Okul, işgal döneminde Yunan hastanesi olarak kullanılan günümüzün binasına taşınarak öğrenime devam et-

İzmir Namık Kemal Lisesi

Mithatpaşa Sanat Mektebi

1934 yılında Atatürk'ün İzmir Palas'ta katıldığı baloda Kızılçullu'da bulunan Amerikan Koleji'nin velileriyle sohbet etmiştir. Giritli göçmen Mehmet Canitez'den bu öyküyü dinleyelim:

"...Baloda veliler; "Çocuklarımız bu okuldan sonra Amerika'ya gidiyor, bir daha ülkemize geri dönmüyorlar" şeklinde şikâyetle bulunmuşlardır. Atatürk bu velileri İzmir Palas'ta toplamış, bir daha dinlemiş sonra da 'Kızılçullu'da yabancı okul eğitim veremez' demiştir. Orada bulunan Vali Kazım Paşa'ya Atatürk aynen şöyle demiştir:

'Bundan sonra kimse çocuklarının Amerikan Koleji'ne göndermeyecek. Okul yönetimi satış için girişimde bulunduğu da engel olunmayacak. Öğrencisi olmayan okul yaşayabilir

köyde yabancı bir okul olmaz." Kısa bir süre sonra da dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, binanın 'Kızılçullu Köy Enstitüsü'

olarak hizmet vermesini sağlamıştır."

1936 yılında Atatürk'ün direktifi üzerine eğitim kurslarının açılmasıyla Anadolu'da aydınlanma başlamıştır. 1937 yılında İzmir ve Eskişehir, Kastamonu ve Kırklareli'nde olmak üzere dört köy öğretmen okulu kurulmuştur. Kızılçullu önce eğitim kursları ile başladığı milli eğitimine 17 Nisan 1940 yılından sonra 'Kızılçullu Köy Enstitüsü' olarak devam etmiştir.

Hasan Âli Yücel ve İ. Hakkı Tonguç enstitüleri başarıyla yürütmüşlerdir. Açılan 21 köy enstitüsüne sadece köy çocukları alınıyor

miştir. İzmir Erkek Lisesi kalabalıklaşan öğrencisi nedeniyle ikiye ayrılarak 'Birinci Lise' adını almış, İzmir Kız Lisesi'nin boşalttığı binada ise İkinci Lise' açılmıştır. 1942 yılında, 'Birinci Lise'nin adı; 'İzmir Atatürk Lisesi', 'İkinci Lise'nin adı da; 'İnönü Lisesi' olmuştur. 1950'den sonra da lisenin adı 'Namık Kemal Lisesi' olarak değiştirilmiştir.

Şimdiki Namık Kemal Lisesinde eğitim yapan, Atatürk tarafından iki kez ziyaret edilen 'İzmir Kız Lisesi' Karataş'taki günümüz binasına taşınmıştır. 1911 yılında yapılan bu binada önce 'İzmir Erkek Muallim Mektebi' eğitim görmüş ve Karşıyaka'da eğitim veren 'İzmir Kız Muallim Mektebi' ile birleşerek 'Necati Bey Öğretmen Okulu'na taşınmıştır.

Kız ve Erkek Öğretmen okulları Balıkesir'e taşınınca İzmir'de öğretmen yetiştiren bir eğitim kurumu kalmamıştır. 1914 yılında İzmir-Şirinyer'de (eski adı Kızılçullu), Amerikalılar tarafından "Amerikan Koleji" eğitimine başlamıştır. Yirmi yıl boyunca Ege Bölgesinin zengin çocukları bu okulda eğitim görmüşür.

Kızılçullu Köy Enstitüsü

mi?' Kapanmış, mülkü de devlete geçmiş, peki ya bu kuruma yeniden yabancı bir şirketin talip olma olasılığı? Atatürk bunu da düşündü diyor Canitez; "Aramızdan bir muhtar seçmemizi istedi, belde 'köy' sıfatını alsın diye. Böylece bir İtalyan ya da Fransız şirket talepte bulunursa şu cevap verilecekti; Amerikalılara Osmanlı döneminde izin verilmiş, artık Cumhuriyet Türkiye'sindeyiz, burası da bir köy ve

ve mezun olduktan sonra kendi köyünde öğretmen olması öngörülüyordu. Parasız yatılı olan bu okullar, köy çocuklarını Cumhuriyet aydınlanmacısı ve devrimci olarak yetiştiriyordu. Eğitim; yapıcı, yaratıcı, uygulamalı ve üreticiydi. 1946 yılına kadar amacına uygun çalışmalar yapılan, köy enstitüleri 12 yılda 18.000 öğretmen, 2.000 sağlık memuru ve 8.000 eğitimci yetiştirmiştir. Ancak bu çalışmalar toprak ağalarının ve karşı devrimcilerin hoşuna gitmediği için çeşitli bahanelerle 1952 yılında köy enstitüleri kapatılmıştır.

İzmir Atatürk Lisesi

Malatya'daki Akçadağ, Kars'taki Cilavuz, Erzurum'daki Pulur, Diyarbakır'daki Dicle, Van'daki Erciş ve Kayseri'deki Pazarören Köy Enstitüleri devam ettirilip, üniversiteye dönüşeydi yapacağı köyden ve köylüden kopmayan eğitimle ülkede kalkınmamış yöre bırakmayacaktı. Her üç vilayete bir köy enstitüsü kuran aydınlanmanın öncüleri, Doğu ve Güney Anadolu'da altı eğitim yuvası kurmuşlardı. Feodal sistem ve aydınlanma karşıtları o bölgeyi karanlıkta bırakarak günümüzde yaşanan teröre zemin hazırlamış ve köyde köylü bırakarak göç olgusunu yaratmışlardır.

“Saat” deyip de geçmemek lazım...

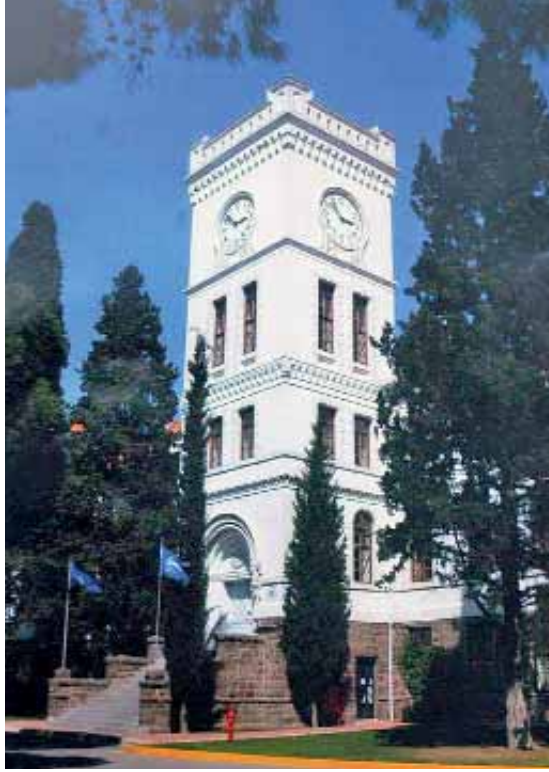
“Biz uyurken bile, zamana tanıklık yapıyorlar.”

■ Muzaffer CELLEK

Günlerden bir gün size “pat” diye birisi sorsa “İzmir’de kaç tane saat kulesi vardır” dese “pat” diye bir anda cevap verebilir misiniz? Ben veremem. Ama taaa İstanbul’lardan gelen Hikmet Yaşar Yenigün sırf bunu yerinde görmek ve bu saatleri tespit etmek için, İzmir’de otağ kurmuşlar ekip olarak. Yenigün, tanınmış yönetmenlerimizden. Son yapıtı “Tarık Dursun K” belgeseli.

Yenigün ekibi bir haftalarını ayırmış bu işe. Yerinde gidip fotoğraflar çekmişler. Eskileri dinleyip bilgi almışlar. “Saat” deyip geçmemek lazım. “Bizler uyurken bile zamana tanıklık yapıyorlar.” Onlar, insanlardan çok neler görmüş neler geçirmiştir. Dilleri olsa da konuşsalar. İstanbullu yönetmenler, asırlar sonra kendilerini arayan soranlarla karşılaştıklarında kalp krizinden paçayı sıyırmış olmalı. Zira şimdiye kadar birileri akıl edip de saatlerin hal ve hatırını sormamıştı. Yönetmenin kulağına epey sırlar vermiştir her biri muhakkak. Onlar da filmlerinde, belgesellerinde kullanacaklar elbet bu sırları. Bakacağız... Göreceğiz...

Yurt çapındaki saat kulelerimiz, bugün anıt muamelesi görmektedir. İzmir yakın zamana kadar Aydın’ın bir vilayeti imiş. 1872 yılında

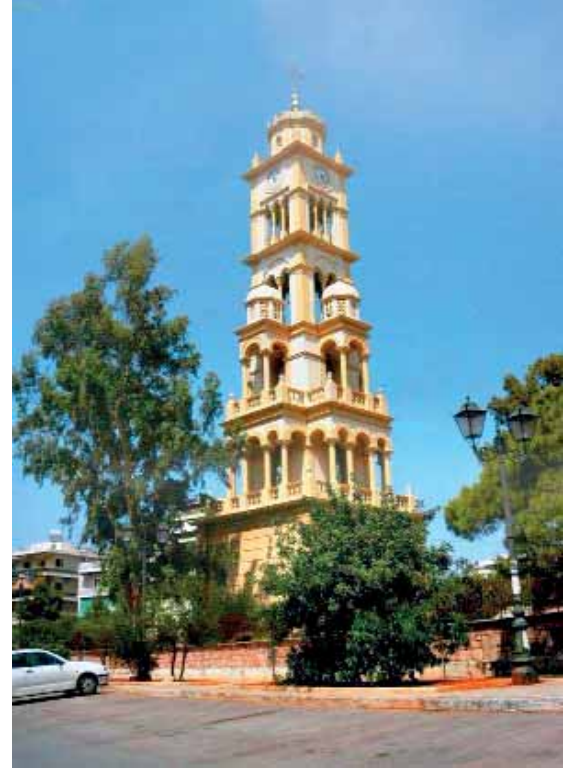
Hükümet Konağı kurulmuş. İki yıl sonra da Sarıkışla...

Saat kulelerinin yurt çapında yapılması fermanını Sultan Abdülhamit vermiş. Konak’taki saat kulesi 1901 yılında yapılmış. Resmi adı Atatürk Meydanı iken konağın burada kurulu olmasından dolayı da burası Konak Meydanı olarak anılmaya devam etmiş.

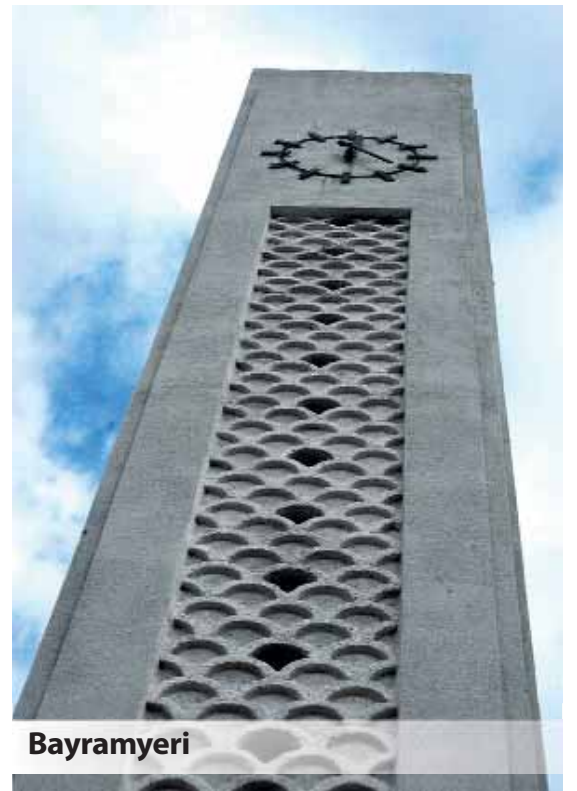
Kulenin temeli 1901 de atılmış. İzmir’de askeri ve mülki erkan, bürokrati, dini cemaat liderleri ve sair takım taklavatıyla birlikte uzun uzun okunan dualar eşliğinde çeşmelerine su verilerek hizmete açılmış.

26 yıl sonra da çeşmenin dört bir tarafındaki padişah tuğraları kazanmış, yerine çaprak resmi konmuş. Kulenin 90 santim yüksekliğinde gümüş ve altından kopyası Yıldız’daki padişaha yollanmış. Mimar M. Peré’nin bu saat kulesinin bir kopyası da Kırıkkale’nin Çerikli beldesinde mevcut. Türkiye’deki saat kuleleri dimdik ayakta ama müşterek kaderleri saatlerinin çoğunlukla çalışmamalarıdır. Öyle ki; aynı kulenin bir yüzündeki saat diğer yüzlerindeki vakti doğru göstermiyor. Biz bu kafa ile otomobilden sonra şimdi de uçak yapmaya karar vermiştik hatırlarsanız...

Ört ki, ölem.

Alsancak Gar

Bayramyeri

Tespitlere göre 5 tane saat kulesi var İzmir ve çevresinde. Konaktaki saatle birlikte, fuardaki eski Pakistan Pavyonu'nda, Bayraklı'da, Alsancak Gar'da, Bayramyeri'nde ve eskiden aslı İzmir'de olan ama şimdi yok sayılan Aya Fotini Saat Kulesi'ni de saymak lazım. O, kartpostallarda kaldı. Aslı bugün Yunanistan'da bulunuyor.

Bugün İzmir'de yaşayanlar bu kadar çok saatimiz olduğunu sorsalar ancak bilebilirlerdi. İstanbul'lardan iyi ki o yönetmen geldi de paçayı kurtardık. Bize saatlerin varlığını hatırlattı.

Olsun varsın. Saatin yüzünü uzaktan da görsek çalışıp çalışmadığı umurumuzda bile olmuyor artık. Ama her bakışta kiblemizi kısa bir an dahi olsa "maziye" çevirmemize vesile oluyorlar. Hiç olmazsa "eskiye mazi, yenmişe kuzu derler" vefasızlığına düşmemiş oluyoruz.

Öyle değil mi?

İzmir incirinin (1785) Boston'da satılması

Smyrna incirinin 1785 yılında Boston'da satılması ile ilk adım atıldığı ABD-Osmanlı ticareti o tarihten sonra sürekli gelişmiş, ardından jeopolitik ilişkileri de getirmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır.

Tufan ATAKİŞİ

Hemen hemen bütün dinlerde önemli bir yeri olan incir ağacı ve meyvesi, gerek mitolojide gerekse kutsal kitaplarda yer almış insanlığın başlangıcında Hz. Adem ve Havva'nın incir yaprağı ile örtünmesi toplum üzerinde özel bir ilgi duyulmasına neden olmuştur. Sonuç olarak incir hem pagan dinlerinde hem de semavi dinlerde kutsal sayılan meyvelerden biridir. İncir aynı zamanda insanların dini inançlarında da simge olmuş, inanışlar farklı olsa da inanların gözünde ortak söylem olarak

önemini günümüzde de korumaktadır. İncir'in anavatanı Anadolu, Ege Bölgesi (Büyük ve Küçük Menderes Ovaları, Aydın, İzmir), Doğu Akdeniz ve Güneybatı Asya'dır. 'Cennet meyvesi' diye de anılan incirin ağaçları dişi ve erkek olarak ikiye ayrılır, aynı ağaç üstünde hem dişi hem de erkek nitelikli organlar bulunmaz. Dişi ağaçların meyvesi büyük ve fazladır, erkek ağaçların ise ufak ve az meyvesi de yenilebilir lezzette değildir. Genelde tozlaşma için pek çok dişi ağa-

cın yakınına sadece bir tane dikilir. İncir bitkisinin çiçeklerinde tozlaşma olayı mazı böcekleriyle gerçekleşir. Bu olaya "Kaprifikasyon" denir.

Dünyadaki en lezzetli ve en fazla üretim de asırlardır Ege Bölgesi'nde yapılmakta ve özellikle kurutulduktan sonra da büyük bir kısmı da İzmir'den ihraç edilmektedir.

1783'te bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkan ve İngiltere'nin de 3 Eylül 1783'te yapılan Paris Antlaşması ile tanınan ABD

kısa sürede kendine özgü yapısını oluşturmuştur. Uluslararası ilişkilere öncelik veren ABD'nin ticari faaliyet alanlarından biri de Akdeniz Bölgesi olmuştur. O dönemde dünya ticaretinde büyük potansiyele sahip olan Akdeniz'de söz sahibi olmak ABD için oldukça önemlidir. Çünkü ABD'nin temel ihraç ürünlerinden olan mısır, tuzlanmış balık vb. malların satışında Akdeniz ülkeleri büyük bir alım gücüne sahiptir.

Smyrna incirinin 1785 yılında Boston'da satılması ile ilk adımın atıldığı ABD-Osmanlı ticareti o tarihten sonra sürekli gelişmiş, ardından jeopolitik ilişkileri de getirmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır.

Amerikan bayraklı gemi ilk kez 1786 yılında İstanbul'u ziyaret etti. Daha sonra 1797 yılında, İzmir rıhtımına yanaştı. Kaptan ve tüccar Richard Derby (1712-1783) tarafından yaptırılıp 1782'de Massachusetts Salem'de denize indirilen iki direkli (Brig), 309 tonluk ve 14 topu bulunan Grand Turk gemisinin, William Austin yönetiminde Smyrna'ya Bengal'den mal getirmesiyle daha da gelişmeye başladı. Osmanlı ile Amerika arasındaki ticari faaliyetleri, Richard Derby'nin oğlu Elias Hasket Derby daha da arttırdı. Grand Turk 1790'lu yılların sonuna doğru başta afyon olmak üzere kuru üzüm, incir, meyan kökü, reçine, deri, halı gibi Levant bölgesinin geleneksel ürünlerini Amerika'nın New England bölgesine taşıdı.

ABD'li tüccarlar 1800 yılında İskenderiye'yi ziyaret etti. Bu gelişmeler üzerine

1803 yılında ABD Maliye Bakanlığı, ithalat-ihracat istatistiklerinde Türkiye için ayrı bir sütun açtı.

1811 yılına kadar İngiliz Levant Company tarafından yönlendirilen Osmanlı-ABD ticareti, aynı yıl İzmir'de, Philadelphia'lı David Offley'in başkanlığındaki Amerikan iş adamları tarafından ilk Amerikan Ticaret Odası'nın da açılmasıyla Amerika'nın kontrolüne geçti...

1823'de Perkins, Woodmas and Offley, Langdon Co. Ve Styth Co. of Baltimore olmak üzere 4 Amerikan şirketi ticari faaliyette bulunuyorlardı.

7 Mayıs 1830 yılına gelindiğinde, "Seyrüsefain ve İcrayı Ticarete Dair" bir "Muhade-i Hümayun" adıyla imzalanan

ticaret anlaşması ile daha da geliştirildi. Böylece Amerikan yönetimi "en ziyade müsaadeye mahzar millet" (The most favored nation) statüsü ile Osmanlı Devleti'nden kapitülasyon haklarını da aldı.

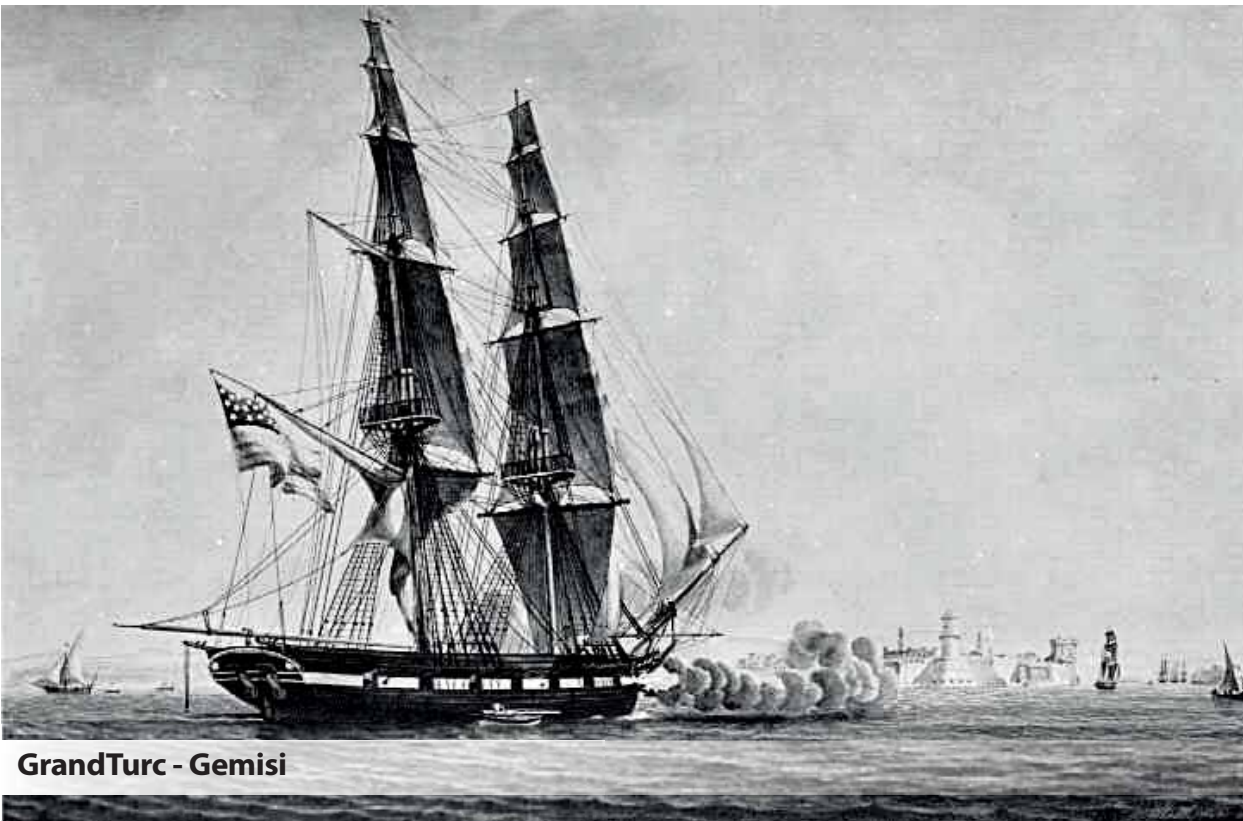
Bu dönemde İzmir'den özellikle afyon ve kuru meyve alıyor, yerine kahve, baharat, pamuklu ürünler, cephane ve silah satıyorlardı.

1830 yılında İzmir Limanı'na yılda 30 Amerikan ticaret gemisi giriş-çıkış yaparken, Kırım savaşını (1853-1856) izleyen yıllarda her hafta bir Amerikan gemisi İstanbul'a gelmeye başlamıştı.

ABD'nin afyon alımına başlamasıyla beraber silah ve cephane satışı, ticaret hacmindeki payını giderek arttırdı ve 1869 yılında yüzde 79 iken 1877'de yüzde 97'yi buldu.

Amerikalı tüccarlar, bu ticari ayrıcalıkları aldıktan sonra Anadolu'da yürüttüğü gelişen ticari faaliyetlerinde Batı Anadolu'nun kıyı kesimlerinde daha çok Rumlar, iç kesimlerde ise Ermenilerle ticarete başladı. Bunun tabii sonucu olarak da, Anadolu'da zengin bir Ermeni ve Rum burjuvazisi oluşmaya başladı. Bu da beraberinde ekonomik özgürlüğü getirdi. Böylece ticari faaliyetler adı altında Amerikalı misyonerler Rum ve Ermeni cemaatlerde çok daha rahat çalışmaya daha çok ilgi görmeye başladı.

Bu rahatlığın sonuçları tarih boyunca karşımıza çıkacaktır.

GrandTurc - Gemisi

200 yıllık parohetler Yahudi kültürel mirası

İzmir Musevi Cemaati'nde kültür mirası konusunda başkan yardımcılığı görevini yürüten ve parohetlerin konservasyonu projesinden sorumlu Nesim Bencoya bu çalışmanın Sefarad Kültür Mirası Müzesi için önemli bir adım olduğunu dile getiriyor.

Parohet Onarım

Saadet TUĞRAY ERCİYAS

İzmir Musevi Cemaati, Yahudi kültür mirasını yaşatmak, korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak için üzerinde özenle çalıştığı İzmir Sefarad Kültür Mirası Müzesi projesinde önemli bir adım daha attı. Sadece Yahudi kültür mirası için değil aynı zamanda Sefarad Musevileri'nin merkezi olarak sayılan İzmir'in de kültür mirası, bazısı 200 yıllık, 325 "parohet" Finlandiya'dan gelen konservasyon (koruma) konusunda uzman bir ekip tarafından tek tek elden geçirildi. Parohetler orijinalligi korunarak onarıldı ve uygun hava şartlarında koruma altına alındı.

Parohet

Parohet; çok basit bir anlatımla atlas, kadipe, ipek gibi değerli kumaşlardan yapılmış, gümüş, bakır ya da çinko alaşımlı ipliklerle işlenmiş gelinlik ya da örtü olarak kullanılmış bir tekstil ürünü. Çoğu Musevi halkı tarafından bağışlanmış bu birbirinden şık ve zarif işlemeli eski zaman örtülerini değerli kılan, sinagoglarda Tora (Tevrat, kutsal kitap) tomarlarının tutulduğu bölme kapısının içinde ya da dışında kullanılıyor olması. Manevi değeri oldukça yüksek olan parohetlerin üzerinde sinagoglara bağışlandığı tarihlerin yanı sıra ağırlıkla kapı, kandil, parmakları açık el, hayat ağacı, menora, Davut Yıldızı gibi motifler yer alıyor.

İzmir Musevi Cemaati'nde kültür mirası konusunda başkan yardımcılığı görevini yürüten ve parohetlerin konservasyonu projesinden sorumlu Nesim Bencoya bu çalışmanın Sefarad Kültür Mirası Müzesi için önemli bir adım olduğunu dile getiriyor. Projenin ilk yılı bir otelde çalıştıklarını anlatan Bencoya, son iki yıl ise İzmir Ekonomi Üniversite-

si'ndeki tekstil bölümüne ait bir atölyede çalışmaların sürdüğünü söylüyor. Nesim Bencoya, üniversitenin Tekstil ve Moda Bölümü'nden Prof. Elvan Özkavruk Adanır ve Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Dilek Himam Er'in kendilerine projede yardım ettiğini dile getiriyor.

Finlandiyalı ekip üç yıl çalıştı

Parohetlerin Finlandiyalı uzmanlar tarafından "İzmir Tekstil Projesi" adı altında onarılması üç yıl sürmüştü. Kimi 1870 yılında üretilmiş el yapımı bu tekstil ürünlerinin bu-

Parohet Onarım Detay

lunduğunda çok kötü durumda olduğunu söylüyor Nesim Bencoya. Finlandiya'daki Helsinki Metropolia Üniversitesi, Eski Tekstilleri Koruma Uygulama Bölümü'nden Öğretim Üyesi Anna Hakari ile İstanbul'daki bir

tekstil konservasyon toplantısında tanıştıklarını kaydeden Bencoya, "Hakari parohetlerin onarımı projesini kabul edince hemen çalışmaya başladık" diyor.

Yahudi kültürünü yansıtan ve sinagogların önemli unsurlarından olan parohetlerin bir kısmının Musevi cemaatindeki gönül-

lülerce yıllar içinde koruma altına alındığını belirten Bencoya şu bilgileri veriyor:

"Bildiğiniz gibi İzmir'de sinagoglar ardına çöktüler. Onlara bakacak para yoktu, çünkü cemaat oldukça yoksuldu. Bu malzemelerin bir kısmı da çöküntülerin altında kaldı, yıllar içinde yıprandı. Yıkıntılardan çıkartılan parohetlere cemaatin içinden gönüllü insanlar tarafından bakıldı. Ancak profesyonel bir koruma yapılamadı o zaman. Büyük bir kısmı bugüne kadar gelebilen malzemelerin temizlikleri bu tekstil projesiyle yapıldı, onarımları tamamlandı. Şimdi nem ve ısı seviyeleri kontrol altında olan bir ortamda korumaya alındı."

İzmir Musevi Cemaati Başkan Yardımcısı Nesim BENCOYA parohet onarımını izliyor.

Eşsiz bir deneyim

Daha önce Namibia'da bir müzenin kuruluş aşamasında benzer bir görevde de çalışan Anna Hakari 2013 yılından bu yana Ekonomi Üniversitesi'nde yaptıkları çalışmanın 9 kişilik bir ekiple yürüdüğünü söylüyor. "Böylesine önemli ve kültürel bir projede başından sonuna kadar yer almak büyük onur" diye konuşan Hakari'nin ekibindeki öğrenciler 2013 - 2015 yılları arasında bir aylığına Türkiye'ye gelip onarımları sürdürmüşler. Hepsi Finlandiyalı

olan öğrenciler İzmir'de projede çalışırken bir yandan da kentteki sinagogları gezmişler.

Anna Hakari, öğrencilerinin en az beş sinagogu gezdiğini ve yaptıkları onarım işinin ne anlama geldiğini yerinde gördüklerini belirtiyor. "Bu onlar için önemli bir deneyim. Böyle bir kültürel mirasın ortaya çıkmasına katkı koymak, ellerindeki malzemenin nerede kullanıldığını görmek hepsini çok etkiledi" diyor. İlk yıl 140 malzemeyi temizleyip onardıklarını anlatan Hakari, bugün onarımı biten parohet sayısının 325 olduğunu söylüyor. Temizlik ve onarım bittikten sonra tüm çalışmaların fotoğraflanıp kataloglandığını belirtiyor.

Parohetlerde yer alan desenlerin Osmanlı motiflerine çok benzediğini anlatan Nesim Bencoya, "Bunlar aslında örtü, masa örtüsü ya da gelinlik olarak kullanılmış kumaşlar. Bunlar sinagoga bağışlandıklarında dini ya da sinagog ürünü ya da yahudiliğe ait bir ürüne dönüştüler" diyor. Bencoya, "Üzerlerindeki yazıtlarda, neden bağışlandığı, doğum, ölüm evlilik gibi açıklamalar var. Bütün dinlerde olan hamsa yani Fatma'nın Eli, yaşam ağacı motifleri, adalet temsil eden motifler, eller, Davut Yıldızı, 10 emirin yazıldığı kitabeleri burada desen olarak görüyoruz. O zaman bunun Yahudi kültürüne ait olduğunu görebiliyorsunuz. Hepsinde bir tarih var, muhtemelen bağışlandığı tarihler. 20. yüzyılın başlarına kadar üretilmiş bu malzemeler" bilgisini paylaşıyor.

Anna Hakari

İzmirli kızların

2015-2016 sezonunun şampiyonu Konak Belediyespor oldu. Konak Belediyespor, böylelikle üst üste dördüncü kez Kadınlar 1. Ligi'nde şampiyonluğa uzandı. Türkiye Kadınlar Futbol 1'inci Ligi'nde kırılması güç bir rekora imza atan İzmir temsilcisi, şampiyonluk unvanının yanı sıra önümüzdeki sezon ülkemizi UEFA Ka-

dınlar Şampiyonlar Ligi'nde temsil etme hakkını kazandı. Her yıl olduğu gibi bu yıl da şampiyonluğu son maça bırakmayan İzmirli kızlar dördüncü zaferi de tüm İzmirli'lere armağan etti. Üst üste dördüncü lig şampiyonluğu ile kırılması zor bir rekorun sahibi olan takımın başarılı Teknik Direktörü Ali Alanç futbolda başarının sadece büt-

dördüncü zaferi

çeyle kazanılmadığını bir kez daha gösterdiklerini söyledi. Alanç; "Üst üste 4'üncü kez şampiyonluğu kucakladık. Bu başarıyı bizlere yaşatan tüm oyuncularımı yürekten kutluyorum. Şampiyonluğumuzu sadece Konaklılara değil tüm İzmirliyle armağan ediyoruz" dedi. Konak Belediye Başkanı Sema Pekdaş ise Kadın Futbol Takımı'nın başa-

rısının Avrupa'da da devam edeceğini söyledi. Şampiyon kızların sadece Konak'ın değil, Türkiye'nin gururu olduğunu dile getiren Başkan Pekdaş; "İzmir'e yaşattığınız gurur için teşekkür ediyoruz. Bundan sonra İzmir'i ve Türkiye'yi Avrupa'da temsil edeceksiniz" dedi.

Acil Telefonlar

AKS 110
ACİL SERVİS 112
POLİS İMDAT 155
JANDARMA 156
SU ARIZA 185
CENAZE HİZMETLERİ 188

Ulaşım

Otogar (İzotaş)
 0 232 472 10 10
Üçkuyular Terminali
 0 232 259 88 62
Adnan Menderes Havalimanı
 0 232 274 26 26
THY 0 232 484 12 20
TCDD Basmane Garı
 0 232 484 53 53
TCDD Alsancak Garı
 0 232 464 77 95
Denizcilik İşl. (Liman)
 0 232 425 87 00

**Konak Belediyesi
Evlendirme Memurlukları**

Fuar Evlendirme Memurluğu
 0 232 425 24 60
**Eşrefpaşa Evlendirme
 Memurluğu**
 0 232 250 25 05
**Gültepe Evlendirme
 Memurluğu**
 0 232 457 49 90
**Güzelyalı Ümit Besen
 Evlendirme Memurluğu**
 0 232 285 05 07

Konak Belediyesi Müdürlükler

**Basın Yayın ve Halkla
 İlişkiler Müdürlüğü**
 0 232 489 45 22
Bilgi İşlem Müdürlüğü
 0 232 445 19 40
**Çevre Koruma ve
 Kontrol Müdürlüğü**
 232 482 10 36
Emlak ve İstimlak Müdürlüğü
 0 232 489 45 18
Fen İşleri Müdürlüğü
 0 232 489 48 58
Hukuk İşleri Müdürlüğü
 0 232 489 31 73
**İnsan Kaynakları
 ve Eğitim Müdürlüğü**
 0 232 484 14 99
**Kültür ve Sosyal İşler
 Müdürlüğü**
 0 232 422 68 07
Mali Hizmetler Müdürlüğü
 0 232 484 09 99
Plan ve Proje Müdürlüğü
 0 232 489 45 59
Park ve Bahçeler Müdürlüğü
 0 232 445 43 90
Sağlık İşleri Müdürlüğü
 0 232 482 20 75
Temizlik İşleri Müdürlüğü
 0 232 433 36 30
Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü
 0 232 459 97 95
Veteriner Müdürlüğü
 0 232 459 24 10
Zabıta Müdürlüğü
 0 232 484 15 10
Merbel Genel Müdürlüğü
 0 232 464 41 52

Resmi Daireler

Valilik
 0 232 455 82 82
Büyükşehir Belediye Başkanı
 0 232 293 12 00
İZFAŞ 0 232 497 10 00
Ege Serbest Bölge Md.
 0 232 251 35 94
TRT Bölge Md.
 0 232 463 02 03
**Basın Yayın ve Enformasyon
 İl Müdürlüğü**
 0 232 489 42 91
Emniyet Müdürlüğü
 0 232 489 05 00
**Güney Deniz
 Saha Komutanlığı**
 0 232 463 01 00
Hava Eğitim Komutanlığı
 0 232 285 96 50
**İl Gençlik ve
 Spor Müdürlüğü.**
 0 232 464 82 08
İl Müftülüğü
 0 232 441 82 01
Meteoroloji Bölge Müdürlüğü
 0 232 285 39 65
Defterdarlık
 0 232 483 09 25
Milli Eğitim Müdürlüğü
 0 232 477 21 00
Ulaştırma Bölge Müdürlüğü
 0 232 495 20 00
Ege Bölgesi Sanayi Odası
 0 232 441 09 09
İl Sağlık Müdürlüğü
 0 232 441 81 11
Çevre İl Müdürlüğü
 0 232 341 68 00
Dokuz Eylül Üniversitesi
 0 232 464 80 47
Ege Üniversitesi
 0232 388 01 10
Yüksek Teknoloji Enstitüsü
 0232 750 60 00

Hastaneler Hastane Poliklinik

**AĞIZ BİRLİĞİ AĞIZ VE DİŞ
 SAĞLIĞI POLİKLİNİĞİ**
 Ali Çetinkaya Bulvarı No: 34/1
 Alsancak Tel: 0232 463 86 88
ATA DİŞ POLİKLİNİĞİ
 Vasıf Çınar Bulvarı Çelebi Apt.
 No: 25 K:2 D:4 Alsancak
 Tel: 0 232 464 86 26
ATAKALP HASTANESİ
 1418 Sok. No: 16 Kahramanlar
 Tel: 0 232 483 14 14
**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
 ZÜBEYDE HANIM HAST.**
 6371 Sok. No:34 Bostanlı
 Tel: 0 232 241 10 00
**DENTAKİD ÖZEL
 SAĞLIK HİZMETLERİ**
 Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 53/4
 Alsancak Tel: 0 232 465 11 05
**DENTORİON AĞIZ DİŞ
 ESTETİK MERKEZİ**
 Mustafa Bey Cad. No:1/1 D:18
 Alsancak Tel: 0 232 464 88 11
**DIET INN BESLENME VE
 DİYET DANIŞMA MERKEZİ**
 Kıbrıs Şehitleri Cad. Mayıs Apt.
 No: 4/7 Alsancak
 Tel: 0 232 463 53 67 - 463 53 29
DİZDARER ÖZEL SAĞLIK
 1394 Sok. No: 11 D:9 Alsancak
 Tel: 0 232 464 04 06

DOĞU-ŞAN ÖZEL AĞIZ VE**DİŞ SAĞLIĞI POLİKLİNİĞİ**

Cumhuriyet Bul. No: 181 D:3
 Alsancak Tel: 0 232 421 59 65

DR. CEVDET TUĞRUL MEME**MER. ANKA ÖZEL SAĞLIK**

Ali Çetinkaya Bul. No: 58/1
 Alsancak Tel: 0 232 446 84 75

DR. A. KADİR DEMİREL**DİŞ KLİNİĞİ**

Ali Çetinkaya Bul. No: 70 K:2
 D:204 Sağlık Sitesi Alsancak

Tel: 0 232 421 89 12

www.kadirdemirel.net

DUYMER İŞİTME**CİHAZLARI MERKEZİ**

1720 Sok. No: 2 Karşıyaka

Tel: 0 232 364 22 59

Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 4

Alsancak Tel: 0 232 463 74 55

EL MİKROCERRAHİ**ORTOPEDİ TRAVMATOLOJİ****HASTANESİ**

1418 Sok. No: 14 Kahramanlar

Tel: 0 232 441 01 21

GELİŞİM EGE SPECT**TEŞHİS MERKEZİ**

Mimar Sinan Cad. No: 13/1

Kahramanlar Tel: 0 232 464 22 32

İDEAL AĞIZ VE DİŞ**SAĞLIĞI POLİKLİNİĞİ**

Talatpaşa Bul. No:16 D:1

Alsancak Tel: 0 232 463 09 39

www.idealclinic.com

İLGİM KADIN HASTALIKLARI**VE DOĞUM MERKEZİ**

Talatpaşa Bul. 1434 Sok. No: 1/6

Alsancak Tel: 0 232 463 89 29

www.ilgim.com.tr

İRENBE TIP VE TÜP**BEBEK MERKEZİ**

Talatpaşa Bul. 1436 Sok. No:6

Alsancak Tel: 0 232 464 58 88 (pbx)

KENT HASTANESİ

8229 Sok. No:30 Çiğli

Tel:0 232 386 70 70

KÜLTÜR TIP LABORATUVARI

1394 Sok. No: 11 Alsancak

Tel: 0 232 464 42 32

LAMED ÖZEL SAĞLIK HİZM.

1359 Sok. No:1 K:2 D: 5-6

Umut Sitesi Alsancak

Tel:0 232 464 22 33

ORTE AĞIZ DİŞ SAĞLIĞI

Ali Çetinkaya Bul. No: 67/3

Alsancak Tel: 0 232 465 05 50

ÖZEL ÇINARLI HASTANESİ

Anadolu Cad. No: 14 Çınarlı

Tel: 0 232 462 27 27

ÖZEL KENT TIP MERKEZİ

Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 140

Alsancak Tel: 0 232 488 28 28

ÖZEL SMYRNA ART**TÜP BEBEK MERKEZİ**

Anadolu Cad. No: 34 Bayraklı

Tel: 0 232 461 93 33 - 461 68 63

RETİNA GÖZ MERKEZİ

Talatpaşa Bul. 1488 Sok. No:3

Alsancak Tel: 0 232 464 49 49

SERDAR ÖZLER GÖZ KLİNİĞİ

1382 Sok. No: 32/4

Alsancak Tel: 0 232 463 98 76

STAR KADIN SAĞLIĞI

Ali Çetinkaya Bul. No: 66/4

Alsancak Tel: 0 232 464 71 51

TALATPAŞA TIP LAB.

Talatpaşa Bul. No: 61/2

Alsancak Tel: 0 232 463 08 97

TÜRKER DİŞ TEDAVİ**ORTODONTİ İMPLANT**

1438 Sok. No: 1 Sema Apt.

Alsancak Tel: 0 232 422 43 43

TÜRK KANSER ARAŞTIRMA**VE SAVAŞ KURUMU İZMİR**

Mahmut Bozkurt Cad. No: 47 /2

Alsancak Tel: 0 232 464 85 84

VELİ LÖK ÖZEL TEDAVİ MERKEZİ

1416 Sok. No: 11 Kahramanlar

Tel: 0 232 425 85 45

YAŞAM LABORATUVARI

Kıbrıs Şehitleri Cad. 1447 Sok. No:

6/1

Alsancak Tel: 0 232 464 55 64

ZÜBEYDE HANIM TIP MERKEZİ

Zübeyde Hanım Cad. No: 39/B

Alaybey Karşıyaka

Tel: 0 232 366 22 77

**KONAK BELEDİYESİ
SEMT MERKEZLERİ****SEMT MERKEZLERİ****Nazime-Sacide Akarcalı****Semt Merkezi**

2814 Sok. No: 7

Tel: 0 232 445 29 06

Mersinli/İzmir

Basmane Semt Merkezi

1299 Sok. No: 7 Basmane

(Oteller Sokağı)

Tel: 0 232 445 93 79

Agora Semt Merkezi

806 Sok. No: 7 Patlıcan

Yokuşu/Agora

Tel: 0 232 483 05 98

Saadet Mirici Semt Merkezi

843 Sok. No: 50 İkiçeşmelik

Tel: 0 232 425 35 10

İsmetpaşa Semt Merkezi

360/1 Sok. No: 5 İsmetpaşa

Tel: 0 232 457 37 40

Ballıkuyu Semt Merkezi

Kocatepe Mah. Hacı Efendi Cad.

No: 232 Ballıkuyu

Tel: 0 232 446 00 40

Eşrefpaşa Semt Merkezi

İkiçeşmelik Cad. No: 5

Cicipark İçi

Tel: 0 232 250 71 00

Gültepe Semt Merkezi

Plevne Cad. No: 18 Gültepe

Tel: 0 232 433 25 77

Kadın Danışma Merkezi

442 Sokak No:73 Konak

Tel: 0 232 425 35 01

Mehmet Ali Akman Semt Mer-**kezi**

4/1 Sokak No: 6

Diyarbakır Apartmanı

Güzelyalı

İleri Yaş Sağlıklı Yaşam Merkezi

Halil Rifat Cad. No:380 Konak

Tel: 484 53 00/2984

Oteller**AKSAN OTELİ**

Gaziler Cad. No: 214-216

Basmane Tel: 0 232 441 70 61

ANEMON İZMİR

Mürsel Paşa Bul. No: 40

Kahramanlar Tel: 0 232 446 36 56

ANEMON FUAR OTEL

1362 Sok. No: 57 Montrö Alsancak

Tel: 0 232 446 06 46

BABADAN OTELİ

Gaziosmanpaşa Bul. No: 50

Çankaya Tel: 0 232 483 96 40

NE NEREDE?.. NE NEREDE?.. NE NEREDE?..

BALCA OTEL

1484 Sok. No:11
Alsancak Tel: 0 232 422 30 74

BEYOND HOTEL

Kızılay Cad. 1376 Sok. No: 5
Alsancak Tel: 0 232 463 05 85

BLUE BOUTIQUE HOTEL

Mürselpaşa Bul. 1265 Sok. No: 13
Basmene Tel: 0 232 484 25 25

COMFORT OTEL

Mürselpaşa Bul. No: 159
Tel: 0 232 425 26 00

CROWNE PLAZA

Crowne Plaza İzmir 10 Sok. No: 67
İnciraltı Tel: 0 232 292 13 00

OTEL DOKUZ EYLÜL

Mustafa Kemal Sahil Bul. No: 273
Küçükyalı Tel: 0 232 445 94 80

EGE PALAS OTELİ

Cumhuriyet Bul. No:210
Alsancak Tel: 0 232 463 90 90

EGE SAĞLIK OTELİ

Ege Üniversitesi Arkası
Bornova Tel: 0 232 373 48 62

İSMİRA OTEL

Gazi Osman Paşa Bul. No: 26
Alsancak Tel: 0 232 445 60 60

İZMİR HILTON

Gazi Osman Paşa Bul. No: 7
Alsancak Tel: 0 232 497 60 60

İZMİR PALACE

Vasıf Çınar Bul. No: 2
Alsancak Tel: 0 232 421 55 83

KARACA OTELİ

1379 Sok. No: 55
Alsancak Tel: 0 232 489 19 40

KAYA PRESTİGE

Tel: 0 232 483 03 23

KİLİM OTEL

Atatürk Bulvarı Alsancak
Tel: 0 232 484 53 40

KORDON OTEL

Akdeniz Cad. No: 2
Pasaport Tel: 0 232 425 04 45

MOVENPICK HOTEL İZMİR

Cumhuriyet Bul. No: 138
Pasaport Tel: 0232 488 14 14

OTEL MARLA

Kazım Dirik Cad. No: 7
Pasaport İZMİR Tel: 0 232 441 40 00
Faks: 0 232 441 11 50

OTEL BAYLAN

1299 Sok. No: 8
Basmene Tel: 0 232 483 01 52

OTEL KAYA

Gazi Osman Paşa Bul. No: 45
Alsancak Tel: 0 232 483 97 71

PALM CITY OTEL

Mürsel Paşa Bul. No: 149
Basmene Tel: 0 232 445 80 80

RESİDENCE BUTİK OTEL

Mürsel Paşa Bul. No: 28
Basmene Tel: 0 232 441 90 90

SC INN BOUTIGUE HOTEL

Mürsel Paşa Bul. No: 2
Basmene Tel: 0 232 446 54 00

SUSUZLU ATLANTİS OTEL

Gazi Bul. No: 128
Çankaya Tel: 0 232 483 55 48

SWISSOTEL GRAND EFES

Gazi Osman Paşa Bul. Heykel
Tel: 0 232 414 00 00

YUMUKOĞLU OTEL

Şair Eşref Bul. 1371 Sok. No: 8
Çankaya Tel: 0 232 483 65 65

Tiyatrolar - Sahneler

**ATATÜRK İL HALK
KÜTÜPHANESİ**

Tel: 0 232 425 08 97

İZMİR DEVLET TİYATROSU

Tel: 0 232 445 89 41

İDT KONAK SAHNESİ

Tel: 0 232 483 50 35

İSMET İNÖNÜ SANAT MERKEZİ

Tel: 0 232 489 09 26

İZMİR TİYATRO

BAB-I SANAT SAHNESİ

Şehit Fethi Bey Caddesi Pasaport
Tel: 0 232 446 77 95

DEÜ SABANCI

KÜLTÜR SARAYI

Tel: 0 232 441 90 09

HAMLE TİYATROSU

Tel: 0 232 446 88 57

İZMİR DEVLET

OPERA VE BALESİ

Tel: 0 232 441 01 73

İZMİR DEVLET SENFONİ

ORKESTRASI

Tel: 0 232 489 09 26

İZMİR SANAT

Tel: 0 232 483 63 34

KARŞIYAKA AÇIK HAVA

TİYATROSU

Tel: 0 232 362 61 61

Kültür Merkezi

KONAK BELEDİYESİ

TÜRKAN SAYLAN

ALSANCAK KÜLTÜR

SANAT MERKEZİ

Kıbrıs Şehitleri Cad.
No: 12 Alsancak Tel: 0 232 422 52 36

KONAK BELEDİYESİ

SELAHATTİN AKÇİÇEK

EŞREFFAŞA KÜLTÜR

MERKEZİ

İnönü Cad. No: 2/1 Bayramyeri
Tel: 0 232 262 45 90 - 262 99 84

KONAK BELEDİYESİ GÜZELYALI

KÜLTÜR MERKEZİ

32 Sok. No: 4 Fuat Göztepe Parkı
Güzelyalı Tel: 0 232 224 24 30

AHMED ADNAN SAYGUN

SANAT MERKEZİ (AASSM)

Mithatpaşa Cad. 1087 Sok.
Güzelyalı Tel: 0 232 293 38 00

ALMAN KÜLTÜR MERKEZİ

Tel: 0 232 489 56 87

EÜ ATATÜRK KÜLTÜR MER.

Tel: 0 232 483 85 20

FRANSIZ KÜLTÜR MERKEZİ

Cumhuriyet Bul. No: 152
Alsancak Tel: 0 232 466 00 13

KEDİ KÜLTÜR SANAT MER.

Atatürk Cad. No: 86/A
Alsancak Tel: 0 232 464 99 35

www.kedikultursanat.org

NARLIDERE BELEDİYESİ

KÜLTÜR SANAT MERKEZİ

Tel: 0 232 238 80 55

TÜRK-AMERİKAN DERNEĞİ

Tel: 0 232 464 20 95

TÜRK-İTALYAN KÜLTÜR DER.

Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 58
Alsancak Tel: 0 232 421 52 42

ZİYA GÖKALP KÜLTÜR MER.

Tel: 0 232 366 44 59

Sinemalar

AFM PASTEL

Tel: 0 232 489 22 00

AGORA

Tel: 0 232 277 25 25

BATI

Tel: 0 232 347 58 25

CİNEBONUS KONAK PİER

Tel: 0 232 446 90 40

DESEM SİNEMALARI

Tel: 0 232 422 53 10

İZMİR Tel: 0 232 421 42 61

Müzeler

KONAK BELEDİYESİ

NEŞE VE KARİKATÜR MÜZESİ

Tel: 0 232 465 31 05

KONAK BELEDİYESİ

İZMİR MASK MÜZESİ

Tel: 0 232 465 31 07

KONAK BELEDİYESİ

ÜMRAN BARADAN OYUN

VE OYUNCAK MÜZESİ

Tel: 0 232 425 75 13

KONAK BELEDİYESİ

RADYO VE DEMOKRASİ MÜZESİ

Tel: 0 232 484 14 83

KONAK BELEDİYESİ

KADIN MÜZESİ

Tel: 0 232 484 04 81-489 45 22

AGORA AÇIKHAVA MÜZESİ

Tel: 0 232 483 46 96

ARKEOLOJİ MÜZESİ

Tel: 0 232 489 07 96

ATATÜRK MÜZESİ

Tel: 0 232 464 80 85

BERGAMA MÜZESİ

Tel: 0 232 631 28 83

ÇEŞME MÜZESİ

Tel: 0 232 712 66 09

EFES MÜZESİ

Tel: 0 232 892 60 10

ETNOGRAFYA MÜZESİ

Tel: 0 232 489 07 96

İNÖNÜ EVİ MÜZESİ

Tel: 0 232 445 55 99

İZMİR RESİM VE

HEYKEL MÜZESİ

Tel: 0 232 482 03 93

ÖDEMiŞ MÜZESİ

Tel: 0 232 545 11 84

TABİAT TARİHİ MÜZESİ

Tel: 0 232 388 26 01

TCDD MÜZE VE SANAT GALERİSİ

Tel: 0 232 464 31 31

EGE ÜNİVERSİTESİ

KAĞIT VE KİTAP

SANATLARI MÜZESİ

Tel: 0 232 374 59 31

Sosyal kulüpler

ÇAĞDAŞ YAŞAMI DES. DERNEĞİ

1451 Sok. No: 17/3

Alsancak Tel: 0 232 464 33 59

EGE AÇIKDENİZ YACHT KULÜBÜ

Levent Marina Bakü Bul. No: 72

İnciraltı Tel: 0 232 278 79 22

EGE ORMAN VAKFI

1452 Sok. No: 10/A K:3

Tel: 0 232 464 51 60

İZMİR DAĞCILIK VE DOĞA

SPORLARI İHTİSAS KULÜBÜ

1456 Sok. No: 96/3 Alsancak

Tel: 0 232 421 30 10 - 0 541 421 30 90

İZMİR FOTOĞRAF SANATI DER.

1457 Sok. No: 12/3

Alsancak Tel: 0 232 464 32 12

İZMİR KÜLTÜR SANAT

EĞİTİM VAKFI

Mithatpaşa Cad. No: 38

Karataş Tel: 0 232 482 00 90

YENİ YÜKSEKTEPE KÜLTÜR DER.

1482 Muzaffer İzgü Sokağı No: 5

Alsancak Tel: 0 232 464 57 39

1710 Sok. No: 11 Karşıyaka

Tel: 0 232 381 67 76

Tenis Kulüpleri

KÜÇÜK KULÜP

Tel: 0 232 463 87 47

KÜLTÜRPARK TENİS KULÜP

Tel: 0 232 483 33 52

Turizm Danışma

ADNAN MENDERES HAVALİMANI

Tel: 0 232 274 26 26

İL TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ

Tel: 0 232 483 51 17

BERGAMA Tel: 0 232 631 28 51

ÇEŞME Tel: 0 232 712 66 53

FOÇA Tel: 0 232 812 12 22

SELÇUK Tel: 0 232 892 63 28

Konsolosluklar

ABD Tel: 0 232 464 87 55

İNGİLTERE Tel: 0 232 463 51 51

İTALYA Tel: 0 232 463 66 76-96

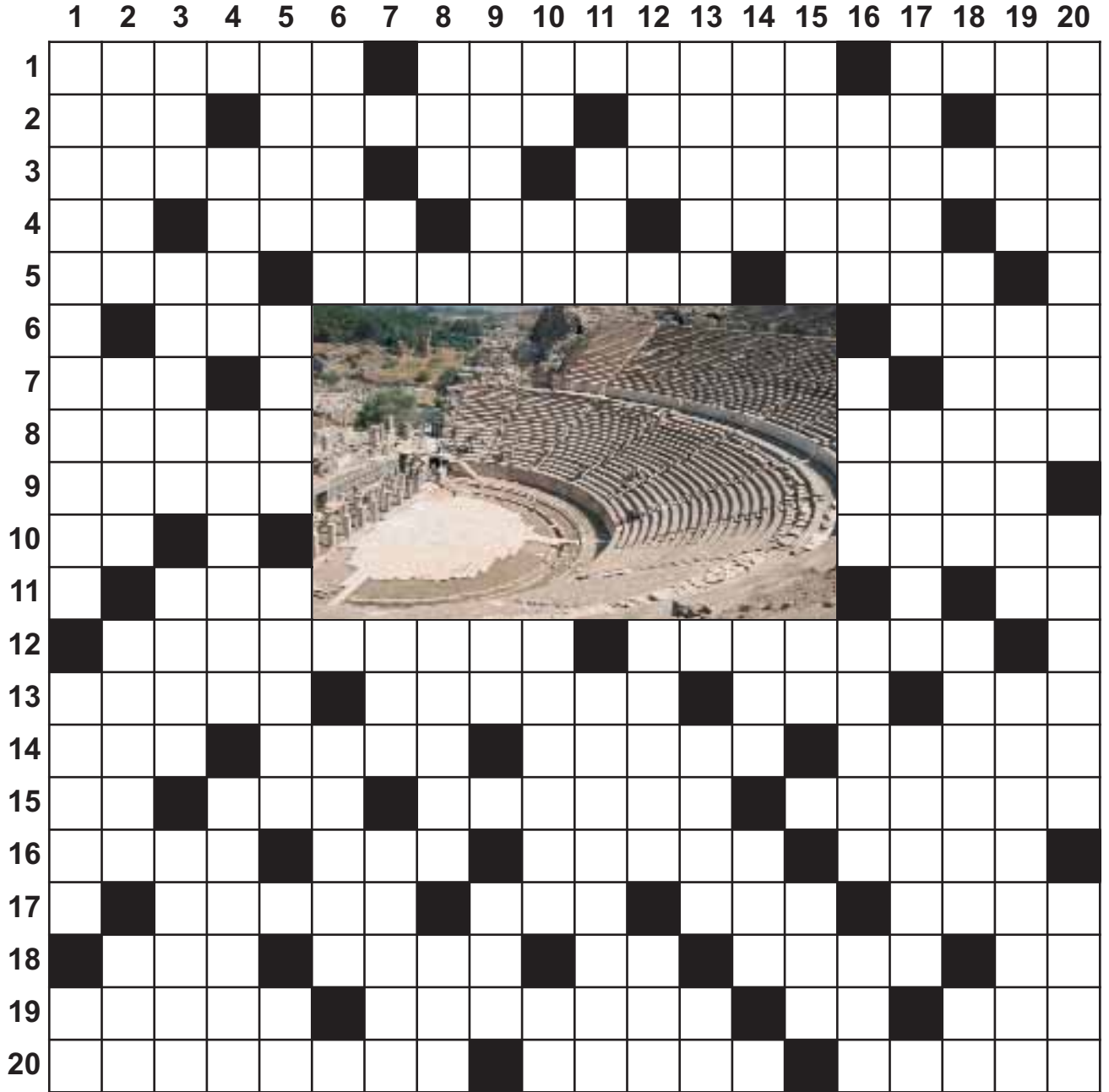
YUNANİSTAN Tel: 0 232 464 31 60

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	S	E	L	Ç	U	K		E	K	O	N	O	M	İ	K		B	L	O	K
2	E	Z	A		T	R	A	F	İ	K		V	A	Z	İ	F	E		L	A
3	F	İ	L	İ	K	A		E	L		K	A	R	A	B	A	Ğ	L	A	R

BULMACA... BULMACA... BULMACA... BULMACA... BULMACA...

SOLDA SAĞA

1- Resimdeki antik tiyatronun bulunduğu İzmir ilçesi - En az çabayla en çok verim alınan, kazançlı - Kocaman ve ağır kitle 2- Üzme, sıkıntı verme - Ulaşım yollarının yayalar ve her türlü taşıt tarafından kullanılması - Ödev - Bir nota 3- Cankurtaran sandalı - Yabancı - İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı metropol ilçelerden biri ve aynı zamanda nüfus bakımından İzmir'in en büyük ilçesi 4- Genişlik - Haftanın günlerinden - Dolaylı olarak anlatma, üstü kapalı olarak belirtme - Gelenek - Şaşma, şaşkınlık bildiren bir söz 5- Yakışır, yerinde, uygun - Resmî ilişkilerde ve işlemlerde ciddiyet - İri bir balık türü, tırpana 6- İçinden su akıtmak için toprak kazılarak yapılan açık oluk - Ham maddeyi işleyip mal üretme 7- Ulaşım sağlayan bir taşıtın uğradığı yerlerin bütünü - Hatıra 8- Eskiden lise derecesindeki okul - Birini güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için kurulan düzen, komplo 9- Suçlu olduğu sanılarak mahkemeye sevk edilmiş kimse - Bilim ve sanatta akım 10- Yemek (eski dil) - Ani dehşet duygusu, büyük korku 11- Yersiz, beceriksiz, zamansız söz veya davranış, patavatsızlık, pot - Güney Afrika Birliği'nin rumuzu 12- İzmir'in en küçük ilçesi - Daha çok gemilerde görülen bir tür hamam böceği 13- İsmi Oğuz Türkleri'nin bir boyundan alan İzmir ilçesi - Kan kanseri - Serbest meslek adamlarını içinde toplayan resmî birlik - Başkaldırıcı 14- İstenilen, beğenilen nitelikleri taşıyan, beğenilecek biçimde olan - Bir konuda direnme, ayak direme, diretme - Bale yapan erkek sanatçı - Buhar makinelerinde, kalorifer tesisatında, suyun kaynatıldığı büyük derin kap 15- Radyumun sembolü - İki şeyi ayıran açıklık, mesafe - Soyluluk - Bir işi bir başkasının sorumluluğuna bırakma, devretme 16- Sözleşme (eski dil) - İnce perde veya örtü - Gazete ve dergilerin baskı sayısı - Devletçe bastırılan ve üzerinde değeri yazılı, metal veya kâğıttan ödeme aracı, nakit 17- Tahta ve kereste biçmeye yarayan, elektrik ve su gücüyle çalışan büyük bıçkı - Dar, uzun ve hafif bir yarış kayığı, futa - Arka, art - Isırganjillerden, Çin, Vietnam ve Malezya'da yetişen değerli bir bitki 18- Ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri - Bir gemi veya uçağın gidiş yönü, izleyeceği yol - Eski dilde su - Salı günleri kurulan pazarı Türkiye'nin en büyük açık pazarlarından biri olma özelliği taşıyan İzmir ilçesi - Öğütülerek toz haline getirilmiş tahıl 19- Dik olmayan, eğik, yatırılmış bir durumda olan - Dayanıklılık - Bir nota - O yer 20- Deniz kuvvetlerinde en yüksek rütbeli amiral - İzmir'in deniz turizmiyle ünlü bir ilçesi - Yasalara uygun, meşru, legal

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1- Temel geçim kaynağı zeytin ve üzüm olan, İzmir'in büyükşehir ilçelerinden biri - Bağları ve meyve bahçeleriyle ün yapmış bir İzmir ilçesi - "Hayır" anlamında kullanılan bir söz 2- Çanakkale'nin bir ilçesi - Adları aynı olanlardan her biri - Hoşgörü, ayrıcalık tanıma - Genişliği az veya yetersiz olan, ensiz 3- Dili tutulmuş, konuşamaz duruma gelmiş, dilsiz - Yurt - Bol, çok - Kuşatma 4- Kira - Dış çevre, dış yer, haric - Hızla ilerleme, hamle 5- Birçok emek ve tehlikeli uğraşma pasasına erişilen mutlu sonuç, galibiyet, zafer - Hizip - Yoksul - İlgî eki 6- Bir veya birkaç kasın irade dışı, ağırlı ve geçici olarak kasılması - Belli kimselerde bulunduğu inanılan, kıskançlık veya hayranlıkla

bakıldığında insanlara, eve, mala mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiği inanan uğursuzluk, göz değmesi 7- Utanma - Muğla'nın bir ilçesi - Hoş koku 8- Batı Anadolu köy yiğidi, zeybek - Gecikme - İnsan saçını oluşturan ipçik 9- Anahtar, düğme gibi takılıp çıkarılabilen bir parça yardımıyla çalışan kapatma aleti - Akıl - Bir yapıda iki döşeme arasında yer alan daire veya odaların bütünü 10- Molibdenin sembolü - Bitki ile ilgili, bitkisel (eski dil) - Yemek yemesi gereken 11- Elma, armut vb. meyvelerin kurutulmuşu - Geniş bir alana kurulmuş, büyük ve gösterişli ev, yurtluk 12- Çevrelerine göre çukurda kalmış, çoğunlukla alüvyonla örtülü, eğimi az, akarsuların derine gömülmediği, geniş veya dar düzlük - Evlerde yiyecek, içecek ve erzakın saklandığı oda, ambar veya dolap - Bir sayı 13- Dişi geyik - Bir yarışın belirli uzaklığı kapsayan bölümlerinden her biri - Türk Malı

(kısa) 14- Anlayış, anlama yeteneği - Giysi yapılan bir tür mavi, kaba pamuklu kumaş, blucin - Tepkili uçak 15- Davranış, düşünce, duygu bakımından ince, nazik olan kimse - İsim - Pamuk kozası (halk) 16- İnsan gözünün algıladığı ışık şiddeti - Bozkır - Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad - Demiryolu 17- Güzel veya çirkin yargısını verdiren duygu, zevk - Bilgiçlik taslayan kimse - İşsiz, başıboş, aylak 18- Savaşçı kadın - Kaza sonucu, yanlışlıkla, bilmeden - Osmiyumun sembolü 19- Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hadise, vaka - Tahlil - Peynir, et, balık, turşu, asma yaprağı vb. yiyeceklerin, bozulmaması için içinde tutuldukları tuzlu su 20- Işık olmama durumu - Bakanlar Kurulu, hükümet - Kendisine inanılan kimse

Sokakta tiyatro festivaliyle

binlerce izleyici

Mahallelerde tiyatro

Tiyatro çalıştayı ve sempozyumu

63 okulda drama ve tiyatro eğitimi

Çocuk oyunlarımızda 50 bin izleyici

Genç tiyatro festivalimizde liseliler

47 öğrenci oyununa temsil olanağı

Ve yanı sıra şehrimizin 68 tiyatro

topluluğuna perde açtık

şimdi

SAHNEDE KONAK VAR

Türkan Saylan,
Selahattin Akççek ve Güzelyalı
Kültür Merkezlerimiz'deki
etkinliklerimiz ile yıl içerisinde 750
bin sanatseveri ağırladık.
Daha da çoğalmak için
tüm İzmirli kltür
merkezlerimize bekliyoruz.

İletişim: 422 52 36

KONAK BELEDİYESİ

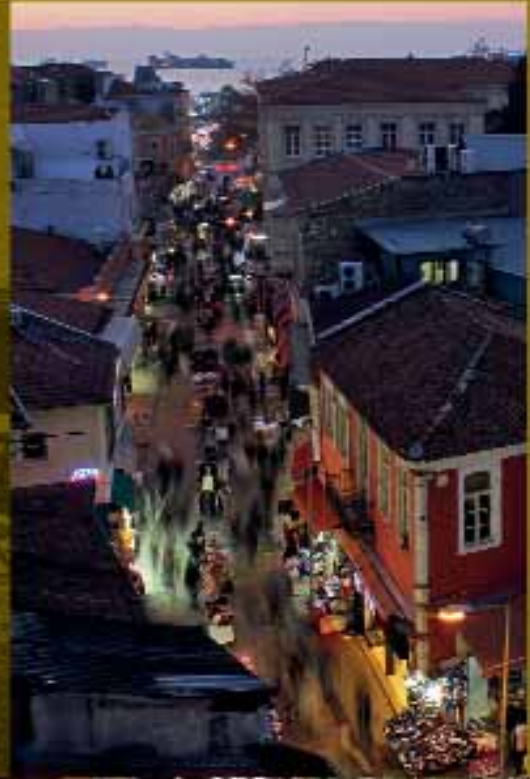
Açık Hava Müzesi'nde Otantik Bir Yaşam

Konak'ta iki ve üç katlı olan, bahçesinde anılar biriken, sokağa bakan pencerelerinin çok kültürlü bir şehre açıldığı taş ve ahşap yapılı, 2 bin 500 tescilli ev bulunuyor.

Bir dönem şehrin tanıklığını yapan bu yapıların arasında, eski dönem geleneklerinin sürdüğü bir yaşam akıyor.

Üzerinde 15 bin dükkanın yer aldığı yüzlerce yıllık Kemeraltı Çarşısı'nda her gün kepenkler açılıyor, konuklar ağırlanıyor.

Şehrimiz sizi yeni imgeler üretmeye çağırıyor.

KONAK BELEDİYESİ